

प
टा
चा
रा

(प्यधाःया पद्यमय प्याखं)

मि
क्षु
सु
द
श
न

प्रकाशक :
नगर मण्डप श्रीकीर्ति विहार,
कीर्तिपुर, येँ,
नेपाल

सर्वाधिकार लेखकया

ने. सं. १११७
बु. सं. २५४१
वि. सं. २०५४

मू : ३८/- तका

मुद्रक : हिंसी प्रेस, जमल काठमाडौं ।

मङ्गलदेवीयात

सरस निरस द्वन्दे छुं अनित्यं ब्रिया बः
निरस विजय जूसां नं सुया मय् स्वनेत्र ?
जग अभिनय सु प्राणीं मया स्वय्गु इच्छा
तर मबिल छु याय् छंत स्वभाग्यं छ मय्का ?
यतन अथक याना नं स्वभावं स्वभागे
मफुत मफुत अरते वं मिखां छंत खंके,
खल खल खल ह्याय् ह्याय् यतनयागु थ्व हारे
धर धर खबि हाय्का क्यंगु च्वै दः स्व-चित्रे—
'प्रकृति विजय ज्वी ज्वी न्हाबले हे थ्व विश्वे
कित मनुज क्यना ज्वी त्याज्य संयोग-पाशे
कित मनुजत कर्म ज्वीगु ज्वीमाः जिथे हे
सुमधुर सुख आशाय् शोक गाले क्वब्बाय्गु !'
मबुलुक खन 'चारा'या किपा छंगु छायाय्
खुबि यइ खबि हाय्का चा-ह्नि छुवैपि मनुतय्
मङ्गल जिगु 'पटाचारा' उकि च्वैगु छंत
मखन मफुत जि छुं स्वय् मधासे न्यना का !

—सुदर्शन

छत्वाःचा खँ

“पटाचारा” चवया नं तनाचवंगु प्यंगू प्याखं सफू मध्यय् छगू खः ।

“पटाचारा” लूल । अथेक स्वया । ववय्या पानात हे मडु । अबले जि थः मफु । उकिं गनं द्रं दुसा भिकी, धात्थे धाःसा पाना तना पुमवंगु जि पुवके न्ह्यो हे थः छुं जूसा पुवका नं बी धका मनं तुना थव प्याखं सफू भाजु फणीन्द्ररत्न वज्राचार्यया थाय् बीके छवया ।

पीदँति न्ह्यो भ्रामणेरबले चवयागु “पटाचारा” प्याखंया पाना तना पुमवंगु खँ आः पुवका । उकिं लिसंभू सी ब हे दतथे ताया । यःगु थजु, प्रेसया ड्याय् भाजु फणीन्द्ररत्न वज्राचार्यया ग्वाहालि दया थौं “पटाचारा” प्याखं सफू पिदने फत । उकिं वसपोलयात आपालं आपालं सुभाय् डु ।

—भिक्षु सुदर्शन

धीकीर्ति विहार,

क्यपू, येँ

लट्टिपुन्ही १९९७

छगू खँ

नेपालभाषा छोटोपिनिगु मे हाताः व दबू प्याखं हुयाः श्रव्य, दृश्य व लेख्य रूप्य न्ह्याः वल । ध्व मे व प्याखं च्वःपि हूपि मेपि मखु खवप, येँ व यलया मल्ल जुजुपि खः । जुजुया लानिपिसं नं मे च्वत, हाल नं जुइ । सर्वसाधारण प्रजागणं प्याखं च्वयातःगु खनेमदु; मे छुं भति दु । अन्तिम मल्ल जुजुपि जयप्रकाश मल्ल व रणजित मल्लं तक प्याखं च्वयावन । अन्न रणजित मल्लं ता छधाः प्याखं थें जागु चीथाः प्याखं नं च्वयावन । मल्ल जुजुपि कोदले धुंकाः जुजु राजेन्द्रविक्रम शाहं 'महासत्वोपाख्यान' च्वःगु जुल । जुजु खलकं च्वःगु अन्तिम नाटक ध्व हे जुल ।

थथेभनं विकसित जुइधुंकुगु नाटक विधा जुजु खलकं च्वयेगु तोतुबले ध्व नाटक च्वयेगु ज्या प्रजावर्गं च्वयेगु साहस याये मफुत । छायाधासा थुबले नेपालभाषां नाटक जक मखु न्ह्यागु च्वःसा नं सरकारया दृष्टिइ अपराध खः ।

नेपालभाषाया पुनर्जागरण कालय् योगवीरसि, सिद्धिरत्न कंसकार व चित्तधर 'हृदय' पिसं बाजं थानाः पिलुयेम्बाःगु न्हूगुकथंया दबू प्याखं च्वयादिल । ज्यापु प्याखं धकाः मेमेपिसं नं प्याखं च्वयाः दबुलिइ हुइकेगु यात । तर थुजागु प्याखं सफू रूप्य पिहां वःगु खनेमदु । उर्कि थुजागु प्याखं च्वल, कयन, सिधल जुवाः तनावन ।

छको तःमि व तःजि जुइ धुंकुगु नेपालभाषाया नाटक विधा प्रजातन्त्र वयाः च्वये जिइ धुंकाः नं प्याखं च्वमित पिलुयावःगु खने मदुगुलि न्ह्योखाया कन्या मन्दिर हाइ स्कूलय् जूगु छगू मूज्याय् प्रेमवहादुर कंसकारं

खँय् खँय् “आः नेपालभाषां पूधाः प्याखं च्वये ह्याय् हे जुल, मच्वसे मजिल” धकाः धयादिल । थ्व खं ल्यायम्हचाम्ह न्हूच्वमि श्रामणेर सुदर्शन भन्तेयात थिल । अले चीवर व्वहलय् पाच्छाया वसपोलं प्रेमवहादुर कंसकार-जुयात धयाविज्यात- “जि १२ गू नाटक च्वयाबिइगु जुल ।”

म्हासुगु भिक्षु भेषधारी भन्तेनं १२ गू मछि नाटक च्वयाबिइफइ धकाः उलि काचाक्क पत्याः याये थाकुगु खँ खः तथापि “धर्मोदय” लयपांया सम्पादकया ज्या याये धुंकुम्ह व चल्ता पुर्जाम्ह भन्तेनं च्वयाविज्याइ हे जुइ मखुसा मफुसा छाया धयाविज्याइ धकाः सकस्यां मनय् आशाया चुलि जाया-वल ।

थुबले सुदर्शन भन्ते व मेमेपि भन्तेपि नं बौद्ध धर्मया मूल ग्रन्थ त्रिपिटक देवनागरी आखल्य हिइकेगु तःधंगु ग्वसाःया ज्या भारतय् सारनाथ बनारसय् च्वनाः याना विज्यानाच्वंगु खः । सुदर्शन भन्तेनं उघरिइ थ्व पालि बौद्ध ग्रन्थ संशोधनया ज्या तोताः न्याये दको नाटकया सफू न्यानाः अर्धयन यायेगु यानाविज्यात । च्वयेत उपयुक्तगु थाय् पाल्पा तानसेनया विहार ल्याया विज्यात । थन हे वर्षावास च्वनेगु कोठिना विज्यात । पुरश्चरण च्वने थें सुं सुंलिसे नाप मलासे, सुयागुं ख्वाःतकं मस्वसे, अखवार तकं मव्वंसे याकःचा कोथाय् च्वनाः न्हि गबले चा गबले जुइक थःगु मांभाय् नेपाल भाषां प्याखं च्वयेगु ज्याय् तन्मय तत्पर तल्लीन जुयाविज्यात ।

हिन्दी भासं कोविदया परीक्षा बिइत न्हापा हे नाटकया गहन अर्धयन यानातये धुंकुगु व ‘धर्मोदय’ लयपतिइ सम्पादकया ज्या याना च्वंबले थःगु खःगु नामं व हेकतया नामं नं एकांकी नाटक च्वयाः पिकयाच्वने धुंकुगुलि वसपोलयात नाटक च्वयेगु ज्या उभनं थाकुगु मखुत । वा वल कि खुसि बाः न्ह्याइ थें वसपोलया धाराप्रवाह नाटक लेखन निर्बाध रूपं न्ह्यात ।

नेपाली भाषाय् महाकाव्य मदयाच्वन च्वये माल धयागु नेपाली भाषा प्रकाशनी समितिइ खँ जुउबले महाकवि लक्ष्मीप्रसाद देवकोटां स्वलाया दुने शकुन्तला महाकाव्य व झिन्हुया दुने सुलोचना महाकाव्य च्वयाः समितियात लःह्लाना बिल । थथे हे श्रामणेर सुदर्शनं नं लच्छिया दुने १२ गू नाटक च्वये सिधयका विज्यात । किन्तु च्वये सिधयेव सफू पिकयाबिइगु संस्था वा प्रकाश-कर्पि दुगु मखु । उकिइ मध्यय् “जुजु जयप्रकाश” पूर्णांकी नाटक छगू प्रेमबहा-दुर कंसकारं च्वसापासापाखें पिकयादिल । थ्व नाटक नेपालभाषाया साहित्य

ख्यलय् साप वय्व्य जुल । महाकवि सिद्धिदासया सच्छिदं वुदिया लसताय् पिवंगु थ्व “जुजु जयप्रकाश” नाटक ने. सं. १०७८ या श्रेष्ठ सिरपाः त्याकेत सफल जुल ।

नेपालभाषाय् सफू प्रकाशन यायेगु ज्या खुसिइ गा पाये थें खः अतएव प्रकाशकत हतपतिइ न्ह्यचिलिपि मदु । अथे नं छगू छगू यायां अम्ब-पालि ने. सं. १०७५ स, राष्ट्रपाल ने. सं. १०७७ स, जुजु जयप्रकाश ने. सं. १०८२ स, विविमार ने. सं. १०८६ स व आशंका ने. सं. १०९१ स पिवन । मेगु प्याखं सफू थापाय् हानाः पिहां वये मफुत ।

भिक्षु जीवन गृहस्थीतय् थें सदा छखा हे छेय् तुं थुरं चवने दुगु मखु । गबलें गन विहारय् व गबलें गन विहारय् हित्तु हिलाः च्वं जुइमाः । थ्व हे क्रमय् वसपोलय् न्ह्यपुया जः, हिवःतिया ति ४ गू नाटक तलं-बिलं लानाः तन । उकिइ मध्यय् चच्छिया दुने च्वये सिधयेकुगु ‘विजय’ नाटक छगू नं लात । थ्व छगू च्वन्ह्याःगु नाटक खः तर थथे धायेबले मदुगुह मचाया मिखा तःग्वः धाये थें जक जुल ।

छन्हु जि नगरमण्डप कीर्तिपुर विहारय् सुदर्शन भन्तेयात नाप लाः वनाबले वसपोलं मेगु नाटकत तन, थ्व “पटाचारा” नाटक छगू छःपिसं कया ति, छापे याइपि प्रकाशक लुउसा छापे याःसां जिउ धकाः धया बिज्यात । थ्व “पटाचारा” नाटक छेय् थकं बिइके हया विज्यात तर प्रकाशक लुइके मफु । तःदें लिपा छन्हु हानं वसपोल भन्ते नाप लाः वनाबले थ्व “पटाचारा” छापे यायेगु खँ जुल । उखथं थ्व “पटाचारा” नाटक प्रकाशय् वये खन ।

सुदर्शन भन्तेनं योजनानुसार च्वयाविज्या गु १२ गू नाटक मध्यय् थ्व “पटाचारा” छगू खः । बाखंचु ला कंलाय् जक खः वयात ला हि छयंगुलि जायेकाः कलात्मक रूपं छायेपाः ज्यान बिइगु ज्या साहित्यकारं याइ । काव्य धा, उपन्यास धा, नाटक धा च्वइगु पहः थथे हे खः । सुदर्शन भन्तेनं १२ गू नाटक च्वया बिज्याःगुलिइ छगू लिसे मेगु बिसकं पाके माःगुलि थुखेपाखे वसपोलं सतर्करूपं कुतः याना बिज्याःगु खः । थ्व “पटाचारा” नाटकय् खने दुगु खँ थथे खः—

श्रावस्ती नगरया श्रेष्ठी व श्रेष्ठिनीया पटाचारा व कुमार निम्ह-म्ह्याय् व काय् दु । ल्यासेन्ह पटाचारा थःगु छेय् तयात म्ह नन्दीय धयाम्ह दासमिसे यो—त्यो जुयाः छेँ तोता धिसिउं वनी । कुमारया पटाचाराया पासा

सुमेधालिसे मतिना जुइ । प्रस्तुत नाटक थुपि निजो ल्यासे ल्यायम्हत्युगु
मतिनाया खँय् केन्द्रित जुयाच्चंगु दु । मेगु खँ प्रचलित बाखं थें पटाचाराया
पति नन्दीय जंगलय् सिँ काः वंबले सर्पं न्यानाः सिइ । भाःत सिकाःलि
थ.छें वनेत छम्ह मचा खुसिया वारिइ तोताः न्ह्याउँमचा बुयाः खुसि छिना
वंबले बुयायंकुम्ह मचा झंगलं दायाः आकसय् व्वयेके यंकइ । मांम्ह पटाचारा
हाःगु तायाः खुसि सिइ तोता थकुम्ह मचा मांम्हं सःतल धकाः खुसिइ वंबले
व मचा खुसि चुइके यंकइ । पटाचारा दुःखित जुजुं मूछित जुइ । होश दयेका
थ.छेंय वनं थः मां बाँ किजा छें ल्हाना सिइगु सः न्यनेमाली । थ्व विरह
व्यथा सह याये मफयाः मचाबूसूम्ह पटाचारा उइँ जुइ । व श्रावस्तिइ भग-
वान् बुद्धया थाय् थ्यनी । भगवान् बुद्धं वयात अनित्यताया बोध यांनाः
उद्धार यांनाबिज्याइ ।

थ्व प्याखनय् सम्यक् सम्बुद्धयात दबुलिइ व्वये हयातःगु मदु । नाटक-
या प्रस्तावनाय् भगवान् बुद्धं पटाचारायात अनित्यताया खँ थुइका बियाः
बिज्यागु खँ न्हयथनाः अन्त्यं उत्थान यांनाः न्ह्याकातःगु दु ।

प्याखं स्वस्वं वनेबले प्याखनय् न्ह्याना वइगु न्हून्हूगु खँ सिइकु
सिइकुं वनेगु गुलि न्हयइपु, प्याखं स्वये न्ह्यो हे थ्व प्याखनय् अथे का थथे का
धकाः पारापारा हालाः न्यंका क्वनीगु न्यने यइपु मजुउ । उर्कि मेगु खँ मधायेगु
वांलाइ ।

तःदें लिपा जुउसां सुदर्शन भन्तेया “पटाचारा” पूधाः प्याखं प्रका-
शित जुल । सकसिनं स्वये व्वने खनिगु जुल । नेपालभाषा साहित्य योमितय्
लागी थ्व त.धंगु लयताया खँ खः ।

इवावहाल, येँ

फणीन्द्ररत्न बज्राचार्य

ने. सं. १९९७ चउलाथ्व १५

पात्र-परिचय

पटाचारा :

श्रेष्ठि : पटाचाराया अन्न, छम्ह धनपति (४० दँ दुम्ह)

मां : पटाचाराया मां, (३८ दँ ति दुम्ह)

कुमार : पटाचाराया किजा, (१६ दँ ति दुम्ह)

सुमेधा : पटाचाराया पासा, (")

तन्दीय : पटाचाराया छेया वास, (२२ दँ ति दुम्ह)

मेपि पात्रया परिचय प्याखनं हे बी !

पटाचारा

Dhamma.Digital

प्रस्तावना :

(पर्दा उले न्हयो गम्भीर सः ताये दइ ।)

‘पेमतो जायते सोको, पेमतो जायते भयं ।
पेमतो विपमृत्तस्स, नत्थि सोक कुतो भयं ॥’

सत्य सः न्ह्याबलें श्वःगु भावस्ती शान्तिया पुरे
सुं छम्ह विपती तुम्ह हाला वल उईं सुरे-

(पर्दा उलावं यंकी, नाप नापं झज्ञं सत्तिक
तापाकं निसें चिच्चे चिच्चे दना पटाचारा हाला हःगु
ताय् दइ ।)

का...का...काः वल ! का . का . का
न्हें न्हें...न्हें .. वल न्हें वल
वल न्हें वल, ...न्हें ..न्हें...न्हें.....
का-का . काः वल, न्हें वल !

(श्व हे सः बारबार झज्ञं चीसः जुइक हाला
चवनी । छःनें छःनें गम्भीर सः श्वया चवनी)-

दुखी मध्ये दुखी प्राणी ! उद्धार अधिकारिणी !
पीडां पीडित अय् नारी ! संतप्त भूमिचारिणी !

(मनूतय्गु सामूहिक सःवइ ।)

पिछ्व, पिछ्व, पित्युं, पित्युं उईं उईं, पित्युं पिछ्व !
धर्म सभाय् गनं वःगु, पित्युं, पित्युं, पिछ्व, पिछ्व !

(गंभीर सः)

करुणायाम् महाप्राणं विज्यात लिगना अन-
'पनेमत्य जिथाय् वय् ब्यु, लिगने माःगु छाया् थन ?'
महाकारुणिकं वेत करुणां थय् उजं जुल-
'केहे', चेतनं छं दय्कि, लवीकिं छं तंगु थः स्मृति
दया नापं उपेक्षां नं मनूया जगतं पिने
पितिना तःम्ह नारीया स्वागत बुद्ध-शासने !
मनू मिखाय् उईं जम्ह मनूया मां मनू मिसा
करुणा दृष्टिया न्ह्योने केहे चा जुल बुद्धया !

(भिक्षुणी वेशे पटाचाराया प्रवेश । लहाते चिकं-मत
छवाः । मत न्ह्योने तया फेतुइ । अले गुरु गम्भीर सले धाइ)-

बुं पाला मनुखं उकी विज ह्वली काय् म्हाय् उकि हे लही
जि लाय् फं मखु छाया् कुतः बल दुसां निर्वाण थौं हे मही
हानं जू जि दुग्यःम्ह शील बलनं, लवय्का च्वना शासने
द्वंका नं मजुया वथे चपल नं, यय्का विनीतं च्वना ।

(विस्तारं छथो क्वछुकी । पदा कुतुं वइ ।)

न्हापांगु अंक

-१-

(श्रावस्ती नगर श्रेष्ठिया न्ह्यत्तंजा.गु छेया छकू कोठा ।
पटाचारा विचारे तल्लीन जुया भोसुना च्वनी । कुमार थःगु
ताले हाला पिहां वइ ।)

कुमार :

थी शोभाया थुवाः आःला सत्य म्हाल मुला मुला
म्हिता च्वने मुलाकासा, जि छंत जित छं मुला !

(पटाचारां तुंक स्वइ)

आमैया अंधकारेथे ह्युंगु जिगु थ्व जीवने,
थःगु ज्योत्स्ना बिया छं हे जित थोकुगु खः जगे !
'वसन्तं थः क्यवे स्वय्वं स्वां-सिमा मुसुहुं न्हिल,
सौन्दर्यं स्वां-सिमां व्वय्वं वसन्त नं फिसि न्हिल ।'
जीवने यौवनं ह्यय्वं प्रेमया भावना थना,
लज्जा वै तोपुया तय्वं मनया फुक्क कामना ।
तर,

पटाचारा :

हूँ !

कुमार :

हूँ ..

थ्व छं इच्छा स्वीर्थे सरस भावना
चपले चंचले चाःला, यौवनया मधूपना

- १ -

हृदये कुक्ष्या च्वंगु अव्यक्तमय भावना,
मने छुथे छुथे जूगु गय्थे गय्थे दुने थना,
स्वःथाय् च्वनीगु खं स्वैवं सुंक थिग स्वयं वयना,
उकिं हानं छको म्वाकं छाय् थःत तोपुया च्वना ?

(पटाचारां विशमयं झं तुंक स्वइ । कुमार छकोलं
हरररं न्हिली । दंगादंग जुइक न्हिली ।)

छंके च्वंगु बच्चं त्याना छंत जि थन न्याय् फुरे !
थजाः व्वजाः धनी पवगीं मदु छुं प्रेमया जगे ।
छं हे जित दना ब्यगु साहस सबने च्वना
सासः दुकाः पिकाः पत्ति याना जि आश-साधना ।

पटाचारा : निर्लज्ज ! (कुमार हररर न्हिली ।)

दुष्ट !! (झं न्हिली ।)

वे !!! (झं हे न्हिली ।)

छंत ? (कुमारयात दाः वनी ।)

कुमार : (छको बिसि वनी अले स्वाभाविक रूपे वइ ।)

-धात्थे खःला जि अय् तता ?

पटाचारा : इतिइतिं ह्लिला छाय् छ ? मती छं छु तया च्वना ?

कुमार : मती जि छु तया धै ला ? न्येसा का मन छं बिया-
छपु बाखं गुकीया खं धात्थेगु थन ज्वी तता,
कन मास्ते वयाच्वंगु दु कि दु, थ्व मती जिके !
बाखंया बरु सारांश छु ज्वी यःला ततां न्यने ?
पाप याय् मत्य गब्ले हे धर्मया धकिनं किकाः,
निर्बलताय् सिति म्वाकं काय् मत्य बः असत्यया ।
धर्मं नं अतित्वे स्वैतं साला यंका च्वने मत्य,
समाजं अभिलाप्राया गः न्हाबले किये मत्य ।

पटाचारा : असत्य !

कुमार : असते सत्य !

पटाचारा : फटाहा !

कुमार : खः निशंसय,

पटाचारा :
कुमार :

किजा धका स्व आःला जि !

तता धका अले किजा ?

(पटाचारा तमं मौन जुइ ।)

न्ये, जिगु प्रेमया प्याय्चाः लंकेत थः लुमंतिया
निपासः लः त्वना च्वेगु कविता छपु ला ततां ।

(भावुक जुया)

प्यास तंकीगु लखं नं मन

लः त्वना सित धाय्के यः

अतीत घटनां ख्वाल्वा त्याःगु

छु जुइ छु जुइ जीवन थ्व !

तता, आः छुं ववलाःथे च्वं, तुंक स्वया छु लाः धया ?
'तं' का, 'तं' छु ! ततां छुं हे सत्य सत्य मस्य खनी !
प्रेमयात लही फय्वं प्रेम ज्वी जीवने वर,
प्रेमं थःत लहीवं ज्वी जीवन प्रेमया वर !
प्रेम पाप मज्वी छाया खः, गबले मफे लही थम्हं
दुःख मफे अले छायावं, प्रेमया दास-जीवनं,
मदु न्हे पाप प्रेमे छुं मयाःसा छुं उकिं मभि
क, प्रेम ला छु ज्वी यानां तया पर्दा छु ज्याय् तता ?

पटाचारा :

(असंग वंका)

छु धया ?

कुमार :

धाय् छु जि छंत ! तता खः छ, जि खः किजा,
छं जिगु नाटके छुं-छुं के ब्य रे भाग न्हे तता ?
का, तम्बल अझं हे स्व ! खःगु खं खःकथं धयां
प्याखं धंगु छु धात्थेया जगयागु किचः मखा ?
छंगु जिगु थ्व संसारे छुं दिनया निवास नं-
धा रे, प्याखं मखूसा व, छु खः छं हे छको जित !
तोजक तीजकं ब्वय्का थः मिखा स्वय्गु छाया तता ?
स्यगु सीका अर्थे सुंक च्वनीम्ह खः जि छं किजा !

पटाचारा :

गय् ?

कुमार : संसार समस्याया गहनतम जङ्गल
छु ज्या व छु खँ जसा झी, ज्वीगु जीवन मङ्गल ?
मफुनि मफुनि श्वीके यौवनया चिखि चित
मखु ला घा तता, छं हे सत्ययात लुकुछिना !

पटाचारा : छंगु छु कल्पना स्यू जि

कुमार : मस्य ? छं हे ततां मस्य ?
सोक सोकं मस्य धाय्गु हिसि भ्याः भति हे मद्दु !

पटाचारा : अलछिनम्ह ! (दाः वनी)

कुमार : (बिस्युं ववं) हा हा हा !
(निहाँ ववं) तर तता छता खँ न्ये,
न्ह्यागु थ जू छगू तो' च्युं छ प्याखने छको तु च्वे !
(पटाचारां लिफः स्वइ । कुमार भावुक जुइ ।)

कल्पनाय् बवया कामनाय् च्वना

जीवन थःगु स्थंके मत्य

चंचल मन छं हया चिना नं

थःथाय् तुं छं मतय् मत्य !

(पटाचारां ख्वाः क्युंकी ।)

का का का म्वाल जि मेगु म्ये हात्ते, छं न्यना तिसा !

इच्छाया यौवन अतीत खः

सुखया सन्ततियात स्वया

ठहंका छ्वे ब्यु ज्वीगु ज्वी धया

अस्त मस्वःसे उदय स्वया !

का का अन्न अथे खबःगु !... पूग दुला व म्वा'लि खः ?

व्याकुलता नं पिया च्वनाया

छगू व केवल अवधि मखा ?

पूर्णताया तीर्थयात्राया

त्यानु तुतिया छपलाः दिपाः ।

ध्वाम्हे तता ! छु थू खः छं, थूगु व स्यगु छुं मखु
प्रेम धेगु मथूमहं छुं सत्य नं वेत थो मज्यु !

प्रेमं हे पिवनी शोक प्रेमं हे भय छंत बी
 प्रेमं मुक्त छ जूसा ला शोक भय छु छंत ज्वी ?
 पटाचारा : जित छाया छं छु अर्थे थय न्यंका चवनागु प्रेम खं
 न्यंकः हे प्रेमया व्याख्या ये सुया प्रेम वेत छं !
 न्हाब्लें गुम्ह कि न्हयत्तजाः छें तले, दासी-बन्धने
 वेत छं प्रेमया व्याख्या व्यर्थे छाया खः कना चवने ?

कुमार : तर छंके सुयां प्रेम धात्थें हे खः दु धंगुसा
 तलवार ज्वना सुं पाः च्वंसां वैनि व तीजकं !
 न्हयबः तालं दया तःसां संयोग प्रेम-प्रेमितय
 जूसा मज्वीगु जि धायफु छं मखु प्रेम धंगु नं !
 थःगु हृदय लःल्हाना लयतायगुयात प्रेम धा
 छंगु हृदय स्वैतं छं बी धुंका अन्न वं वया
 थःगु हृदय छं त्हाते तःमवःसा छु छं विचाः ?
 जि अर्थे थव तता धंगु मखु विचाः ति छं मचा !
 (दासीया प्रवेश ।)

दासी : अपराध क्षमा स्वामी! छाया खवाः ख्युंका चवना दिया?
 कुमार : खवय्ला छ नं तता नापं...?

दासी : छिं गय् आज्ञा जुया दिया ?

कुमार : न्हापा न्हापा छगू देशे स्युला छम्ह दुहें जुजु ?
 अले ऽ अले ऽ वया छन्हु इच्छा जुल शिकारया
 अले ऽ... थः चतुरंगीय सेना बवना शिकार याः
 वन हें छु, वेंवें हे छु? वेंवें वेंवें वेंवें वेंवें
 वेंवें वेंवें वेंवें (पटाचारा फिसिक्क न्हिली ।)
 रानी दूनि ! फिसिक्क न्हयगु हें !

पटाचारा : वेँ मचा !

कुमार : वेँ मचा धैला ? धात्थें बांलाक वेँ तता ?

दासी : थनं सिना वना हानं थुगु जिगु जुनिं लिपा
 जन्म यदि जुया दासी कायमाःसा जिगु प्रार्थना
 सदां सदां थुजाथाय् हे थुजागु हे कुले वना
 थुजाम्हे हे प्रभूया छें दयमा दासी जि ज्वी छता !

(सुमेधाया प्रवेश । धाय् त्यनागु खँ दिना पटाचारायात लक्ष्य याना धाइ ।)

वल का छम्ह छं पासा ! (व्यंगं सुमेधायात स्वइ ।)

ज्ञासं ! पासा दु छं थन !

प्याखं पिकाय्त बल्लं आः मगाःम्ह पात्र गाः वल ।

(पटाचारां प्रसन्नं सुमेधाया लहाः ज्वं वनी ।)

आसे आसे तता आसे ! पासा याना व काय् मत्य !
नायिका याय् धका सःतां ततां थः सखि याय् मत्य !
मू पात्री नं सुयां पासा जूसा व उपनायिका
जुया वनी धका शास्त्रे धया तःगु मस्यू तता ?

पटाचारा : थव किजाथें मुल्या' दुष्ट, मखं आःतक सुं छम्ह
हाला यःथें सना ज्वीगु बाखं प्याखं छु खें छु खें
मिखां हे सत्य स्वय् मय्का...

कुमार : वने अय्सा जि न्हें सिना ?
सुमेधा : सत्य मखु छि सीसा जि वय्का खव्य् खवबि भ्याःमचा ।
(कुमार दंगादंग जुइक न्हिली ।)

पटाचारा : का-का स्व आः, स्वया च्वें छं-
प्याखंम्वः व जुया वल !
का-का खबाले स्व छुं दुःखं जाय्कथें भाव वय्कल ।

कुमार : (घात्थें अभिनय याय्थें याना)-
छं हे उखुनु क्यंथाय् शी वनेत बिन ल्याः तयाः
थौं व वै ला कन्हे वै ला धाधां च्वना पिया पियाः
प्रतीक्षा अझ छं जूसा कन्हेया थौं अलेगु आः
गुलि ज्य् खें जूया वंसा धैथें स्व धैयंया बिचाः ।

(सुमेधापाखे छोको स्वइ । अले न्होने पाखे फेतुइ ।
ल्यूनै स्वम्हं च्वना स्वया च्वनी । सुं मदुयाय् प्याखं तहुइथें
याना हाहां धाइ ।)

गो वःगु मखु पी नं गय्, लिबाय् धुंकल गावक हे
थौं ला गय् सदां ज्वीका छाय् मधाय् गुलि दि हने ?

पटाचारा : (उत्तेजित यायत्) - अँ अले ?
 सुमेधा : (व्यंगं) बस !
 कुमार : (ल्हातं नं सःता) वा रे वा !

प्याखं ज्वी ला याकनं गनं ?

(पटाचारां सुमेधायात छाड् । कुमार लिचिली । सुमेधा न्ह्यज्याना ख्यालंथें निलंथें अभिनय याना धाड् ।)

सुमेधा : गो गन वन गो ?

पटाचारा : (कुमारयात ध्वाना) हूँ रे !

(कुमार आनन्द विभोर जुड् ।)

सुमेधा : (पूर्व भावे तुं) थन हे दं जि धाःगु बं
 प्याँ जि वँगु लिबाः ला थौं ? मवाः भ्याः भतिचा तकं
 पलख छु मज्यू ला पी ? पियां भति छु ज्वीगु हं
 अले का तं जि प्याँ वँगु सह याय हे मफेकथं ।

(प्रेमं कुमारपाखे स्वड् । सकलें हररर न्हिल । कुमारं
 सुंक च्वनेगु संकेत याड् । सुमेधां हानं पूर्व भावे धाड् ।)

मखु, भति अप्वः हे थौं लिबाःथें च्वन धात्थेनं
 वन ज्वीमाः उकि सुंक निराशां भ्यातुका पलाः
 मस्यू वयागु ज्या जि छुं बीगु जि मखुसा हिलाः
 जिके फुसंत गाःथें तुं वया नं गन गाः धका !

(पटाचारां छुथो क्वछुकी । विस्तारं पलाः छी । दी ।
 दासी नं पटाचारा नापं च्वं वनी । कुमार न्ह्यां वनी
 सुमेधाया छथेले ल्हाः तड् । अले तमं स्वड् ।)

कुमार : गबेत जि पिया पीत वैथें वैथें मति तुना
 खिमिलाय तुमिला पीथें ज्वी धका जि अले वना ।

(लिक्क वनी । ख्वाः खनेवं थारा न्हुड् ।)

छाय्, थौं ख्वाः थन ह्यूं कागु ? म्हं जकं मफुला छित ?
 तं ज्वी का मखुला थौं छि, लिबाका रोष मय् जित
 (तमं फःहिली ।)

अपायसकं थपायचवं हे, छंत तं वःग का मखा !

तर कारण ला बय्माः ? छु वु कारण खः कँसा !
बिना कारण वःया तं विना कारण फो मखा
हा मदय्कं सिमा प्युसा चूलि वय्न्हो न्हनी व ला ।

(पटाचारा प्रसन्नतां अस्थिर जुया वयागु ल्हाः ज्वना
पिहाँ वनी । कुमारं अले सुमेधापाखे स्वइ । वं वयात, वं
वयात गवेत स्वइ । अले सुमेधा खिर्रर न्हली । दुहाँ वनी ।
नाप नापं पर्दा कुतुं वइ ।)

Dhamma.Digital

(पटाचाराया कोठा । पटाचारा लासाय् गोतुला चवनी ।
नन्दीयया प्रवेश । पटाचारायात मखं पहः याना हाली ।)

नन्दीय : जि तं वया छुया आशा, छुकिं ज्वंका चवनेगु जि ?
छु माः वयां स्वयं थःम्हं थःत तंका चवनेगु जि ?
जिगु मति कि ना छंत, कि हति छंगु हे मति
चवनेगु गुलि याना धा, नुगःहि नेत्रया खबि !

पटाचारा : (छना तुं)

अन्याय छंत जूथें चवं ? तर प्रिय स्व प्रेमया-
न्यायालये सदां हे थय् ज्वीगु' न्या' सीकि न्हें प्रिय !

नन्दीय : मय्ल मय्ल अथे छुं-छुं ना, तं ति जिगु छ्वःगु थ्व
नुगः कुचा छकू छयाय्, मखुसा छं धया छु खः !

पटाचारा : मति मति म्हसीकेगु थाकु हे खनि हा जगे
'मथ्वीवं' खँ मथ्वी हे तुं चवनीगु तथ्य हे मयः ।

नन्दीय : स्वांया-स्वप्ने कंयालासाय् थ्यना तंम्ह मचा मति
गुलि चवनी छना न्ह्याब्लें छं हे ति रे विचाः भति ।
आशा अप्पां दना तंगु प्रेम-मन्दिर न्हें दुनि !

पटाचारा : (खँ त्वाथला)

आशंका भयया वा-फय् वय्का ततःसकं चवनी,
छंत धाल मुना नं छुं ?

नन्दीय : साया धाः सीगु गय् क्यखं ?
मुनां गब्ले छु धाः गय् धाः धैगु खँ छं न्यने सिबे
छु मधाः गय् मधाः गब्ले धका न्यँ रे कने प्रिये !
धाःगु धाइगु खँ स्वय्ला पल नं जि चवने मयः ।
ह्वःगु स्वांत नस्वाना वै, प्रेमया जग नं अथे
धाय्केगु थ्व कपाले हे मडु तःगु चवया प्रिये !

छं उर-सरिताय् न्ह्याःगु प्रेमया जि लखे दुन
ललाट-खल-रेखा थ्व मदु बीपि म्हुया थन ।

पटाचारा : गय् धाय् छु धाय् स्वयं थःत जुया च्वं च्वन थौकन्हे
अयनं छं स्वःगु जूसा छुं जिगु नुगः उला प्रिय...
थः ल्हाः हे समयं प्वःची समययात ची धयां
जूगु छु याय् जुया हे च्वं ! ...दुःख ज्ञं सुख काय् धयां...

नन्दीय : (अमुका तइ)

सुथ वल अथे सिंति, निहने जुल व नं बित
सन्धया वल अथे सुंक, चा वल नं अथे फुत ।
अतृप्त हृदये प्यासं सुंक थःत मतः मतः
नुगः-खँ नुगले ल्हाल्हां याय्माः ज्या न्ह्याबले जितः
न पलख विचाः याय् फु, न पलख निम्हे खँ ल्हाय्
न जि थन सिना बी फु, न त जि थन स्वाय् फु धाय्
सिना नं जि च्वना स्वाना नं जि सिना च्वना
नुगले च्वंगु आनन्द च्वने मदु जि माः हनाः !
छखे नाइक लासा सा मेखे कयागु आसन
छखे मधुर संगीत मेखे कठोर गर्जन !
कल्पना गगने ब्वब्वं चाहिला जि च्वने च्वने
जिगु ल्हा छं उवनी जि नं छंगु ल्हाः तीसकं उवने
छं जित तीजकं स्वै बी, जि नं छंत स्वया च्वने
'छु याना च्वंगु स्वः स्वः थ्व' धाय्वं जिगु प्रिये मने
वज्रं कःथे जुया छत्थुं धात्थेया जगते दुने ।
कल्पनाया ब्वया सर्गं धात्थेया नरके दुना
दुःख दुःख धका धाधां गुलि च्वने दुना दुना ?
प्रेम जगे जुया राजा थ्व छुँया दास ज्याय् गुलि
च्वं च्वनेगु जि छं हे धा, जि नुगः तय्गु गय् गुलि ?

पटाचारा : न्यं, जि नं ला थम्हं न्ह्याब्ले विचाः याना मवय्क न्ह्याः
चाः हिलेगु लँ जि माला हुं सुपांचे दथुं दथुं ।
आक्से शंगःत ब्वै जूथे स्वतन्त्रं नाप झी निम्हं
प्रेम-पपू छुना च्वे-च्वे ब्वै उवीगु नं मनं तुना ।

सूर्य चन्द्र मल्बीबंसां ज्ञोगु प्रेम निभाः सदां
 चवनेमा जगते त्वै हे धैगु जि कामना स्वना ।
 हिला वनी थव संसार तर संसार नाप ज्ञी
 प्रेम हिला भवंसे हे चवने दै धैगु कामना !
 फय्थे खने मदय्का नं शक्ति दय्केगु स्पर्शया,
 ख्युथे दै नं सुनां नं हे खंसां याय्गु मखंगुथे,
 खना नं अथवा जःथे ज्वंके मबीगु थः सुनां
 जिगु नं दुनि इच्छाया न्ह्याइपु यैपु कल्पना !

(धाधां खवाले दुःखया भाव गाकं हइ । अले खाताय्
 भोसु वनी । नन्दीयं छुं धायेत लिफः स्वइ । कुमारया प्रवेश ।)

नन्दीय : न्ह्याः वय्का मत्य दी धात्थे स्याइ ज्ञं मखुसा कपाः
 अले मालिकया बोहः फय्माली जिमिसं वयाः ।

पटाचारा : छु धाय् गय् धाय् ब्यथा थःगु, स्यूपिं थन गनं मदु ।

कुमार : मखु तता, द्यथा धैगु स्याःचाःसा जक दंगुथे !

नन्दीय : न्ह्याब्ले न्ह्याब्ले न्हिला जूपिं—

कुमार : मनूत नं खने मदु !
 न्ह्याब्ले अले खवया च्वंपि मनूत नं खने मदु ।
 दुःख व सुखया यका तिकां थाःगु वसः पुना
 चवनेमाः न्है मनु धैम्ह थव जगे म्वात्तले दुना ।

(नन्दीयया प्रस्थान)

हाय केवं थय् इच्छां छंत
 हिंगिमिगि हिंगिमिगि चाय् माःला ?
 इच्छा ला छं प्रेम—पुसाया
 स्वांया सुवास ह्वःगु मखा ?

पटाचारा : (तमं) मतलब ?

कुमार : (सरल भावं) व जि छु स्यु !

पटाचारा : (तमं तु) व जि छु स्यु धका.....
 (कुमार न्हिली)अज्ज !

कुमार : जि छु स्यू ले ततां धाःसा !

पटाचारा : न्याकां स्यू छंत माःगु खँ !

कुमार : न्याकां मस्यु निफां मस्यु, मस्यु जि फच्छि धैंगु हे
मस्यु-मस्यु, मस्यु-मस्यु जि गब्ले पूर्ण धैंगु हे !
छं बरु छपु बाखंचा न्यने यःसा कने तता,

पटाचारा : पाः ला छु छंगु बाखंचा धात्थेया खँ गनं भचा ?

कुमार : पाःसां मपाः मपाःसां पाः छुं दु धात्थे थव बाखने !

पटाचारा : पाः नं मयः मपाः नं मय, धाय्माःगु खँ तप्यंक धा,
छता तप्यंगु खँ नं दः चिनीगु कविता मयः ।

कुमार : छं न्ह्यागुं जिगु खँ छाया् छाया् प्रहार बीगु जि मथू
ययाः नं कि मयः धाःथे वसन्तयात कोकिलं ?
म-दु-खँ कवितायागु यौवनया मधूरताय्
बय्या सः तुमिलाःजः'त गुलि त्वः उलि त्वः तता !
का मेल व छखे हे छ्व, न्यने जि, माःगु आः न्यने
स्वैगुं हृदय चुंलाथे त्वाकः याना समाजया
त्याय् धका यदि सुं जूसा छु याय्माः अबले तता ?

पटाचारा : गय ?

कुमार : मताः ला ततां छुं हे ?

पटाचारा : छु धाः छु धाः व जि मथू !

कुमार : क्वे क्वे नं ला स्वया ज्वीमाः च्वे च्वे जक स्वयां मगाः
त्यने नं ला स्वया ज्वीमाः न्ह्योने जक स्वयां मगाः
थःगु अतीत स्वय् धुंका भविष्ये ब्वयमाः मिखा
मस्वःसे क्षमता गब्ले छुं छुं ज्या याय् मज्यू तता !
छुं छुं मती ह्यले न्ह्यो हे थम्हं मने विचाः तया
ह्यले दु मदु ज्वी मज्वी, त्वः मत्वः, मखु खः भना
धैथे नाना वया च्वंगु उपदेश विवेकया
न्यने हे माः कि म्वास्ते' बे धका धाय् मति घय्पुना
थव हे द्वन्द्वं तता न्ह्युः हे बाच्चा बाच्चा तकं मवः
का रे ततां थम्हं खंथे जित छुं-छुं विचार ह्यु !

पंटाचारा : छं जित उपदेशं थय् न्वाय् माःम्ह जि मचा मखुं,
जि चाः छं थौकन्हे खेँ खेँ याःगु नं अपमानत,
कुमार : जिगु तःप्यंगु खेँ नं छं बेक्वः खंसा फु जि छु याय् ?
छुपु बाणं निम्ह प्राणी जूसा संहार जि छु धाय्,
छगू शब्दं निगू अर्थं प्याँवे ब्यसा ततां छु याय् ?
त्याय्त वलं पुलां दां हे अबुं म्हःसा ततां छु याय् ?

पटाचारा : खबरदार ! गब्ले हे त्वःमंसे ध्याच्चु छं नका-
खँ छुं ल्हाय्मदु आर्वलि अन्यथा जि छु ज्वी मस्यु !

कुमार : रत्नयात थिका बीत स्वर्णया अंगुती थुनी
नस्वाका बीत स्वांनं नं खंला फय्यात नाःवनी
मनुखं शब्दया अंगू दयकी मस्तिष्क ज्यासले
मती दुने सुला च्वगु भाव रत्न थुनी अले !

पटाचारा : थः खँ मेपिनि पाखें थय् ल्हाकेगु छंगु ज्या मखा ?

कुमार : तर तता, थ्व सम्पूर्णं जिगु हे जक ज्वीगु ला ?

पटाचारा : सुंक च्वेँ !

कुमार : छाय् च्वने सुंक ?

पटाचारा : सुंक च्वेँ...!

कुमार : ...छाय् च्वनेगु धा !

(पटाचारा तमे न्होने वनी । कुमार लिलिचिली । अथे
हे चाः चाः हिला च्वनी । मांम्हसिया प्रवेश । पटाचारा सुत्त
पिहाँ वनी ।)

मां : मफु धका धया व्वां व्वां स्वः वयां सुत्त प्याँ वन !

कुमार : (न्ह्ये छूपहलं)

माँ, प्वाः स्यात जि नं 'सा'ब !

मां : गय् धया ?

(कुमार हाररं न्हिली ।)

छिः फताः' मचा !

कुमार : धातुं खः मां, जि प्वाः स्यात, पित्याना बह स्याःगु मां
मां, जि पित्यागु छाया स्यूला ? छम्ह भूतं लिना हया !

मां : भूतं ?

कुमार : पत्याः मज् ला मां ? निहने मां भूत जू मदु ?
दके ग्यानापुपिं भूत निहने ला मां, जुयाच्चनी !
छवासगाः व प्यका लेया भूत धाःपिं सिबे खना-
मने दुने सुला ज्वीपिं भूत खना जि साब ग्याः !

मां : (आनन्द विभोर जुया छयने छत्थु दाया)
चण्डालम्ह मचा !

कुमार : गय् ? सु ?

मां : छ काः

कुमार : जि ?

मां : मखुसा सु ले ?

(कुमारं खाः ख्यूकी । अले मांम्हं मतिना याइ । ल्युनें
पटाचाराया प्रवेश ।)

मां : मखु-मखु पुता, हाई ! .. छ ला जिगु नुगःचु खः !
ल्याय्म्ह जूसां मचार्ये हे मांया न्ह्योने सदां जुया
मांया मातृत्वया प्यास तंका बीम्ह छ खः पुता !
जि आशा अभिलाषा हे छ व छिमि तता, पुता !
छ व छिमि तता तोता स्वर्ग हे जि मयः न्ह्योच्याय्
सु मामं फेगु धाय् बाबु, थः मचा थःत यः गुलि
जन्म जन्मान्तरे बाबु, थ्व हे जिगु दु प्रार्थना-
'न्ह्योच्याय् दय्मा छ आःथे हे, न्ह्योच्याय् बय्मा तता छिमि।'

(पटाचारा व्वां वया मांम्हमिगु तुति ज्वनी । अले अपराधी
रूपे याचनाया शब्दे धाइ ।)

पटाचारा : जिम्ह मां !

मां : दे-दे, लाटी दे !!!

-छु यानागु, बि!-बी-

दे-! दे !!

पटाचारा : माँ, छोको जित क्षमा घा, माँ छोको जित माफ ह्यु !
माँ, जित छं सरा: नं ब्यु, 'मफ्यमा मां विना च्वने !'
माँ : छं नं छिमि किजाथें हे बाखं दय्का कि ख: मचा,
अन्त सन्त मदय्का थय्, हाला ह्यत् स्व, बे' पटे !

(ल्हा: चीका मांम्हसिया प्रस्थान ।)

कुमार : जीवनया थ्व बाखंचा, बाखं सिबे तहा: तता !
सुखान्त वा दुखान्तेंगु सीके श्नीसं खँ गय तता ?
पलखया भती द्वं हे, त:धंग् दु:ख कारण
ज्वी य: धैथें विचा: ज्वीवं, थम्हं हे थ:त न्वाय् मनं
रूपया गणया लोभ बीत जि प्रेम धंग् थू
निर्बल ज्वी मज्यु प्रेमी निर्बलीं प्रेम थी मज्यु
नुगले जि तया छंत तता छं नं ति रे जित
मि ति स्मृती, मि ति स्मृती, मि ति स्मृती धयाच्वना ।

(कुमार धाधां हे वनी ।)

पटाचारा : हृदय जिगु छं छ्वय्का उपदेश बियां छु चा: ?
कपिनि छेँ मि तय्धुका, ल्हा पं वनेगु छं छु ज्या ?

(विचा: यायां छयो हीकी ।)

शब्दं न्वाना थुना भावे च्वन छं जित हा किजा,
स्नेहे लखं थ्व प्रेमाग्नि स्याय्गु स्वय् जि फुसा किजा ।

(प्रस्थान याये त्यनी । पर्दा ।)

(पटाचाराया कोठा । कोठाया श्रृंगार पूर्ववत् । पल्लंग
 कवे पं वा तियार्थे च्वंगु बाक्स छगः दु । व हे पटाचारां पर्दा
 उली बले चायेका जे च्वंगु छुं पिकया स्वथनी । नन्दीयया
 प्रवेश । पटाचारा थारान्हुइ । नन्दीय हरररं न्हिली । पटाचारां
 सुंक च्वनेगु संकेत याइ । अले हानं तिसा पिकया क्यनी ।
 नन्दीयं काच्चाक कया पटाचारायात क्वखायेकी । पटाचाराया
 मनचा ज्वना छको खाः स्वइ । नेपथ्ये सुं वःथे च्वनी । पटा-
 चारां तिसा बाक्से स्वथनी । दासीया प्रवेश । पटाचारां
 नन्दीययात अधिकारपूर्वक स्वया धाइ ।)

पटाचारा : छाय् छु ज्या थन नन्दीय, माःगु ज्या याःहुं थःवना ।

(दासीया प्रस्थान ।)

नन्दीय : दिसँ धया छु ज्या याय्गु ?... (न्हिली)

(न्यताले छत्थु तीसकं दाया) धाःगु घाय्फु दिसँ धया!
 कुबीगु मखु ला आम, ति यक्व ति कु बी थथे !

पटाचारा : (मधुर भाव) तर ज्याला ?

नन्दीय : छ्या ज्याला ? थ्व कुबीगु कुया कि छु ?

(नन्दीयं बाक्स ल्हनी ।)

म्हां मफु जि कुबी सत्य तःसकं ध्यातु, उः मफु !

पटाचारा : कु बी धया कु तय्धुंका आः छु जोला धयां मफु ?
 बरु ज्याला छु माः धा रे बी मखु धंगु जि मद्रु !

नन्दीय : कु जि कु बी फु स्वामीनि ! ज्याला दे जित धंगुसा ?
 थम्हं कु कुबुया हेथे ज्वीसा मालिक थः नतुं !

पटाचारा : गन नि गन ज्या याय्गु ज्याला माःम्ह थ्व नं मनू ?
 मद्रु कर, जि म्हां धाःसां बरु धा मफुसा मफु !

नन्दीय : का ज्यालाया खं ल्लापां हे मल्हाय्वं ज्वी छु खः छु खः !
 कुब्बीके कु जितः धुंका थुलि बी उलि बी मयः ।
 ल्लापां तुं जि मप्वं धाद, धंगु हे माः स्व न्हं जित
 जि ज्याला म्हंगु तोता छि स्वर्गं ब्यसां मयः जित !

पटाचारा : छिः हिसि मद्दु, गय् ज्याला बी ला का धाः गु नं सुनां ?
 ज्याला धंगु स्वया थः म्हं ल्यया काय्गु गनं दु ला ?

नन्दीय : खः बाबाः 'खः' च्वना धं हे ! मधया गळसं मखु
 छंगु हिसि पिज्वः ख्वालं, स्वांथें बांला मुख् ब्यना !

पटाचारा : सत्य नं साक्षि सुं सुं हे मद्दु खं जि गथे न्यने-
 ब्यु न्हापां जित विश्वास, खं जि छंगु अले न्यने !

नन्दीय : जिग् जीवनया नांचा न्हाका तंगु बुलुं बुलुं
 डुबे ज्वी ला डुबे ज्वी ला धका मन खुसुं खुसुं !
 सुपांचं सर्गं हे ख्युंथें विरहाभ्रं नुगः जिग्
 तयूजः चपलां बीथें क्षण आश न्हिगः जित ।
 आश्वासन फुकं दक्व न्हिक्साथें म्हिगः तक
 यद्यपि व न्हावःसा नं स्वर्गया सुख ब्यु जित ।
 लासाय् छने जि कंयागु स्वांया आसन छं जुलं
 स्वर्गया अप्सरा खः छ, जित गय् ल्हाः ज्वने त्यना ?
 विफल याय् मत्ये न्हंला जिग् यौवनया सुधा-
 कोमल कल्पनायाग् पुष्पपुञ्ज तुषारया
 प्रिय याय् मत्ये, छं पात दिक्कचाया छुयाय् धका !

पटाचारा : गात बा, गात, आः ला छु ! जि मफुत न्यना च्वने !

(पिने सुं वःगु सः वयेवं नन्दीय पिहाँ वनी । पलख लिपा
 मेगु लुखां सुमेधा दुहाँ वइ ।)

सुमेधा : गन गन वना मालां मखना काय्ल हे जुल ।

पटाचारा : थन थयंक दुने कौठाय् सुला च्वनागु का सिल ?

सुमेधा : छम्ह छम्ह मनूयात थ्व छं मालेगु सत्य नं
 गुलि थाकु धका धाय् जि ..

पटाचारा :

“धाय् हे अःपु मज् जित !

सिरपाः आः छु बी छंत जित छं खंक वःगुया
ल्वीका बी कि किजायात छ नापं तुं जि नं वया !
उः तं ज्वी का मखा आः छं ? खःगु खँ खःकथं धयां ।

सुमेधा : मम्बै ला जे ?

पटाचारा : (म्ह ज्वना फःहीका) अहा धात्थे...

सुमेधा : बि-बि मयः बि, कविनि !

पटाचारा : च्वं आम छंगू खबाले तं पल्पसा समं मेदिनी
उकिं ला जि' किजां धाःगु मन खँ कविता चिना-

मधुर निद्राया मुले छ्द्यो तया

छ्वयां छ्वय् थाकुगु निह व चा!

सुमेधा : (प्रसन्नतां लय् तया हाली)

मधुर निद्राया सुन्दर-सपना

विपनाघातं खण्डित यात

हय्त पूर्णता खण्डित सपनाय्

विपनां प्रिय विरह यात !

सपनां नं सो सपना हय्त

छ उखे छ्वया जि वया थुखे

मधुर-मिलनं मिखा पीकल

थः उखे वना, जि छ्वया थुखे !

कुमार : (प्रवेश यायां)

बांला अत्यन्त हे बांला नाइसे क्यातुसे च्वना
थुंदिसे कुच्चुसे पीसे च्वंगु शक्ति सले दुना ।
अहा ! छपु छ नं म्ये हा ! म्ये नं उद्गार खः तता !

(सुनानं छु मधायेवं कुमार म्येथें तुं धाइ)

मधुर-मिलनं मिखा पीकल

थः उखे वना, जि छ्वया थुखे !

सुमेधा : (हानं पूर्व भावे हे हाली ।)

इच्छाया छ मूक भाव ज्वना
वय् मत्य बरु वय् मत्य
मूक भावे तृप्ततायागु
अनुभव जि मफुत ह्य् ।
मूक भावं मूक भाव थना
हिगिमिगि जित चाय्के मत्य
सपना सपना छु याय्त सपना
बिपना विना वय् छ मत्य ।

(मुमेधा म्ये हाहां वनी । पटाचारायात ज्वनेगु प्रयत्ने
पिहाँ वनी ।)

कुमार : सुनां स्य् मनया ल्वय् छुं ब्यूमहसें छमहसें सिबे !
सुनां पुंकल ल्वय् स्वैत छु लाय्की वंत वं सिबे !

(पटाचारां मुमेधायात साला हइ । कुमार हाला
चवंगुलि मुमेधां सुंक च्वनेगु भाय् याइ । कुमारं खंसां मखं पहः
याना हाला च्वनी ।)

मूक प्रकृति, वा अनाः झी निम्हे कुलि चिना च्वने
मूक व्यथा छु स्य् छंगु वथे जिगु व्यथा सखे !
वरमयगु शापे थव, मधुमयगु वेदना
सुनां सीकी सुनां थवीकी, अठ्यवतमय भावना !

(निम्हं दुहाँ वइ । अले हरररं निहली । कुमार स्वात्त
पिहाँ वनी । निम्हं दंगावंग जुइक निहली । दाया दाया ख्याः
याइ । अले ख्याले ख्याले हे मुमेधा पिहाँ वनी । पटाचारा
विचारे दुनी । गम्भीर जुइ ।)

पटाचारा : समय स्व दना चवंगु याकनं मस्यु छाय् मवं
न्हावव प्युसां प्रतीक्षा नं मस्यु छाय् खः फुना मवं !
गुलि थव चा-निह नं ताहाः चा-निह नं गुलि ज्यु यदि
प्यघौ प्यघौ मजसे थौ वंसा निघौ निघौ जुया !
थःगु नुगः खँ स्वैतं हे प्वके मदय्क म्वाय् सिबे
मतिना थःगु हँहँ थय् ख्वय्का च्वने सिबे जगे

थः उर-सदनं प्राण, थ्यना तैम्ह सिक्के सिबे
 सिना वनेगु हे धात्थे भाग्यमानी मज्जी जगे?
 मय्कं मय्कं थमं थःगु यःगु तोतेगु सीगुसा
 सीम्ह जुया जि म्वाय् म्हाल, म्वाम्ह ज्वी बरु सीतसां
 म्वाहाली वेदनां प्वीका सीबाजं दुःखया तथा
 सिये छाय् जि निराशाय् जि? छाय् म्म्वाय्गु मनू जुया?
 थःगु बाखं मकसे छुं मथ्वीकुसे सिना वने
 सीके थ्वीके फुकं बीका जङ्गले बरु सू वने !
 थःगु ख्वाबि थःगु इच्छा जि ज्या च्वीकेगु याय् सिबे
 'धाइ-ल्हाइ' मनूया इच्छा च्वीका जि हे क्यना मतय् ?
 जगया अपवादे थ्व थःगु प्राण फुका च्वने,
 'अपवाद' थुना स्यंका विपत्ता बरु जू वने ।
 चन्द्रमा प्रेमया त्वय्गु आशंकाया सुपाय् हया
 तोपुया ह्य्गु छाय् वर्षा गाय्केत ख्वबि बा अले !
 न्हाबले मनया रत्न तंका भेष्ठीय म्हाय् जुया
 न्हाबले हृदये ह्युंका त्वादेवा रत्नया थिका
 न्हीका उद्यानया स्वांत, हृद-स्वां सुंक थः थ्यना
 च्वने गुलि च्वने गोन्हु ? म्हाल सी प्रिय घय्पुना ।

(पटाचारा खाताय् बांलाक हे गोतुली । पर्दा विस्तारं
 कुतुं बइ ।)

(छगू कोठा। कुमर घना चवनी। चिकं मत च्याना चवनी। पटाचाराया विस्तारं प्रवेश। गबले कुमर पाखे स्वइ, गबले ल्युने पाखे। अले छको मू हाली। दी। धाइ।)

पटाचारा : वने त्यना जि छे तोता, तोते छंत त्यना किजा !
छेसं चवना फुकं दे छं, छुं मडु जि विधि स्यना।

‘लातले भाप्यु मलाका ख्वये सिबे

स्यंका स्यने न्ह्यो भिनेगु स्व

बिनाश अग्नि स्वहा याय्मत्य

चरम अतीतया रचना थ्व ।’

धाःगु छं छन्हु छाया जि थू, परं छु याय् किजा जिमि
सीगु तकं चवना बू-छे विधि मदय्क गय् छिनी ?
जगया अपवादे थ्व थःगु प्राण फुका चवने
‘अपवाद’ थुना स्यंका म्हाल सी प्रिय घय् पुना।

(नन्दीयया प्रवेश। पटाचाराया मिखाय् वःगु ख्वबि
हुया बी। नन्दीयं ल्हाः ज्वना पित यंकेत स्वइ। पटाचारां
निपलाः स्वपलाः छिना ल्हाः पयनी। अले नन्दीय नं झुले
जुइ। पटाचारां कुमरयात म्हे थो त्यनी। नन्दीयं ल्हाः
ज्वना बी। अले नन्दीयया ख्वाः स्वस्वं पटाचारा लिचिली।
हानं मेगु पर्दा उली। माँ-बी घना चवनी। पटाचारां छको
मिखा तिस्सी। नन्दीय पटाचाराया ल्युने दं वइ। पटाचारां
विस्तारं माँ-बीया तुति भागि याइ। अले नन्दीयं ल्हाः ज्वना
साली। माँ-बीया ख्वाः स्वस्वं नन्दीयं ल्हा सायेका पटाचारा
लिकथं लिकथं वनी। पटाचारा व नन्दीय खने मदयेवं पर्दा
कुतुं वइ।)

(सन्ध्याया समय । छपु लेंपु । पटाचारा व नन्दीयया प्रवेश । नन्दीयं वाक्स कुबिया तइ । व कत्रे दिकी । पटाचारां थ-गु व्यकुं कत्रे तइ । पटाचारा सिमाय् लिधना म्ये हाली ।)

पटाचारा : बय्पुया छं म्ये हाला हि, बय्पुया !
नन्दीय : ल्हाः ब्वय्का छं प्याखं ल्हुरे, ल्हाः ब्वय्का !
निम्हं : ल्हाः गथि चिना झी निम्हसें बी मफुगु
नगुत ल्याः खाय् पाचिना आः मद्रकं फु...
तुमिला बल स्व सूर्य वनेवं बुलुं बुलुं
निशा वया योग ह्युत दिन ध्वाःगु धुसुं धुसुं ..
फय् बल स्व ख्वाउंक सिच्चुक दुने पिने
भय् भय् बियावल अनुराग थ्व मने मने...

(युगल-गानया नाप नापं भाव यायां निम्हं अस्थन्त
आनन्दावस्थाय् जुइ । वं वयागु ल्हाः ज्वना विभोरावस्थाय् वं
वयात स्वया हे च्वनी । पर्दा अबले हे कुतुं वइ ।)

Dhamma.Digital

निगूगु अंक

-१-

(छगू कोठा । पटाचाराया माँ खाताय् फेतुना च्वनी ।
पटाचाराया किजा कुमार खाता क्वे च्वं च्वनी । दासी भतिचा
थुखे ।)

कुमार : माँ !

दासी : आर्यपुत्र हा, माँया शोक सुका ड्यु छि कया
माँयागु दुःख छि मात्र फुका बो फु मुले च्वना ।
चिन्ता माँयागु छि मात्र न्हंका ड्यु थःगु ख्वाः वयना,
स्वामीया मतिना ब्याक्कं याकःचां कँड्यु छि मुना ।
बिसि झाःम्ह पटेयात लुमंका आः छु ज्वी फुनि ?
गंके छ्वःसां लिना हःथें ताया झं बिसि ला बनि !
स्वामिनी, शोक छि आः ला याना दी मत्य, धैर्य ति,
छन्हु लिपा छन्हु न्हापा बायेमाः म्हाय्मचा लिसे !

कुमार : (माँम्ह झं ख्वःगुलि धैर्यं बिया)

माँ! माँ! ! छि जिगु ला ख्वाः स्व,

बबछुका सिर दी मत्य ।

- २३ -

माँ : बि, यो मत्थ सुनां हे बः सुया नं मां जि उवो मयः
अबले तक माँ, माँ, माँ, गबले तक...

कुमार : माँ । 'य' माँ !!

माँ : मताः आः जि सुनानं बः माँ धका सःतुसां यक्व
माँ मखु सुं जि काय्म्हाय्या, माँ धका जित धाय्मत्थ ।
माँ!-माँ!!- माने छु माँया धा?...

दासी : उईथे जुल हा छि ला!

माँ : सुया निरिति जि चिन्ता खः दुःख कष्टत उवो धका,
सुया दुःख सुया निरिति वांछ्बया जि बयाचवना,
बं हे जित थथे अःखः चिन्ता पोडात बी फुसा
जि मफ्य् माःगु छाया् वैत मखुत जिम्ह सुं व धाय् ?
माँ मदुथाय् मफ्य्मा जि चवने धका कया सराः
थौं चान्हे थःम्ह माँयात तोता बी फुगु वं बर?
थ्व हे ला छिमि माँ यःगु ? थ्व हे ला मातृ-भक्ति नं ?
थ्व हे ला छिमि सम्बन्ध ? थ्व हे ला छिमि कर्तव्य ?
माँयाके छिमि माया ब मतिना धंगु फुक्क ला
माँया पापी मने थय् हे भि तथा बीगु हे मखा ?

कुमार : माँ !

दासी : स्वामी !

माँ : सु माँ ?- माँ ला जि ?

मखु-मखु जि माँ मखु ।
काय धका घय्पुना तय् जि, मखुत मखुत स्वयं !
क्यातगु जिगु म्हाय्य-माँया सम्बन्ध तोधुला वना
नुगः धाः गुगु फय् माल, मफुत सह याय् अहा !
मय्-मय् हुं जित काय्या नं आः माया प्रेम धंगु छुं
मखुसा मखुसा छं नं बीगु वियोग तय् गन ?
धैर्य, शान्ति, उपेक्षादि यक्व शक्ति मुना मुना
फय् मफु, मफु फय् जि थौं छम्ह म्हाय्या वियोग ला
मेम्ह कायं अथे हे तुं बीगु दुःख वियोगत
छु धयागु मनोशक्ति फय्गु खः जि धया ब्यु बः !

कुमार : मांयागु ममता धैगु ततां मस्यगु जा मखु...
 सोक सोकं वया निरति व हे लपु सिबे छु दु ?
 विचाः ति भति मां गौरं वया धात्थेंगु दोष छ ?
 तता न्ह्याब्लें सुखी ज्वीमा धया आः मां, चवने मफु ?

मां : अहा अय् जि चवने फःसा ! अहा अय् मति तय् फुसा !!
 जि न्ह्याय् सुखी सदां ज्वीमा, धया संतोष काय् फुसा !!!
 प्रकृतिमय संसारं वेंगु अथाह दुःखत
 प्रवृत्तिमय संसारं हेगु अपार पीडत
 छिमि ब्वां थें छको थः छ्चों संका याय् जि पचे फुसा
 अहा जि थौं थथे ज्वी ला, ज्वी ला जिगु मती थथे ?

कुमार : अय्सा न्यं जिगु नं मां छं, प्रतिज्ञा थ्व विद्या मन
 गब्ले तक स्वयं छि हे वचन मखु बी थन...

मां : सुंक च्वं, प्रतिज्ञा वां छ्व, भावावेशे थुना अर्थे
 शून्य-शक्ती दुने च्वंगु प्रतिज्ञा ममता जि मय् !

कुमार : तर मां, प्रतिज्ञाय् जि थः तय् याना प्राण-साधन
 प्रतिज्ञाय् प्रतिज्ञा जि पाः तया याय् प्रतिज्ञा थन-
 'गब्ले तक स्वयं छि हे वचन मखु बी थन
 गब्ले तक मखु वयं वै वया मांयात ख्वाः ततां
 अब्ले तक कुमारं नं जि थम्हं नं अब्ले तकं
 शान्तिया सुखया सासः ल्हाय् मखु म्हगसे तकं ।
 स्वैम्हं ज्वी मखु छं काय् आः ल्वःमंसे म्हगसे तकं
 ग्यानापु यौवनाकांक्षा धका धैगु ततां वयन ।
 मां-बौ नं यौवनाकांक्षां थुल ल्वःमंकि धैगु खं
 जि धाय ल्यासि व ल्याय्म्ह, स्व स्व न्हें छिमिसं थम्हं
 मां-बौ ख्वयका मिजं-मिस्त न्होकः वनेगु याय् मदु !
 मखुसा स्व व हे पापं छिपि नं अब्बु मां जुया,
 ख्वया ख्वया पुपुं पत्सा मगाय्मा जिदुगं पुला !

(श्रेष्ठिया प्रवेश ।)

दासी : आर्य !

कुमार : बा ! यदि चारां छं दोष मां प्रति याः दुसा

व फुक दोष खः जि स्वय्- 'आकांक्षामय यौवना !'
बाबु !

माँ :

कुमार :

स्यू, स्यू, तता म्ह स्यू, तताया नुगले छु दु !
मायाया प्रेमया द्वन्द्व, जू वया नुगले गुलि,
वया प्रेम पुरे ज्वीसा थव छेँसं यदि च्वं च्वना
वनी मखु वनी मखु इन्द्रं वयात सःतुसां ।
माँया माया वया धात्थेँ चःब्बी मखुगु छुं गुकि
गुगु शक्ति फुना थौं वं वंगु खः छगुलि सिबे !
हा हा जीवन नारीया ! हा हा वयागु यौवन !
हा हा वयागु आकांक्षा ! हा हा वयागु बन्धन !
माया अनन्त माँ-बोया कया छं प्रेमि तय् मद्दु,
स्नेहातुल तःकेहेया घय्मुना प्रेमि काय् मद्दु ।
अय् आर्यजाति ! छं नं स्व, बन्धन थःगु छं पयना,
अनार्य धंगु जाती स्व सुखं च्वंगु इपि ह्वना ।

माँ :

बाबु !

दासी :

आर्यपुत्र, न्यति न्यं स्व-

कुमार :

आर्य ज्वी जि मयः पुरा !

अय् भू-विधान छं नं न्यँ न्हेपने गमुलि गवलाः
मिजंतय्सं कलाः हेँथेँ फैला छु भविष्ये वना
भाःत हय्गु मिसातय्सं धाइबले छ पं च्वने ?
मखुसा अबु-माँपिसं काय्या प्रति ति म्ह्याय् प्रति
माया व ममता गढ्लेँ मयाय् फय्मा मति मति !

माँ :

बाबु !...

छं थःगु आवेशे, छु धै च्वना मचा छु नं ?

(श्रेष्ठिया छथौं क्वाना प्रस्थान ।)

कुमार :

थव जिगु मखु आवेश ! खः जिगु क्षुद्र छुं विचाः
दय्माः हानं थुकी पूर्ण समाजयागु मान्यता ।
कि माः विधान म्ह्याययात ह्वंका बीगु मिजंम्ह सुं,
पि माः प्रसन्नता दय्के म्ह्याचं हे यःम्ह त्यं थहुं,

कि माः नियम त्यक्केगु बन्धन मतसे गगु
यःम्ह नापं मह्वकेगु, ह्वा नं ह्युकेगु ह्वं वनं ?
निगू नं गन दे धा माँ, लुमंका थः जुयागु म्हाय् ?
जिचाभाजु मह्वं बीगु बाय्माःम्हसां अले कन्हे
काय् म्हाय् प्रति उत्थे प्रेम माया व मतिना फुकं
दु जि धका धया उवीसा ह्वयां जक मगाःनि माँ !
जि म्हाय् वन थौं पयनं धका छाती छको दादां
म्हाचं थः जन्म नापं हे जन्म-गृहं वियोगया
वःगुसा वं ज्वना बाखं धैयं नारीं मवै ज्वना ?
उकिं ला धाल अय् नारी ! छिपिं माया मरोचि खं,
म्हाय् जुया थःम्ह माँ ह्वय् का वःथे आः छ ह्व माँ जुया,
ह्वय्कि, ह्वय्कि, ह्वया ह्वय्कि, ह्वय्कि, छं मेगु ज्यामदु,
ह्व! ह्व! ! ह्व! ! ! ह्वय्गु तोता छुं गढेँ हे छिमि ज्या छुदु?
ह्वबी संसार थुं-थुं-, थुं ! थः नं ह्वबी दुनाः दुनाः
ह्वबि- खुसी स्वयं च्वीका, ह्वह्वं ह्वबि ब्यु छं लुना
छं ह्वबि खुसिया लः हे, समयया सर्गं ब्वया
सुपाँय् आशा निराशाया जुया च्वनी ब्वया ब्वया ।
अले गढेँ सुपाँय् त्वाना पल्पसा त्वैगु हास्यया
नियतिया फसं हानं याना तुं ह्वबि है मखा?
बाबु ! (श्रेष्ठिया प्रवेश ।)

माँ :

कुमार :

माँ :

आसे जि दो ! तर धाय् नि ब्यु ...

...बाबु ! छ...

(कुमारया भावावेश पनेत घय्पू वनी । दासी नं व्वां
वनी । श्रेष्ठि पिहाँ वये त्यनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(छगू जङ्गल । सन्निकट गांया छया छे । छगू कोठा । पटाचारा लासाय् फेतुना चवनी । नन्दीय थुखे चवना ल्वहँते पा चवला चवनी । पटाचारां धायेवं पा चवलेगु दिना उखे स्वइ ।)

पटाचारा : धन द्रव्यत व्यावकं हे भोग तिनि मखा प्रिये !
छुं दि याउँक च्वं रे स्व, गुलि छि दुःख सीगु थय् !

नन्दीय : नय्गु नसा विना सुं हे स्वाइ मख् जगे प्रिये,
ज्या याय्त मखुसा ल्हाः नं छु याय्त थन धा प्रिये ?
नय्त याय्माः सदां सो ज्या, ज्या खना ग्याय् मज्जु मन्
ज्या याय्त नय्गु संसार, अले प्रेम लहीगु नं ।
थुकियात मनूतय्सं जीवन धाइ न्ह्योपुगु,
द्रव्य धंगु तुति ख्येना ममाय्कं वैगु ला मखु ?

पटाचारा : (तमं व दुःखित भावं)
थः धका व बना बी ज्याय्, ज्या यायां ई बिकी अले
छे चवना जिमि प्युप्युं हे म्हाइपु गुलि गय् स्व रे!
बछला तछलाया दि बीथे बीथे चवना गुलि
बिके थाकु, फुके थाकु, भ्याः हे प्रिये थव छि मथ्
थः वनी याउँसे च्वंक वाना जित सरासर
जिमि धका लुममं हे वाथावाथा कनी मन !
सिमा पाला स्वयाः थः पा, ल्वःमंकी छि फुकं छको
जिमित छे स्वस्वं थासं क्वात्तु क्वाइगु छि मस्वः !
लासा, फांगा व फुंगं हे अझ हुं वसतं तकं,
अंगः, बं व घलिघात पाला नाला मिले जुजुं
छगू सलं, छगू तालं, छप्वाः म्हुतुं छकोतलं,
'ह्लिच्छि बाय माःगु संयोग, मिलन छंगु जीवन,
बाया ई बच्छि हे धकं बच्छि ववनेगु कर्म छं ।'

धांधां हे हीमही चाय्को, स्वहानें उकिसं दना-
 'का का स्व व झुले जूगु, मज्वंसे लाःबले थम्ह'
 घका लाय्लाय् बुया बीगु सीकीगु प्रिय, छं गन ?
 मधुर मधुर म्ये थः छि दु न्यना चवने अन !
 थौं ला जि स्व सरा सत्य बी त्यल हृदयं निसें
 'छिगु मति सिमाय् सत्ता लाः वय्मा जिगु हिदंये ।
 छिगु मन बनं खवखवं च्वं वय्मा जिगु हे मले
 छिगु तन बनं ग्याका च्वं वय्मा जिगु सम्मुखे !

नन्दीय : (न्याको खुको धायेत संगु प्रयत्ने विफल जुया)

छु रे ! छु रे !! पटाचारा, आसे बे' धाय् कि छं जित
 मति व मतिना धैगु जिके नं दुनि छुं मति ।
 धाय् तला धाल यक्वं हे जि उलिमछि धाय् मखु,
 तर धाय् मखु छुं छुं हे प्रमाण गुकिया मडु !
 छ मवःथें जिथाय् गब्लें गन जि च्वं वना चवना,
 वैगु दु गोक त्याःखासा लुमंका छ, जि ज्यां दिना ?

पटाचारा : (नन्दीयं धायेगु दिना पा च्वःगु खनी । तमं धाइ ।)

उं उलि हे छि त्याःसा ला, जि त्यासा गुलि माः पुले
 क्षण क्षणे जि वय् च्वंथाय् छि थुलि उलि त्याः फुतय् ?

नन्दीय : (पा च्वलेगु दिना, मधुर प्रेमं)

अय्ला मग्याः जि भ्याः हे नं पां सिमाय् कत्तु जि कया
 छंत छको छको स्वस्वं सिमा नापं छ कोथले !
 छं छको जित स्वःसा जि न्ह्य्को न्ह्य्गु कथं स्वया
 प्रेमया बाजि त्याकां हे सकाःसा मखु काय्मचा ।

पटाचारा : (मधुर व्यंगं)

ज्य् का दय् ज्ञान फुक्कं हे छिगु हे जक उवी मखा ?
 ज्ञान धैगु छु कपिके भ्याः भति नं मदं मखा ?

नन्दीय : बुत ला बुत ला मय्जु ? बुका नं त्यातया इछा
 याना चवनेगु सत्ता ला 'बुत बा !' हे मघाय्गु छाय् ?

:पटाचारा : बुत! जि बुत!! मुक्कं हे, त्यात छि जक तःजि उः!!!
 छें हे का बन छाय् भाजु ! बाजि झी निम्हस्या फुतय् ?

जिं छको स्वय्गुं न्ह्यको छिं स्वय्गु धैगु, स्व का जित्त,
छकोया स्वय् बाको फःसां गाःका स्वय्गु, स्व का जित !

(पटाचारां मिखा फुत्ति हे मयासे केलेहे मिखा कना स्वया च्वनी । अले नन्दीयं नं पा ल्हातय्सं तथा अथे हे स्वइ । स्वस्वं धाइ ।)

नन्दीय : का सा का, छ स्वया छाय् जि कम ज्वी छंत स्वय्गुली,
छं न्हिंछिं हे छको याःसां जि नं याय्का छु छाय् म्हज्वी?

पटाचारा : बाजि हे का मखा अय्सा ?

नन्दीय : (फिर्सि न्हिला स्वयातुं च्वना ।)

मखुसा बाजि धा छु सा ?

पटाचारा : (स्वस्वं तुं) खः का मखा ?...

नन्दीय : (स्वस्वं हे तुं) छु थें मस्यु !...

पटाचारा : ...बाजि हे खतका मखा ?

नन्दीय : म्हांल कि छु बुके आः छं, धै च्वनेत थथे सदां...

(पटाचारा अथे हे स्वस्वं न्ह्योने वइ । जः पाखे वनी । अले काच्चाक मिखा पीकी । अले थः नं मिखा तिसी । थः मिखा ती स्युस्युं धाइ ।)

पटाचारा : का सा धा ! जि स्वयाच्वनां छु छिं स्वय् फतला जित ?
का सा धा ! त्यात आः सु खः ? त्यात जि हे कि त्यात छि !

(व हे अवस्थाय् । पर्दा कुतुंवइ ।)

(छगू क्यब । सुमेधा क्वया च्वनी । कुमारं धैर्यं बिया च्वनी । पर्दा उलीवले धैर्यं व्यु व्युं काय्ल जुया थुखे बइ । थःगु ग्लानिइ व सुमेधायत धैर्यं बीत धाइ ।)

कुमार : प्याखं खः फुक संसार, खः प्याखंया फुकं मन्
द्वन्द्व धंगु सदां द्वन्द्व, प्याखंया थजु मेगुया ।
जगे दुंपि मन् फुककं वे सिबे मखु मेगु छुं
संसार विषये वेपि मनुखं धाःगु याःगु छु
प्याखंया मखुसा धात्थे ज्वी ला धा जित सं वया !
संसारं मुक्त छुं लोक प्याखं मखुगु ज्वी दुसा ।
'निर्वाण', 'मोक्ष', 'बैकुण्ठ' धंगु छुं छुं जमे यदि
मदुसा धाय् युगे थ्वय्क शन्य प्याखं छगू सिबे
प्याखं थःथःगु बाँलाक प्याखंभ्वःत हुं न्है ल्हुया ?
छु अंक प्याखने प्यंगू व अण्टलोक धर्मया ।

सुमेधा : (खवखव)
धर्मया छि शिक्षा बीत प्रेम पाशे जि छाया चिना ?
सँ खाना पात्र पाछाया, हुं रे गौतम हे लिना ।
प्रेमिका जि सुयां खःला प्याखंया उपनायिका
छिगु ल्यूल्यु जुजुं सोन प्रिय सत्य जि त्यानुया !

कुमार : धैर्यं! धैर्यं ति !! छं धैर्यं !!! धैर्यया जिगु थां छगः
मत्य न्है, मत्य न्है, चवीक्य, मखुसा...मखुसा जि नं...
खने मदय्क चवीकूगु, माँयागु ममता मिखां
माली स्वै च्वने छं नं, जिमि तता गथे वथे !
जिमि तता पटाचारा धात्थे बःला, जि नं वथे—
मफु न्है मफु न्है म्वाय् जि प्रेमं प्रेमे चिना चिका !
जिगु...जिगु...

सुमेधा : ...छ खः धा वः...

(कुमार पलख सुंक चवनी । अले आवेशे तं वइ ।)

कुमार : मज्य मज्य व, संसार त्यलाः व्यसां बुके मज्य,
नारीया खवबि सागरं मज्य चवीक्य मज्य-मज्य
संसार छगुलिं छवःसां छवयके जि व मज्य-मज्य,
प्रिये, छं जित म्वाकेसा, धैर्यं व्यु, धैर्यं या प्रिये !

सुमेधा : (दुःखित भावे धाधां लिपा ख्वया घाइ ।)

धैर्यंया पंजले कुंका, कल्पना गगने ख्वया
चवनेत जि छिथें खःला कल्पनाया मनू प्रिय !
यौवनं छाःगु ऐश्वर्यं न्होने अर्थे तथा तथा
मौन भोगी जि आराध्ये ज्वीत देवी मखु प्रिय !
स्वया सागर प्याःचाःगु तंके फु धंगु जि मस्यु,
गु-मि नःगु स्वया थःगु चिकु फुका चवने मफु ।
ह्युयात नं तुयू खंका चवनेगु दर्शनं मथ्यु
बे च्या आकसे ख्वयगु मंत्र धंगु छु जि मस्यु !
'मिलां जः व्युगु त्वःमंका न्हिने मिला जि ह्यु मसः'
आःयात जनफाः वयं वयं लिपायात न्ह्युच्याय् मसः ।
इच्छाया बलि बी धंका छुं फल बीगु जि मस्यु,
जुया पण्डित धवांतयगु व्याख्याय् जीवन ख्वय मफु ।

कुमार : न्यं अयसा जि धया ख्वय् थो...

सुमेधा : " स्व, कुन भाव छि अज्ञं !

कुमार : न्ह्यांसा ल्यां' वा छ म्हांसा म्वाः...

...न्यं थो थःगु खं जि कने ! ...

(सुमेधां व्याकुल भावं स्वया चवनी । कुमार विचारावेशे
ख्याः तोपुइ । अले बे हाःथें हाली ।)

कुमार : अय् पामलः, मलः मिया, अय् र्वःफय् अय् मि, अय् वर्षा,
अय् तुफान व भूकम्प, अय् मृत्यु भवितव्यता,
वा अय् प्रकृतिया कोप, दको मना थर्थे जित-

अस्तित्व जगतं फूह यांना ड्यु अति शीघ्र हे !
मफु मफु ध्व जि धाय्ला थः सिना जक गाःगुथाय्
थःह प्रेमी पुना घय् जि यंके जगतं बैत छाय् ?
(आवेशे हे पिहां वनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(पटाचाराया व हे कोठा । बंपुना धू वां छ्वया वइ ।
अबले हे वे छम्ह वइ । वेनं लहा लही पुइका चट्चट् वंक
धाधां च्वनी ।

वे : छु छः, छु मखु,

...खः नं छुं मडु, मखु नं छुं मडु !

पटाचारा : सु छ? छ सु? गनं वेगु ?

प्याँ हुँ! प्याँ हँ!! छ छाय् थन?

(वे प्याहाँ वनी । पटाचारा दुहाँ वनी । वे हानं दुहाँ
वइ । वे न्हापाथे हे धुवां धू हाली । पटाचारा खाः प्याका
पिहाँ वइ । वे हाला हे च्वनी । अले हानं दुहाँ वना कथि छपु
ज्वना वइ ।)

पटाचारा : वे! प्याँ हुँ !! प्याँ हुँ !!! ए वे हँ...

(वे हाला हे च्वनी ।)

गनं वेम्ह छ, खः थन ?

(वे हाला हे च्वनी । छम्ह मिसाया प्रवेश ।)

मिसा : स्वः, स्वः का थन थ्यंका का,

...हरे गुलि जि'.. हाय्कूगु!

मिखा फुति मयानानि थन थ्यंकः छ वय् फुगु ?

(वे थःगु भावे हे हाहाँ वनी । पटाचारा मिसा पाखे
स्वइ । मिसां वनेत स्वस्वं धाइ ।)

मिसा : स्वयां स्वथाय् वया खिकी गुम्ह ज्वी कल्पनां व्वया
धका धेगु थ्व हे का मै ! थौं मचा जिम्ह वे छु याय् !

पटाचारा : गय् ?

मिसा : जां दुम्ह जि काय् थौं थय्, वे जूल बिल हा छु याय् ?
स्वयां स्वथाय् वया खिकी गुम्ह ज्वी कल्पनाय् व्वया ।

थःगु क्पिा खना ग्याग्यां कल्पनाय् थः खवया जुजुं
थः बुद्धिया च्पि थः हे गः क्पिया जूगु वेँ छु चाः !

पटाचारा : हा जि किजा !

मिसा : व नं वेँ ला ?

पटाचारा : (संयमित जुया) ... मखु-मखु व वेँ मखु !
नकतिनि छु छि धैगु, बरु मथू व जि छु नं ।

मिसा : छम्ह मनू गनं वंवं लँयसं वं खि छकू न्हुल
मती वन वया छु थ्व ? खि धैगु खः छु आखिर ?
ल्हातं थय्क कया स्वस्वं मथुल वेंत माः कथं
नतुन वं अले न्हासं कित व न्हाय् चक्काय् तकं !

(पटाचारा न्हिली ।)

वथे जगे वयाः छुं-छुं न्हिला खवयां कुगाःगुयाय्
छाय् खवय्गु जि, हिले छाय् छि, हिले खवय् धैगु नं छु थें
धका वं नं विचाः यायां' थौं हाला जुल, वेँ जुजुं-
'छु खः छु मखु, खः नं छुं मदु मखु नं छुं मदु !'

(मिसा पिहाँ वनी । पटाचारा वास्यां न्हिली । अले
झसंग वंका दुहाँ वनी । खवाः सिला ख्वाः हुहुं वइ । अबले हे
नन्दीयया सले म्ये ताये दइ । पटाचारां न्हेपं ति स्वाकी । अले
लुखाय् दं वनी । म्ये स्पष्ट ताये दइ ।)

उर-सदने छंत थ्यना

जङ्गले वना वेँ च्वना !

पटाचारा : (विभोर जुया थम्हं नं म्ये हाला ख्वइ ।)

छित जि थः मूले थ्यना

आनन्दं हे च्वं च्वना ।

(लिकक ध्यंगु सः ।)

छंत च्वना जि ल्यां' वय् धुन

(दुहाँ वया ।)

जित च्वना छ नं च्वं च्वं !

पटाचारां :

आः छि, छि हे जू, जि जि हे ज्वी

नन्दीय :

अले श्री हानं छम्हं छम्ह ज्वी ।

उर-सबने छंत थयना

जङ्गले बना वै चवना ।

(पा व सिं कले ववे तइ । वसते एवः चिना ह.गु मुद्रा पटाचाराया ल्हाते तथा बी । पटाचारां अले वसः थाया यायां धाइ ।)

पटाचारा : गुलि धू स्व लने थाका वःगु का का स्व धू गुलि !

नन्दीय : (पटाचाराया न्यताः ज्वना)

का स्व छंगु न्यताले नं चायागु पच्चि' बाँ गुलि !

पटाचारा : छि-छिः मय् व किका बीगु, नक्तिनि जिमि हवाः सिला
नु नु स्यु नु तुति ल्हाःनि, नयगु हवाउंगु आः खः ला ?

नन्दीय : जित छं छंत जिं सीके वा सा नापं निम्हं वने !

पटाचारा : छिः छिः बे, लेँ तथा थः सिं, तुति थ्वाइ, चिनि चिके
जिके गुजागु धाय् माःगु खंत बनि दुने मने !
झासं रे ! याकनं ल्हाः स्यु, ननं नापं व जिं कने ।

(पटाचारां सिं काइ । नन्दीयं ल्हाः ज्वना साला दुत
यंकी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(पटाचाराया कोठा । पटाचारा मसः मसः मरि कयला च्वनी । गुगुं भति स्यनी, गुगुं चाकः लाइ, गुगुं वकु लाइ । नन्दीयया प्रवेश । व न्हिजा बी ।)

पटाचारा : छु स्वयागु गिजे याय्थें छकोलं सैगु नं गथे ?
बांमला का छु छि कयःथें पुन्हीया तुमिला गथें !

(पटाचारा थुस्स च्वनी । नन्दीयं कयली । अले उखे स्वस्वं पटाचारा नं इतिइति न्हिली ।)

नन्दीय : क, गिजे याःगु ज्वीका व, आलपसें अथे कयलां,
तुमिलार्थें मयासें जि छंगु ख्वाःथें कयलाः कयना ।

पटाचारा : जिमि नं थ्व स्व अय्साका, छिगु ख्वाःथें तहाः मजू
ल्हातं थथे निप्वाः खंसा ख्वाःपाः याय्त व हे मडु ।

(मरि प्वाः खना ख्वाःपाःथें तइ ।)

नन्दीय : का-का का स्व, थ्व ला सत्य छं छेंया दासयागु ख्वाः
मचवंलासा तहा लूथें बकुलार्थें उथें उथें !

पटाचारा : (तमं व गम्भीरतां)
गोक गोक मछि जि स्व धाय् धुन तर छि मछ्वः ।

नन्दीय : गुजाम्ह छ पटे खःला, भतिचा हे विचाः मतः ।

पटाचारा : (दुखित भावं)

सत्य सत्य फुकं झीगु द्वं-दीले ध्यान तै मखु
न्हापां छको तंम्बेकूसां मतिना ला मतै मखु ।
जि नं स्यू जिमि मां गय् च्वं न्ह्यात्थें धाःसा जि' मां व खः
मां ला सदां सदां मां हे, मां गबलें हिली मखु ।
न्हापां ला साब तंम्बय्की, खाइ जिगिजिगि अझ,
याना लिपा स्वयं चिन्ता मखु धाइ जि म्हाय् जि म्हाय् ?

नन्दीय : कुंलया नां मिया ब्यूम्हं अलछिनि मचा धकां
थुकं बिया ज्वना कक्कु महःसां छंत गाः पटे
प्रतिष्ठाया तिसां तीत जीवन मनुखं मिल...

पटाचारा : म्वाल बा म्वाल हाला दी, थुल छिगु खं जि थुल ।

नन्दीय : छं मथूसा छु जि याय् फु, थ्वीका बीत मचा मखु
मज्जीवले धयां च्वंसां जुया वैगु मज्जी मखु ।
छ थःछे हूँ अले जि नं छिमि थःछे मनुतसें
छंगु ल्यूल् चिका ज्वंका वय्का छु क्वछुना खु थें !

पटाचारा : 'मदु' छु 'डु' पिसं सी ला ? साया घाः छु क्वखं सिल ?
सीगु गय् खः छु गब्ले खः सीकेगु हे कुतः मदु ।

(पटाचारां मरि कयलेगु चीका छवइ । छवाने खिन्नतां
जाइ ।)

नाथ, छुं दिनया निति जिगु स्मृति बिया छित
छिगु स्मृति ज्वना छुं दि वने थःछे बिदा जित !
'वर' जि गुगु कं तैगु वय् लिपयाना छको जक
गुगु शक्ति छि दय्का नं मां जित लुमना च्वन ।

नन्दीय : मखु छं हे छको धा रे, गुगु थासं बिस्युं वया
व हे थासे वने सुंक गय् छ नया छ नुंसिला ?
विचाः याना न्ह्य जयाय्माः आः हानं लिज्याय्गु बांमलाः
पंजः पिने ब्वया जूम्ह सुझंगः धैम्ह द्वां वनी ?

पटाचारा : न्हापा ला झी मवःसा थय् बाय्माली धैगु खः विचाः
स्यने न्ह्यो मनुखं भिकी याना गय् माल अय् खना
मज्जतले मनुतय्सं याइ मज्जीगु हे कुतः
जब ज्वी अवले धाइ, ज्वी माःगु जुल आः छु थाय् !
जिगु विश्वास पूरा हे चोधुंगु प्रेमया गथि
ब्यनी मखु व आः गब्लें झीगु जीवनया चिखि !

नन्दीय : तै ति जित मयः छुं नं छंके हे छंगु कल्पना !
छं नु धाल वया नापं वाय्सा वाना हूँ आः जित ।
छं हे जित बिल प्रेम आः घृणा हे थया छु थाय

दयकल प्रेम उद्यान, आः स्यंका छव मिया थ छव!
छं हे धया निम्हं वैगु प्रेम-सरोवरे म्हितः,
आः छं धाःसा म्हिते म्हांल जि याकःचा म्हिते मसः
'आवसे झंगःत बवैजूथे स्वतन्त्रं श्री निम्हं प्रिये,
प्रेम-पपू छुना बवै ज्वी' धका धया मनं तुना-
छु इच्छां छंगु पा प्यात छंत छु जुल थौं मस्यु !
छं म्हांल बवय् जि धाःसा ला जि जक छाय् बवया चवने ?
मबवः तले मने बवय्गु इच्छा वया चवनी चवनी
बवया छुं मति जाय्का हे वै इच्छा ज्वीगु चंचला !

(नन्दीय पिहां वने त्यनी । पटाचारा न्होने वइ ।)

पटाचारा : धाःथे छु जिमि मामं दः आः थः म्हाय् धाइ हे मखु !
तिसां तिया प्रतिष्ठाया थः नाले छालि हे मखु ?
प्रेमीं प्रेमं चवने निति स्वर्ग दय्केगु पापसा
मांयागु मतिलां वैत विफल ज्वीगु शाप बी ।
हृद-तन्त्रं जूगु झंकृत नित-नूतन प्रेमया
संगीतयागु सौन्दर्य सुध्वनि मातृ-कर्णया-
निति मयःगु जूसाला जीवन-गथि चीधुनं
मज्यू धका पयनी हानं नत्र छाय् ज्वी छु मेकथं
धाः हे ज्वीक तमे दाया खवैम्ह मखा छु मां लिपा ।

(नन्दीय वनी ।)

न्हापां बो सिक्क हे ब्युसां ताप याइ मखा लिपा !
भ्रूण-आशा सदां दैगु थः भौ व म्हाय्मचापिनि
जिगु गर्भ स्वया मांनं लिपा सन्तोष गय् मज्वी ?
मां ज्वी नंम्हं अजि ज्वीगु इच्छा छाय् जक हे मबी
छय्या खवाः स्वय्गु इच्छां नं मायां छाय् जित स्वै मबी ?

(पटाचारा विचारे दुनी । खवाः छयुंका चवनी ।)

नन्दीय : हुँ-हुँ, वनेगु हे इच्छा जक जूसा छ छेँ छधू !
पटाचारा : अय् ला जि धैगु खःला व, श्वीके स्वाः धैगु छुं खेँ नं !
नन्दीय : मखु वनेगु हे इच्छा जकसा हुँ छ छेँ छधू

छ हेथन मत्रः तल्ले सुला चवने जि हे बह ।
छ मवःसा मती जि तय् छंत छिमिगु छें कुन
अले छुं अौसिया चाग्हे फुवक छनीबले दना
फुसा हानं जि इयालं वय् हानं हय् छ लुकुंछिना
मफुसा छंत थौ धुंका वैम्ह फय्-ख्वाः स्वया चवने ।

पटाचारा : छि जित थौ थथे न्वाय्न्हो न्वाय् धुन धैयं बी धुन
व्युव्युं ववं जि थौ धैयं अर्धैयं प्रिय उवी धुन ।
दुर्बलता ! छ वय् मत्य, बह छं नं व्यु माफ बः
कालं वया मनुं तल्लें जित माफ व्यु माफ व्यु !
मेगु जन्मं निसें न्हाब्लें प्रियतम व मां-अब्बु
ह्वना प्रेम कया हानं मांया व मतिना कया
चवने चवने जि संयोग ! मग्याः मग्याः ह्वना ह्वने
छगू जक थ्व हे जन्मे, मांया वियोग व्यु ह्वने !

(पटाचारा पिहाँ वनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(छगू क्यब । कुमार झुले जुया चवनी । सुमेधा सुकुसुकु
खवइ चवनी । अले विस्तारं बोहले ल्हाः तया समझे यायेत
स्वयेवं सुमेधा जुक्क दनी ।)

सुमेधा : प्रेम छु प्रेम गय् चवं जि मथू मस्य मथू मस्य ।
प्रकृतिया विरुद्धे नि वने जि गबलें मफु ।
रूप यौवन मयसा छि व सिमा नाप प्रेम या-
मदु मदु नुगः तोता न्ह्यपु-त्तिपुत छुं जिके!
ज मधुपान स्वप्ने हे मनूया जीवने धका
विपनयात सिका तयगु स्वप्न-सिद्धान्त मय जित!
आशायागु कथं कय्का अहा सुख जि धै चवने
मफु-मफु, मयः, मय-मय, शब्द-जाले क्यना चवने ।
कल्पनाया ब्वया सर्गे मफु म्ह थ्व सिका जि सी
विष-चुम्बन बीसां ब्यु बरु जि व विषं फु सी !

कुमार : हा! हा! प्रेम छु कां हे ला, हा! हा! वं पर सुं मखं ?
हा! हा! प्रेम छु यौने ला ? हा, छु खं प्रेम-जीवनं ?
रूप यौवन हे प्रेम जसा प्रेम भयंकर
सौन्दर्ये प्रेम म्वाःसा ला सी सी सी व तुरुन्त स्व !

(समझे यायेत वनी । ल्हाः चवने त्यंवेले ल्हाते दाइ ।)

सुमेधा : विषैली आम ल्हातं दः थी मत्य आः थनि निसें
मफु नुगःचु जि तिस्सी मसः तर्क जि छुं छिथें
थःगु जक खें थपिसं प्रेमयात लही मखु
संकटे प्रेम मीपिसं थीके आः जित बी मखु !

(फनक्क फःहिला सुमेधा वना हे बी ।)

कुमार : तता, छंत म्हसोका जि धया छ छन्हु बेनि' ल्यां
तर छ थौं तर्क छाथ्थें वःगु हे मखु हा छ' ल्यां !

छंगु प्रेमं छु न्ह्याबलें हे आः थन छ्वै छ है मखु ?
मनोशक्तित फुक्कं हे प्रेम शक्तित नुने फुगु ?
अहं...मखु मफय्केमाः, मफय्केमा तता! तता !!
मखुसा''मखुसा''धात्थे ज्वी थव संसार दुःख-गाः ।
तता, छ याकनं 'ल्यां' वा, याकनं' ल्यां छ वा तता !
तता, छ छे मवय्कं' ल्यां ज्वीके मज्यू जि बी बिहाः ।

(मांम्ह वइ । अर्थे दी । न्यनी ।)

मांया जक मजू माया, काय् न्ह्यार्यपिके अनन्ततः
काय्-न्ह्यार्यया नं दुन्हें माया मां-बीपिके अनन्ततः
अतीत रचनाय् थयंकं धैगु सत्य व तथ्यत
छ' ल्यां वया मवयं तल्ले जि वयना थः चवने खवयाः ।

(धाघां वने त्यनी । मांम्हं न्ह्यव्वाना सत्तेवं दी ।)

मां :

बाबु !

विकृत मस्तिष्क बाबु छं मत्य याय् थथे
माया व समता मांया दुकृत मत्य याय् थथे ।
छंगु हे सुख मांया नं सुख ज्वी बाबु सीकि छं
छंगु हे क्षणया पीडा मांया ज्वी दुःख वेदना ।
सु मामं थः मचातय्गु मिखाया खबि फय् फु ज्वी
सु मामं थः मचातय्गु नुगःया घाःत स्वय् फु ज्वी!
सु मामं थः मचातय्गु न्ह्यपने सुख-लेँ फु ज्वी ?
सु मामं थः मचातय्गु आनन्दे विघ्न बी फु ज्वी?
तताया कारणं याना दुःखी छ थुलि छाय् जुया
त्वमंका छं ततायात व्यु सुख दः सुखी जुया ।

कुमार :

मां !

मां :

दँ बाबु दँ, यः रत्न, दँ-दँ-दँ जिम्ह रत्न छ !
जुगं जुग तकं थय् बी दय्मा सुवाः जि मां जुया-
स्वार्थे ह्वया नं स्वार्थे बांलाना, स्वार्थे नस्वाना नं चवनेमा
अज्ञ उकीसं पूमज्वीक, पवित्रता नं दै चवनेमा ।

सूर्यथे शिना चन्द्रथे यया, नभथे छ विशाल जुइमा
वसुधथे छ उर्बर जुया नं समुद्रथे छ गम्भीर जुइमा !

(कुमारं विस्तारं मांम्हसित छ्चौ लट्वना स्वइ । पदा
कुतुं वइ ।)

(पिने खापा तिना तःगु छे । न्होने छकूचा चकंगु थाय् ।
नन्दीयया सि छके पा छगू ज्वना वइ । खापा संका सःती ।)

नन्दीय : चारा, चारा, पटे, चारा, ...
खापा खं वा ! ... पटे ! ... पटे ! !

(छम्ह बाझावम्ह मिसाया प्रवेश ।)

बा.मि. : नन्दीय भाजु ! ना ताःचाः...
पटाचारां बिया वन...

नन्दीय : व गन वन ? ताःचा छाय् ?

बा.मि. : ...मस्यु बा जि व ला छु नं...!
थन वने धका छुं दः धया वंगु तु वं मद्दु
थुबले वय् धका हे नं धया वं वंगु छुं मद्दु ।
तिया तःगु पुना तःगु स्वय्ला तापाक हे गनं
वंम्ह वनीम्ह थें च्वं व ब्यकुं छप्पः दु तःप्पगु !
न्यं नापं जि न्यना वैंके, तापाक गन ज्वीगु छ ?
छंगुम्ह स्वय् पटाचारा, मज्यु तापाक ज्वीगु छ !
सरासर मधासे छुं वना बिल खँ हे मफः
छाय् खः छु खः व ला छु स्यु जिमिसं सत्य भाजु छुं !

(नन्दीयं सिं व पा वां छ्वया अनसं फेतुइ । छचों ज्वनी ।)

छाय् ? छाय्-छाय् ? छु खँ खः भाजु ?

नन्दीय : छु धाय् तता छु नं मखु !

बा.मि. : त्वाना कि ? .. मखुसा ला व सुथं निसें वनी मखु ।

नन्दीय : (वने त्यनी । छपनेवं धाइ ।)

मखु तता बि तोता दः लिगना हय् ब्यु जिं बना
सुख हा जिगु दुदिनं लाका काल स्वमफ्या ।
जिगु छें जिगु सर्वस्व पटाचारा विना छु ज्वी ?

वैगु भ्रम मदय्का जि लिगना ह्य् व्यु जि वना !

बा.मि. : नन्दीय भाजु, जि छुं हे मथू बा खं छु धैगु हं
वन ला तम्बया त्वाना पटाचारा गनं जकं !

नन्दीय : मखु तता, अर्थे छुं-छुं

...वया मामं वया अंबुं...

तोति बि जि वना व्वां व्वां लिगना वैत ह्य् हे मा...

(धाघां धाये मफइ । छे पाखे स्वइ । मिखाय् ख्ववि
वइ । अले विरहे छचों फितिफिति संका धाइ ।)

ह्याउँ पालुगु लाउँया ल्यताः हिंसि व भय् ब्युगु
यच्चुपिचु धकं लाःगु लुधंफुदं ग्यसुं ब्युगु
ह्वाः वयना जित स्वर्गे छं तय्गु छु गात ला प्रिये
न्ह्यैपु व यैपु भावे छं थुना दः घन्य याय् प्रिये ?
चाकुस्वंक मुसुं न्ह्युन्ह्युं वयनीगु म्हुतुसी म्हुतु
दिका छ- जि सिबे सु-छुं मदुगु त्वःमने गात ?
यः जः वय्का थिथि स्वय्गु नकेगु नय्गु थवं थवे
गात ला गात ला धा धा, गात ला गात ला पटे !

(धाघां खापाय् दाइ । अले थ्व हे अरवस्थाय् पलख
चवना फनक्क फःहिला सरासर वनी । बा. मि. त्वरहे चाइ ।)

बा.मि. : छज्वः झंगः सिमाय् ज्वीथे आक्झाकां चवंवल व्वया
सु खः सु खः सुनां हे छुं स्यू ताःपि थन सुं मदु ।
मिसाया म्हुतु स्वय्ला व मच्चार्थे च्वं व घरानिम्ह
मिज्येया ज्या-खं स्वय्ला व च्यथे च्वं वा लगः थगः
पक्का नं छम्ह ज्वी तःमि मेम्ह ज्वी बरु चीमिम्ह
निम्हे यः त्यः जुजुं हे तुं ज्वीमाः वःपि बिम्युं निम्हं
मखुसा धनप्वः नापं याकः याकः मिजं मिसा
गनं वया च्वने धैगु सम्भव दैगु गय् थन ?

यौवनै प्रेमयावेशे पिहां वःम्ह मिसा थ ज्वी
प्वाः तःभवय्वं धन्दा ज्वीवं आः वं छे मन छ्वग्ज्वी!

(मिसां पा काइ । अले सि ज्वनी । पलाः छिना वने
त्यनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(छपु लंपु । तापाकं निसें म्ये हाला नन्दीय वइ ।)

म्ये

वय् धुनगु लंपुं छाया् लिहां वना

न्हिले धुंका छाया् खवय्के त्यना ?

×

थःगु म्ये हाला झंगः न्ह्याबलें

चवकं झाकसे ब्वया हे च्वन...

चंचलता ब्वया न्यात न्ह्याबलें

खुशि लिसें स्व वनाहेच्वन...

अरुण-सन्ध्या सर्गया लासाय्

आः नं याउंके छना हे च्वन...

(म्येया अन्ते ह्याउंमचा खवया हःगु ताये दइ । नन्दीयं छचालं स्वइ । तापाक छुं सी मदय्क सुं सना हइ । नन्दीय उखे हे वना च्वनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

Dhamma.Digital

स्वंगूगु अंक

-१-

(छगू वन । खुसि छधा: उखे न्हाना च्वंगु । कुमार व माँम्हसिया निगू दिशां निम्हसिया प्रवेश ।)

कुमार : (व्वां वना) माँ !
माँ : (ल्हा: ज्वना) बि !
कुमार : (वस: मतोतूसे) माँ जि मय: ला छाय् ?
माँ : छिछि छिछि मय: छ जा!
कुमार : अहा माँ छं मय: धा:सां मय: दुने दु य:गुलि
छं जित माँ, मय: धै च्वं, प्रलय हे मव:तले ।
माँ : बि बि, ईर्ष्या जुया छोनं फाया छंत यनी अले ।
(प्रसन्नतां माँम्ह वनी । कुमारं नं प्रसन्नं स्वया च्वनी ।
लिपा विस्तारं गम्भीर जुया वनी ।)

कुमार : फाया: यनी ? यनी ला माँ ?
...गय यनी जि मवाय्बले ?
वल स्व' रे जि' माँ हानं मच्चनेमा: गम्भीर लेँ !
जिगु श्व द्वन्द्वया ल्यून दुगु शवित व प्रेमया
इच्छाया दु:खया भासे जिमि माँयात ह्यु मत्य: ।

- ४८ -

(लहाते मरिचरि दुगु भु ज्वना मांम्ह वइ ।)

माँ : याना चवना छु याकःचा ?

(मरि म्हतुइ त्वसुका) नःगु छुं मखु !...

(लहाते भु विया) ना न ना !

याकःचा व चवनी आपाः गुम्ह ज्वी सन्त वा सुखी !

(कुमारं म्हतुइ च्वंगु याकनं याकनं नया धाये त्यनी ।)

कुमार : धाय् ला माँ ?

हुँ खुसी दश्वी न्या लाः वने मती तयां...

'छाय् जूया च्वंगु झःला श्व?' धका मामं ह्लिला जित

बो ब्यु वै छि अले जि नं झं वना बो दश्वी दश्वी ।

'चवीकी चवीकी मत्याः न्हें छ' धका लाय् लाय् बुबुं सनी

क्वबाय् त छि लखे हे नं ज्यू पाना थःगु ज्यू तर्कं

जिगु ज्यू छं वचे याय् त धका मती लुया चवन !

माँ : न! न!!

(कुमारं हानं लुमंथे याका काचाकाचां नइ ।)

अपो विचाः याय् वं स्यनी मचा छ धवगिक !

(उखे स्वया छकोलं मेगु भावे ।)

उः वल, बि ब्वजा ह्य् जि, खंला छं उपनायिका

(मांम्ह वनी । कुमारं म्हतुइ च्वंगु न्हय्य हे त्वःमंका स्वया

हे चवनी, चवनी । मांम्ह व सुमेधा वइ । अले म्हनु सनी ।)

माँ : ति जक धल पूजा तय्, श्वय् भति ज्वी लिपा तिनि
अँ, छंत नं कया ह्य् जि

(मांम्ह वनी । म्हतुइ च्वंगु नये धुंका लहाते मरि काइ ।)

कुमार : ... का आँया, आ !.....

सुमेधा : (आँ याना नके त्यंगु लहाः ज्वने त्यनीवले लिचिली ।)

... छु छाय् थि नं

कुमार : अँ जित मत्य थी छं आः नत्र दुर्बलता दना

सबल हे नुना छ्वे बी...ना ना...

आं' या''ब्यु रे नया!

सुमेधा : प्रतिज्ञा प्रतिज्ञां च्युच्युं स्वतन्त्रता फुकं ख्वया
बन्धन बन्धने सासां जीवन तन तोपुया
प्रतिज्ञा धंगु भिकेत ज्वी कि स्यंकेत ज्वी धया
प्रतिज्ञा ! प्रतिज्ञाय् छाय् छ ? दुर्बलतय्गु साधनाय् !

कुमार : प्रतिज्ञाय् प्रतिज्ञा पाः दु, जि वंत मफु कोथले
सिना बी प्रतिज्ञा स्वाका धाःसा ग्याः मां-मिखा खना
जिगु श्व प्रतिज्ञां मांया माया व मतिना फुक
म्बाना धै च्वन 'वै चारा' मांया ख्वाः स्वय् धका छकी
तोथुले जि प्रतिज्ञा थः मःदनि धयं-छां फुक
अले जाइ ख्वाबि छेँ थ्व अले च्वने जि हा गन ?
मांया ख्वाबि थ्व छेँ च्वाका अले झी छु पली च्वना
यः जः थः कै च्वने धाय्ला न्हीक ह्यामि जुया जग ?
याकनं यः तता वै ब्यु फुक गथि वनी ब्यना
मां नं न्हीक छ नं न्हीक जि नं दय्क च्वने निह्ला !

(नयेगु ज्वना मांम्ह वइ ।)

मां : ना न छं नं थ्व छुं भच्चा, भ्वय् धाः धाइ.....
सुमेधा : ककः मखा ?
मां : फे तु रे, फे तु, वा फे तु; फेतु पुता, छ नं छको

(सुमेधा फेतुइ । कुमारया नयेगु फुइ ।)

कुमार : जि छाय् फे तु धया मां छं ? नय्गु मखुत ल्यंगु छुं!
मां : आपाः नय्व भ्वजे नय् छु ? कौलां छाःनां मज्य् च्चुके ।
कुमार : न्हापा नःसां लिपा नःसां नय्गु ला खनि छाय् मने ?

(मांम्ह कुमारया ख्वाः स्वस्वं वनी । वनेवं काच्चाक
सुमेधाया ल्हाते च्वंगु कया नइ । सुमेधा प्रेमं मुग्ध जुइ । हानं
कायेत सनीवले व दती । अले कुमारं ल्हाते मथीक दोमाय् च्वंगु
कया नयेत सना च्वनी । वेहोशे ल्हा भति व्वहाँ वइबले कया
नइ । सुमेधां अले विनीत भायं धाइ ।)

सुमेधा :

‘त्वहँ’ त्वहँ दुने दःथे प्रतिज्ञाय् प्रतिज्ञा तयां
जि जित प्रिय थी मत्य, जि जक छित थी प्रिय !
छि त्वहँ थे जुया चवं चवं, जि लःथे खुसिया जुयाः
लः ल्यूल् लः खुसी न्ह्याःथे भाव ल्यूल् तया रस
थिया जि तीसकं तोप्वी चाहिला जि अखे वने
चवं त्वहँथे छि चवं चवं चवं पिने प्याःसां दुने मप्याः
धका साक्षि नुगः फाया बीम्ह जुया बिया बिया
दुने मप्याकुसे हे जि चवीके प्याका पिने छित
प्याका, पिने पिने प्याका थः नाप नाप नं तया
यंकु यंकु लखं त्वं थें चोगः यायां फि धू जुया
लःया लखे मिले जूथे प्रिय छित जि नं अथे
ई लिपां ई फुका तै छव्य्, छिगु अस्तित्व जि जिके !

(मिसा धाधां न्ह्या वनी । अले कुमारया लहाः ज्वनी ।
हानं थःगु छयो वया व्वहले दिकी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(पटाचाराया कोटा । सुथसिगु ई । खाताय् दच्छि दुम्ह मचा थयना तःगु । दुने कोठाय् छुं छचा.गु सः । पलख लिपा पटाचारा पिहाँ वइ । मचा पाखे स्वइ । हानं दुहाँ वनी । देमा दिक्गु सः । पलख लिपा पटाचारा हानं पिहाँ वइ । मचा काइ । चुप्पा चुप्पा नइ । ल्हल्लं व्वाकी । मचा न्हिनी । अथे संसं धाइ ।)

पटाचारा : छं न्हिले गुलि वः सो, सो, सो, सो, सो, न्ह्युगु गय् जक का, का, का न्हिल, सो, सो, का, हानं इतिइति छको । अय् रसन छ लिपा छु ज्वी ? जुजु ज्वीगु कि खः मचा ? मनुज हृदयाकाशे तुमित्थे छ थो मचा ? श्री सम्पत्ति थुवा ज्वी लहा श्री सुख भोग नं दया ? लुदं फुदं जुया म्वा छ, स्वस्थ प्रज्ज जुया छ म्वा ! ल्याय्मह ज् याकनं हे न्है ? न्हिल न्हिल न्हिलः न्हिल ल्याय्मह जु याकनं न्है ला ?

नन्दीय : (दुहाँ वव) बुढा ज्वी जि बुढो छि मां !

पटाचारा : हूं, जिमि मचा नापं खं लहाना थाय् खुंथे मुला न्यना च्वंगु छिः मय् मय् हूं, खं लहाय् हे छुं मलाः छु ल्याः ?

नन्दीय : का का लहा, छिमि हे लहा खं, जि न्यने मखु छुं छक जि काइमह मवीकं छुं मखु मय्जु छथे स्युला ? छंगु लहाते मचा लाय्वं छं याकःचिमह ज्वीगुसा आसे रे जिगु नं मौका छन्हु मखु मवें छन्हु ?

पटाचारा : तोते हे मखु जि गब्लें, छंत सदां सदां थथे बुया तय्, छं अंबुं छंत थःमह याइ अले गथे ? न्यं रे बाबु, छु छं साब काय्गु इच्छा जुयाचवन ? धा रे बाबु ! जि छं यःसा ह्येके मांयात माः थन ।

नन्दीय : लिसः व्यु छिमि मांयात मां ह्येकी मखु आः अंबुं

मा:सा मामं अबु ह्येकी, ब्यू वै मफयव सुंक तुं !
 न्यं रे छं छिमि माँयाके, 'फुला छं जित ब्वी सर्वां ?'
 सुंक वना जि हे बी माँ, मखुसा हति धा:बले !

पटाचारा : धारे बाबु, जि गय् वय् धाय्, तुति हे मद्दु बा: जिके !
 मामं ब्यूसा जकं वय् फु, मखुसा उव्वी जि म्हे श्व हे ।

नन्दीय : धारे जुजु, जि म्हां जि म्हां

छंके जक सदां चवने ।

ब्यू रे बा:यात थर्थे हे, माँ, बा:याके जि चववने ।

पटाचारा : माँया मुले मचा धैपि चवने न्ह्यां न्ह्याबले धका
 धै ब्यू रे बाबु बा:यात, छं अबु छं खं स्यू धका ?

नन्दीय : काय्मचा धैम्ह उव्वी बा:या, मा:सा ब्वीकेगु छंत म्हाय्
 धा रे पुता, छि' माँयात 'जि जा काय्, मखु छंम्ह म्हाय् !'

पटाचारा : दय्, उव्वीके मानि का अथे, माँया दुरु मत्वंक सुं
 मचा धैम्ह मनू उव्वीला चाय् व काय् थजु म्हाय् थजु !
 दुरु गन त्वने दैगु मचा धैम्ह चवनी अन
 छं छिमि अबुयाके न्यं गय् छुं मदुगु ज्ञान श्व ?

नन्दीय : जित दुरु मचा त्वंका याना छं थ:म्ह छ्वय्गुसा
 धा रे कन्हे निसै माँ जि त्वं वने दुरु धाइया !
 याना तय् छंत मा:सा माँ जि केहे छंत का लिपा
 न्हापां बूमह व नं काय् जि छंम्ह उव्वीगु गथे व माँ ?

पटाचारा : मेपि जक छु ब्वीवं हे छंत काय् दै धका चवना ?
 मामं मबीक सुं मस्त धैपि दै मखु काय् सुतां !
 आ: हानं दैम्हया खे ला न्वा:क हाला थथे चवने
 जिमि माँ पाजुपिथाय् छे वना बी छु सरासर !

नन्दीय : ब्वीकूथे जित ले बिच्चे जिमि किजा केहे अझं
 ब्वीका दु:ख थम्हं स्यथे सीके छं दय् व गा: अझं
 आ:ला छु सत्य नं सीसां थ सि धका सरा बिया
 वास्ता हे मखु त:वय् जि लिमला फमला: वया
 दं धंगु मनुखं याइ, दंका दंका चवनीम्ह ला

मन् जूसां मनू ज्वी ला पशुत्वया व खः पशु!

पटाचारा : (स्वाभाविक रोषं)

छको संयोग वय्वं हे निको संयोग वै मखु ।
बचं थः छे वने जीक न्हापां जित ब्युरे बरु!
मां धैम्ह न्हाबले मां ज्वी, मांया प्रेम तनी मखु,
मांया मती घृणा धैगु भ्या हे नं सत्य दै मखु ।
चा हे खुँ जु, लुच्चा हे जु, मांया काय् म्हाय् सदां व हे
भिनेमा मभिनेमा सुं मांया माया दयां चवनी !

नन्दीय : श्वीके धका कुतः हे छं मयाः, गय् श्वी मथूगु खं ?
संसार-नीतिया छं खं स्यूगु थूगु मखू छु नं
छकोया खं चयते जूसा निको ज्वी मखु छुं मभि
छु खं संयोगया स्यू छं ? छगू द्वं नं द्वना द्वना-
क्रमशः वय् फु इवः इवः हे द्वया फल खवया खवया
मदु वासः बिपत्याःया भोग याना मश्वीगु खं !
धाय् जकं फे सुनां स्वैतं याना बी मखु फे सुनां
फे मखु जि बचं बीला बिस्युं हे छ वनेत हू
न्हावः हे जि धया तय् श्व न्हापाथे मखु वय् लंस
ले बिच्चे दुःख छुं जूसां छं कर्म छंगु कर्म ज्वी !

(पटाचारां धायेत्यनी । नन्दीय प्याहाँ वनी ।)

पटाचारा : छे छको जि वनां छु ज्वी ? छु ज्वी जि छे छको वना ?

(नन्दीय वइ । पटाचारां धाये त्यनी । नन्दीयं धाइ ।)

नन्दीय : अय् अय् वंचुगु आकाश ! अय् पृथिवी वया छसां
प्रेम जगतया बाखं श्वीका ब्यु, ब्यु कना जित ।
जीवनया वयबे वैगु मधुमय वसन्तया
पीयूष पान याय् धैगु थथे पलख हे जक ?

पटाचारा : (खवखवं लिगना)

मखु मखु... अथे... गबलें...

(मेगु भावे) ... यंपु न्हापुगु कल्पनाय्

निफुति खवबि हाय्केगु सहानुभूतिया मफु ?

नन्दीय : गय् ?

पटाचारा : गय् गय् धाय् छु धाय् जि खः, थ्व हे 'गय्' या वुने जिग्
समस्त कल्पना, इच्छा, आशा, विश्वास अंश दु ।

नन्दीय : (सतर्क यायेथें याना)

तर जि स्वय् पटाचारा, अन दै मखु छुं छता
छं क्यातु कल्पनायागु साकार रूप दै मखु
चिराभिच्छित आशाया दै मखु वरदान छुं
छंगु यच्चुगु विश्वासं मूर्त्त रूप खनी मखु ।
छंगु नायूगु कल्पनां अं व्यवहारया चुपि
त्यात्या याना थला चुं-चुं पटाचारा फुबी फुका !
छंगु इच्छा अन थ्यंका मान धनेगु बन्धने
कुंकाः-चिकाः मलाय्धुंका माली छ थः ख्वबी दुने ।
छंगु आशा वनी ब्वांब्वां निर्मम ल्वहेंते वया
दुघाः विवशतां ज्वीका निराशाय् छ वनी फुना
छंगु विश्वास नं थः हे याकःगाले दुना दुना
फफं दुःख मफय्वं फय् मृत्यु माली उईं जुया !

(पटाचारा अर्धैर्य जुइ ।)

पटाचारा : नाथ ! (धाये मफइ ।)

नन्दीय :

धाय्गु जि ज्याय् धाय् धुंथे च्वं,

घयां मजीबले-

जि न्हाबलें अर्थे काय्ल थर्थे काय्ल जुया च्वने !

(पटाचारा अर्धैर्य जुया खाताय् भ्वस्मू वनी । मचा
च्याय्क ख्वइ । अबले हे पर्दा कुतु वइ ।)

(छगू कोठा । छगू खाता । खाता त्पूने छपाः इयाः । पटाचाराया माँ खाताय् सुयागुं प्रतीक्षाय् च्वं वनी । कुमार दुहाँ वइ । अले विस्तारं ववं धाइ ।)

माँ : बाबु ! छंगु महत्ताय् आरोप तुच्छतां फु याय् जिगु न्होने छ लय्ताय्गु ज्वीगु त्पूने ह्वया ह्वया? सुपाय् तुइसे च्वनेवं छु उकी दुने मदेगु लः? वा पिनें सर्गं तोष्बीवं दुनें छु नगु थी मखु? सत्ययात मिखा पीका सत्य माय्केगु स्वय् मत्य, छंगु प्रसन्नता त्पूने दुःखया भार जि खन । फय्के बी दुःख सुं मामं थःगु निति छु थः मचा? ह्वय्के बी ला पुता मामं थःत न्हिलेत थः मचा ? जिगु निति जि' माँ ह्वःगु जि माँ न्होके जि थः ह्वया धका सुं थः मचा ह्वःगु, स्वया छु माँ न्हिली पुता? माँया निति मचा ह्वय्गु, माँ अले च्वंगु थः न्हिला खनी मखु पुता, सूर्य, खनी मखु पुता मिलां । प्रतिज्ञा स्वैगु निति खः जिगु निति कि छं निति ?

कुमार : प्रतिज्ञा जिगु निति खः

माँ : (भति त.सकं) छंगु निति गथे पुता ?

कुमार : माँया प्रसन्नताय् हे जि...

माँ : असत्ययात वां ह्व छं !

माँया न्होने पुता न्ह्याब्लें आदर्शयात प्यंकि छं माँयागु महत्ताय् लोभ याय् मत्य याय् पुता ! प्रतिज्ञा जिगु निति खः वया निति जि हे मखु प्रतिज्ञा छंगु नितिसां वया निति जि काय् मखु दुर्बलतय्गु हे मात्र प्रतिज्ञा धैगु ह्वी पुता, छ ला सबल छाय् छंत माःगु दु प्रतिज्ञा पुता ! ज्याःपुन्होया मिलां हे जः बीगु सीक नं अँति यः?

कुमार : तता' ल्यां वैगु विश्वासे यानागु प्रतिज्ञा थुना
मांया धैर्य पिठ्वा वंसा सुनां अले व है ज्वना ?
हानं मां प्रतिज्ञा धंगु तोट्टीगु तत्व नं मखु...
तो व मइ: जि का दंगु उकिं जि तोथुले मखु ।

मां : तर्क चुपी निखें धा: दु उखें नं ज: थुखें व ज:
सुनां बांलाक वाय् स व खने दंगु उखें व ज:
मांया नुग: उकिं हे छं धयनेगु मत्य स्वय् पुता
छं तता जि फु ल्व:मंके, ल्व:मंके धुन छं तता ।

कुमार : मखु-मखु अर्थे मामं ह्येके जित मते स्व मां,
बुया खत्तं हिना ईचां वां छ्व:मह छमह ला मचा-
फं मखु मृत्युयां न्हापा, ल्व:मंके मफु धंगु मां ..

मां : 'तर्क चुपी निखें धा:दु' धाय्क धाय्क व छाय् ज्वना ?
मांया नुग: उकिं हे छं पुता धयनेगु पाप ख: ।
'आसे !' शब्दे दु द: घृणा वं सत्ययागु ख्वा: मखं
आसे ! आसे !! जि नि धाय् ब्यु न्यं बाबु छं बिया मनं
त:सकं छ जुया जालि, छं मिखा जित पीकल
जिगु निरिति जिगु न्ह्योने न्हिला, खल मखंक छ ।
खन खन खने धुंका आ: छाय् द: जाल शब्दया?
गळे याय् पुता ब्या ! छं धका हे जि न्यनेगु छाय्
भ्रमं संसार ह्वफा:गु खना न्यंकागु जि थ्व नं
जि मां ख:, मां जुया धाय् जि अय् मां पि यदि छंत नं
काय् म्हाय्या सुख हे य:सा मिखा इमिगु हुं स्वस्वं ।
सिमा ह: सनि फय् वय्वं, वसन्तं वैगु न्हू चलि
पल्पसा त्वै सुपाय् त्वाना, म्हेखा प्याखं अले मल्ही ?
गन वया मिखा थात, अन थात नुग: वया
ह्वंका ब्यु छं हया जूया छ्वया जूसां निम्हेसितं
काय् जि छ्वय् मखु है बी जि, म्हाय्यात मखु तय्गु छ्वय्
धका धाय् मत्य गळें हे, ब्यु मख्सा स्वतन्त्रता !
न्यं बाबु छं ततां वयर्थे जि छंगु ले तया मिखा
उखुनु खन जि छंत, आ: स्व धाय् मत्य छुं जित!

(कुमार व्वां वनी । प्रसन्नतां तु माँह थुखे वइ । अक्ले
हे चिच्चे चिच्चे दना हाहां दासी वइ । नेपथ्यं)–

मि, मि, मि, मि, मि दन् दन् दन्

छ्वल छ्वल झझं छ्वल ! ...

मि नल, नल मि छे-छे !

(दुहाँ वया) का-का, का-का

(सुयातं वास्ता मतसे खाताया ल्युने च्वंगु इयाःया खापा
चायेका छ्वइ । धयावं च्वनी ।)

व का, मि-मि !

(इयालं पिने छे मि नया च्वंगु खने दइ । पलख स्वम्हं
इयालं दना स्वइ । अले कुमार पिच्याना पिब्वां वनी । दासी
धाइ ।)

हा-हा जहान भोच्छि हे, प्याँ वय् लाः ला मलाः मस्यु !

(माँह नं पिब्वाइ । दासी उखे स्वयावं च्वनी ।)

इमि हे इमि हे छे खः छु जुल मस्यु हा मस्यु !

व नं पिहाँ वनी । पलख कोठा खालि । श्रेष्ठिया प्रवेश ।
अले गम्भीर दुःखं छर्घो संकी । पर्दा विस्तारं कुतुं वइ ।)

(पटाचाराया छेया पिने । पूर्ण गर्भवती पटाचारा मचा बुया व्यकुं ज्वना प्रवेश । खापा ती । तालं ग्वइ । झुले जुइ । अले दृढताय् वइ ।)

पटाचारा : अजि ? अय् अजि ! ताः ला खः ?

अजि ! थन छोको ...
(नेपथ्यं) ...वलः !

(वाज्ञा वंम्ह मिसाया प्रवेश ।)

बा.मि. : गन वनेगु ? थौं छाया् थय् ? बांलाक वसतं पुना !
व्यकुं ज्वना बुया काय् नं, कि गनं छ वने त्यना ?

पटाचारा : अं खः तता बिया ताःचा छोको वने त्यना पिने
वेकः वनं 'श्व' ल्यां' ज्ञाय्वं ..लुमंक छि बिया दिसं ।

बा.मि. : म्हां म्हां म्हां, काय्मछाः ताःचा छ थःछे वने त्यंम्ह ज्वी
अबले तिति गय् च्वं का, जि नाप हाःगु छं मिजं !

पटाचारा : छु याय् तता, छोको थःछे वने धंगु यक्वं दत
न्यंक पत्ति मधाः ज्यू दे जि धाःसा मन भ्याः मच्चं
मांया हवाः स्वय्गु इच्छा जि तर गब्ले म्भ्यू बच्चं
लिगं ज्ञाय्मवाः धका छि हे वेकःयात धया दिसं ।
जि' ति वय् मखु न्हे गब्ले मांया हवाः मस्वसे थन ।

बा.मि. : म्हां म्हां, थुजागु छुं ज्या जि याय् मखु मफते थम्हं
फय्माली बोत कवर्यागु, माःसा मेपिन्त हे ब्यु छं ।

पटाचारा : बिन्ति धाय् अय् छता धै दी मत्य ताःचा कया दिसं
धया दिसं बरु न्यंसा, मस्यु जि गन वं गन !

बा.मि. : अं उलि धाय्व छं भात माने ज्वीम्ह मिजं धका
उबले सुंक छं ताःचा ब्यूबले जि छु स्यू धका?
अय्नं नापं मजू पत्याः आशंकां स्वःगु गय् जक

गुलि छु गुकथं धाधां बल्ल बल्ल पत्याः जुल ।
 अले 'पा-सि' अथे वाना सरासर छ माः वल
 आः नं जि हे थथे धायवं धाइ छु जक वं जित
 छं अपाय्चवः वने मास्ते वया च्वंसा न्यना हुं रे
 धै बी जि नं मिसा धैपि च्वनी थः छेँ मवंक गय्?

पटाचारा : छि हे धाःसां सुनां धाःसां वेकलं मखु छ्वै न्यनां
 मछुवया ला अथे न्यन्यं थौं थय् बिसि वने त्यना
 कै दिसँ !

बा.मि. : मखु ताःचा मय्, मेगु छुं बरु धाःगु याय्
 कक्यात फाल धैथेँ खँ वं थवं धाइगु मय् न्यने ।

(मिसा वना हे बी । पटाचारा झुले जुइ । ताःचा
 खम्बः प्वाले तये त्यनी । मिसा मचा छम्ह वइ ।)

पटाचारा : अय् अय् ना थव कया तै ति, वय्वं ब्यु छं थवया अबु,
 हनचा' ल्यां वै, छं स्यू लहा ? वय्वं हे छं ब्यु न्है भचा?

(मचां ताःचा काइ । वःथेँ तुं व्वां वनी । पटाचारां
 पलाः छी । छेँ पाखे छको स्वइ । वाझावंम्ह मिसा वइ । वने
 त्यंगु स्वया धाइ ।)

बा.मि. : वने हे छ त्यना ला खः ? मांया माया उर्थेँ मखा ?
 मायां सालीबले स्वंतं पने फेँ धैगु हे सुनां ?
 मखुसा छंगु ज्यु स्वय् ला छुवय मज्यु छंत माः गने
 व हे वनेगु छं इच्छा जसेलि जि पने छु खेँ ?
 पटाचारा, अँ छं लेँ-लि जिमि वेँ-काय् खंसा दुनि
 छं नापं हे ब्वना है ब्यु वा सुं नापं छुवया हति
 जि नं थः हे व मालेत वनेगु खः छु याकनं
 थः छेँ छिमिगु लाःसा नं वय् छु जि छिमि छेँ छको ।

(पटाचारां तमं पलाः छी । मिसां नं छी, वनी । अले
 पटाचारां छु भति तमं छु भति व्यंगं धाइ ।)

पंटाचाराः थःगु मातृत्वर्थे हे तुं परया ज्वी धका मस्यु ?
माँयात नाप लाय धाःसां गनीम्ह नं छ हे मखु ?
वेम्ह काय् प्रति ला छं थय् माया वंथे जि नं धका
छं जि' माँ नाप लाय् धाय् 'ज्युज्यु हुँहु' छ धाय् मसः?
अहँ थथे मती तय् जि मज्यु मत्यः, मत्यः मज्यु
जि थव थः जुजु यःथे हे वया नं थः मचा मखु ?
अहा जि' माँ जि' माँ नं दः लूमंका गोक गोकखे
खवल ज्वी छु छु धाः ज्वी छि, माँ जित माफ माफ ब्यु ।
वै च्वना वै च्वना माँ जि, छंगु तुति ज्वना ज्वना
पवने क्षमा अहा माँ जि हानं ज्वी जि व हे छिम्ह्याय्
गुगु माया मचायात जि थौं बिया वया च्वना
माँया माया मचां छु थ्वी मामं हे जक थ्वी खनि-
माँ, उकिं जित क्षमा छं बी बी बी जि मचा खना
'थः मचा दत आः चारा, थुल माँयात बल्ल लहा ?'
धका धाधां ब्यु माँ माफ, न्ह्यु न्ह्यु जिगु थव लहाः ज्वना ।
किजा, छंत ततां स्युम्ह तं म्वै मखु छ भ्याः भचा,
खनेवं जि' तता धाधां जित ज्वं छं मवै मखु ।
स्वागते वै छु लाःसा व छं यःम्ह उपनायिका
च्वनी हानं निम्हं लवाना काय्त जि मचा सँसं !

(प्रसन्न जुइ । अले गम्भीर जुइ । छेँ पाखे स्वइ ।)

वय् जि वय् छेँ स्वया च्वं छं, याकनं फुक थः ब्वना
बा जि वय् वय् वया छंत नापं यकैत ल्येँ थना!
नाथ ! ब्यु जित क्षमा छि अबले तक केवल
गबले तक छि खंगु कल्पनाय् ज्वीक अःखंत
ब्वना थःथिति फुककं हे छि थाय्' ल्यां जि वय् मखु,
अथवा छित हे काः वय् फेमखु अबले तक !
विदा ! विदा !! विदा !!! फुककं-

वय् वय् वय् जि स्व याकनं-
प्रेम, छं जित मायाया ख्वाः स्वः वने ब्य रे विदा!

माया माया ज्वना प्रेम जि छंत नाप लाय बिबा!

(प्रसन्न छे पाखे स्वया पटाचाराया प्रस्थान । ववं दी ।
छे छको स्वइ । हानं वनी, दी । वनी, दी । अले पटाचारा
खने मदयेक वनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

(ले । पटाचारा बुलुं बुलुं वया च्वनी । दी । ततःसकं फ्य वइ । लिपा ततःसकं नन्याइ । गब्ले च्वे आकाशे स्वइ, गब्ले वनी । आशंका व भयं कय्पुया वेदना अनुभव जुया च्वंगु व्वाः ।

पटाचारा : प्रेमीया प्रेमया भापं ज्वीन थन मस्यु छु छु नाथ ! जित ब्यु छि माफ ! अपराध क्षमा पवना ।

(विरह वेदना व्वाले जाइ ।)

घात्थे हे छि छु धेदी थें च्वं ला हृदय छि प्रिय !
छि विचारं छु धाःथे हे च्वं ला हृदय ओ प्रिय !
वसुधां न्हाक्क हे घृणा याःसां वं सूर्य थः नभे
चन्द्रं थःत स्वया उसां बी जः थः शान्त शीतल !

(हानं विस्तारं दनी । दी । लिफः स्वइ । वनी । दी ।
अले मचा घय्पुना बेसं भवःसुइ । हानं दनी । तर पलाः
मछ्युसे अनसं फेतुइ । विस्तारं हानं दनी । भति तापाक वनी ।
पटाचारां पलाः छीवं वा वइ । मचा खवइ । अले फेतुइ । अले
म्हं तोपुया मचायात वां मदायेकी । पटाचारा वेदनाय् हाला
हइ । झझं तःसकं हाला हइ । नन्दीयया तापाकं प्रवेश । वां
दाःसां व थः सुरे वया हे च्वनी । मचा खवया हःगु ताय्वं दी ।
हानं भति व्वां वनी । भति सत्तिक वना हानं थुखे वइ । च्वे-
क्वे स्वइ । वनेथे मवनेथे याइ । वं हे वनी । मचा कया हइ ।
थःगु वसः तोता मचायात त्वः पुइ । वा झझं वइ । मचा
खवया च्वनी । उखे पटाचारा वेदनाय् छटपटे जुइ । वा झझं
वइ च्वनी ।)

नन्दीय : कर्म हे ले मचा व्वाके माःम्ह ज्वीमाः मिसा जिम्ह
गंक गंक वया हानं कष्ट व हे व हे नल !

(पटाचारा पाखे व चवे आकाशे स्वइ ।

याउँक छे च्वनां गाःम्ह, वल बिस्युं सरासर
नल आः स्व कसाः थम्हं, कर्म धैर्यं श्व हे मखा?

(आकाशे स्वइ ।)

श्व वा नं दीगुथे मच्चं, चच्छि हे वय्त नं छुमाः
वना जि सुं न सःता ह्य्, न श्रम्हं हे यने बुयाः !
धिवकार खः व धिवकार ! धिवकार का वने गन ?
दुर्भागीम्ह मिसा धात्थे ! ... छु याय्गु जि ? ..

च्वने गन ?

(पटाचारा वेदनाय् झं हाली । वया छु याये छु याये
जुइ । लिपा वं हे वनी । अन घाइ ।)

छ भच्चा छुं वने फे ला ? भति उखे वने फुसा
माले नु छे सतःचात, लूसा त्वी नु उखे दुसा !

(पटाचारा झं हाली ।)

छकू छ्यो ववीगु थाय् हे नं मडु थासे दिना बियाः
धैगु खे हे मन्यं भाग्यं दुःख कष्ट नका बियाः

(नन्दीय थुखे वइ ।)

छु याय् छु धाय्गु जि छंत छुं छुं हे थन हा मडु
छु याय् फु जि, छु धाय् जि फु, थन न सुं दु, छुं न दु ।
छिछिछिछि श्व फय् नं थय् आः हे तु वय्गु छाय् मस्यु?
वानं मद्यु स्व रे वःगु, कन्हे कंस छु वय् मज्यु ?
द्यु द्यु वा द्यु द्यु छुं पल्ख, अय् फय् द्यु रे छु छुं भचा
सुं मिसाया स्वया पीडा, छिपि द्यु रे द्यु छुं भचा ।
प्रसवयागु पीडाय् सुं नारी ले लाःगु छुं स्वया
द्यु द्यु द्यु अय् द्यु वा फय् छुं तया द्यु करुणा भचा !
अय् प्रकृतिया कोप, मत्य प्रहार याय् थथे !
जिम्ह प्राण प्रियायात मत्य प्रहार बी थथे !!
द्यु द्यु द्यु अय् द्यु वा फय् छ, द्यु द्यु धया थथे द्यु छ
प्रलय मत्य ह्य् वा फय् जिगु हे जीवने जक

अहा जिम्ह पटे सीन, छ-छ् दी मखू छः छ वा।
पटे, पटे, पटे, चारा, सीन जिम्ह पटे अहो ?

पटाचारा : (अशक्तं) जित चिकुल स्वामी, 'जि '

नन्दीय : 'आः छु याय् थन छुं मदु !

पटाचारा : मि कुने 'मि' कुने स्वामी, 'मि'

नन्दीय : 'कासा जिं जंगलं सिं ह्य !

(नन्दीय मचा बुया ध्वां वनी । पटाचारायाथाय् मचा तइ । अले ततः पलाः याना वनी । पटाचारा वेदनां हाला हे च्व नी । वा-फय् प्वं नं झझं वइ । मचा झझं खवइ । नन्दीय वंगु खने मदयेवं पर्दा कुतुं वइ । नन्याना हे च्व नी ।)

(व हे कोठा । पटाचाराया अरु श्रेष्ठि वंगु दृश्य ३ या थें इयालं स्वया चवनी । मि छवया हे चवनी । कुमारं सुमेधायात पाछाया हइ । मि नःगु वसः, मि पूगु शरीर । खाताय् तया नापं फेतुइ । कुमारया मांम्ह वइ ।)

मां : हा ! हा !! हा !!! छंगु छे हे ला वज्रपात विपत्तिया ? हा-हा-हा ! प्रकृति यागु वज्रपात थ्व दुःखया । कल्पना पपु चक्कंका ब्वये धका मती तयां थ्व छु जूगु छु जूगु थ्व ? हा, धा छु जुल सुं वया !
(सुमेधायात छको स्वया श्रेष्ठि वनी ।)

दासी ! अय् दास दासीत ! गन गन छिपिं फुक अहा जिम्ह मचायात ब्यगु छु विपति कया ?
कुमार : मां, थन च्वं वना सःता ह्य् जि सुं उपचारक ।
मां : अहा ! ...अय् दास दासीत ! गन फुक सिना च्वन...
कुमार : वय् जि थर्थे ! थर्थे हे वय्, सःता वय् उपचारक । मखु मां च्वं थर्थे जि हे सःता वय् उपचारक ।
(कुमार वनेत स्वइ । सुमेधां ल्हाः तोती मखु ।)

मां : हुं वना सुं ब्वना वा छं तुरन्त हे ब्वना हति । छु स्वया च्वंगु हुं झट्ट सःता हिं उपचारक !
कुमार : जि हे वना ब्वना ह्य् जि (वनेत स्वइ । सुमेधां ल्हा तोती मखु । मांम्ह दनी ।)

मां : जि वने पल्ख च्वं छ हे सह या मय्जु छं पल्ख । जि वने बाबु च्वं छ हे ।
(मांम्ह व दासी वनी ।)

कुमार : प्रिये ! प्रिये !! प्रिये देवी!!! मिखा कं स्व छको प्रिये!

जि थन दु प्रिये मेधा ! अहा छंत छु थौं जुल ?
थन दु थन कं रे छं, छोको जक मिखां स्व रे
अह प्रकृतिया शाप, कोप अय् अय् प्रकृतिया ।

(लहा: पयना खववि हुइ ।)

कुमेधा : (लहा: व्वयेका छुं मा:महथे याइ । हानं लहा: ज्वनी ।)
व्यु जित स्पर्श हे मात्र, तोते मत्य, वने मत्य...

कुमार : छु धैगु छं ? छु छं धैगु...छंत छुं मजू छुं मजू...
कुमेधा : उफ, जि म्ह छम्हं हील जुल दाह...नुगः...जिगु
मिखा कनेत स्वःसां नं मफु मिखा कने उह !

कुमार : सुंक च्वं रे स्व, सुंक च्वं !

(कुमेधां लहा: ख्वाले थ्यंक यंकी । मिखा कनेत स्वइ ।
तर फइमखु । लहा: कुतुं तुं वनी ।)

छाय् सनागु प्रिये छ खः ?

(कुमेधा अथे हे सनी ।)

कुमार : छाय् सनागु छ धारे खः
कुमेधा : कंकि मिखां छोको जित ।
हा प्रियतम ख्वाः स्वय् जि, मिखां खंकं छोको जक ।

(अथे हे प्रयत्न याइ ।)

कुमार : सने मत्य, सने मत्य, आसे-आसे, प्रिये छ छाय्...
कुमेधा : ख्वाः स्वय् ख्वाः स्वय् छोको ख्वाः स्वय्...

छको जक छोको...जक... ।

(कुमार कुमेधाया म्हे भोसुइ ।)

कुमेधा : न्या च्वनी समुद्रे दथ्वी प्रेम च्वनीगु यौवने !

कुमार : (छचौं ह्वना)

छ हाले मत्य सुंक च्वं ! सुंक च्वं सुंक स्याःबजे...

कुमेधा : कौमार्य कवचे दूने प्रेम तय् मफया मखा
प्रकृति जित...

उपचारक : धैर्यं ति भाजु धैर्यं हे ज्या ज्वी सिबे ह्वयां मज्जु...
उपाय जिं फुगु ज्युगु मयासें ला चवने मखु।
(कुमार ख्वया पिहाँ वनी ।)

सुमेधा : गन वना ? वने मत्य !

उपचारक : हाले मज्जु स्व मय्जु छ ।

सुमेधा : म्वाइसा जि महासें हे युगं युग तकं चवने
म्वाइम्ह जि मखय्का नं छाया जिं मसःतुसें चवने ?
सःति,—सःति धया सःति, गन वन व सःति स्व
वया मुले जि सोसां सो, सःति रे सःति सःति स्व ।
कु "मा"र !

(श्रेष्ठिया प्रस्थान ।)

उपचारक : मय्जु छाया हाला ? ...

सुमेधा : सःता ब्यु मखुसा जि हे

(दनेत स्वइ ।)

उपचारक : मय्जु स्व छंगु घाः तच्चवः सने मत्य उकिं थये
ज्वी मखु, मखु ज्वी छुं हे, याय् वासः जिं छ सुंक चवें ।

सुमेधा : धा रे जित मह्कोसे धात्थे जि म्वाइ हे मखु?
(माँम्ह वइ ।)

माँ : उपचारक धैपि नं माःबले लावक दे मखु ।

(उपचारक खनेवं झसके जुइ ।)

सुमेधा : माँ, माँ ! माँ !!

उपचारक : सुंक चवें मय्जु,

सुमेधा : कुमार सःति माँ छको ...

(श्रेष्ठि कुमारयात पाचिना हइ । व ख्वया वइ ।)

सुमेधा : ह्वःम्ह सु माँ व ?

माँ : सुंक चवें !

सुमेधा :
कुमार :
सुमेधा :

सने मत्तय धया आम्थे...

.. स्वया ला छ ? स्वयाग ला ?

हवा: छको छिगु स्वय् प्रिय !

(कुमार सुमेधाया म्हे भोसुइ । सकसिनं हेभुं वनी ।
अबले हे पर्दा कुतुं वइ ।)

(जंगल । नन्दीयया प्रवेश । वयाखतं सिमाया कच्चा किचा काचाकिचि ल्हातं तोथुलि । वा वया च्वनी । व थःगु ज्याय् थुलि हरबरे चाइ च्वनी वं मिखां हे छुं मखं । धराधर मुंकावं च्वंगु सिं भतिचा दइ । सिमा कच्चा तोथुलावं वना च्वनीबले छमा सिमा कच्चा तोथुले र्यंगुली हे छम्ह त.धीम्ह भयंकर सर्पं खने दइ । नन्दीयया व याये थ्व याये मदइ । नन्दीय सर्पया म्हे हे कोदली । मू हाली । भले म्हे तिल्लप्यंकी । सी । वा वया हे च्वनी । भले भ्रंघकारं छको रंगमंचे जाइ । भतिचा पर्दा नं कुतुं वइ । हानं बुलुं रंग मंचे प्रभातया जः वइ । झंगःत हाःगु सः ताये दइ । पर्दा बांलाक तुं उली । पलख निस्तव्ध । भले छम्ह वृद्धम्ह जंगलवासीया प्रवेश । सरासर वया च्वंम्ह मनू खनेवं झसके जुइ । तापाकं गवेत दिना स्वइ च्वनी । भले विस्तारं लिक्क वनी । क्वथीक स्वइ । ख्वाले दुःखया भाव वइ । हानं मिखा छको चाः हीकी । सिं द्रं खनी । क्वथीक नन्दीययात स्वया छथों फितिफिति संकी । तहाकः याना सासः ल्हाइ ।)

वृद्ध :

थ्व निर्जन वनान्तरे वया सीम्ह भ्रमागि सु ?
 स्वयागु हृदयोद्याने ह्वं च्वंगु स्वां थ्व इवाः जुल !
 अहा !... अहा सिं काः वःम्ह छम्ह मनू सिना च्वन
 छु यायत गुगु यायत थ्व जंगले सिंत मुं बल ।
 सुया सुथे अहा चच् चच्, अकालं हे मनू सित,
 अहा सुया सुथे चच् चच्, निर्जन, जंगले सित ।
 सुनां थ्वेत वया माली, निफुति खबि हाय्किगु ।
 अहा सु सु थ्वया मृत्युं हा हा अनाथ ज्वीगुथे ।
 ल्याय्म्ह तिनिम्ह सी हे नं सत्य थ्व ला मत्यःनि हा
 जंगलया सिंया निति थ्वया प्राण फुत स्व हा !

(वृद्ध नापं फेतुना स्वइ । भले थाराःह्वया भय्क स्वइबले

स्वः थाय् सर्पं खनी । निपला ति लिज्याह । अले गवेत स्वये
धुंका कथिचा छपुं अय्क कयंका थुंखे सानी । सर्पं अनसं वां
छवइ । हानं नन्दीयया म्हे बांलाक स्वट । थिया स्वट ।)

न्यात नं स्व नुगःपाय् हे, न्याय्गु थाय् नं गनं मखं ?
सुया अमृतया फलशे थ्व सर्पं विष त्हाँ बिल ।
सुयागु सुख स्वप्ने छं मि पुसा बिल तँ मस्यु,
सुयागु शान्तिया छेँ छं थुना धू यात हा मस्यु ।
सुयागु सर्वस्वे सर्पं, छं इष्यां नुन नं मस्यु
सुयागु भाग्यया सूर्य बित हा थन थौं मस्यु ।
निर्जन जंगले दथ्वी सु उब्बी थ्व भाग्य हीनम्ह
सर्पया विषया पीडाय् त्हाःम्ह थः सास अन्तिम ।
सुया सु खः वया वं हे म्हसोकः वंगु ग्य् अहा,
हा थ्वया नं सु सुं दःसा माला च्वनी पियाः च्वनी ।
हाला च्वनी मवः छाय्त्याः आःतकं जंगलं व' ल्यां
सुनां सी वनया खेँ थ्व जूगु निष्प्राण वैम्ह' ल्यां ।
थ्वया ला हा सिनां पार मसीपिसं गथे थ्व सी ?
सीव ग्य् स्वैगु हा छंत गुजागु नुगलं मिखां ?

(छको स्वया च्वनी । अले वुलुं पलाः छिना वने त्यनी ।
निपलाः स्वपलाःति जक उखे वनी । ह्याउँमचा ख्वःगु सः वइ ।
वृद्ध अनसं दी । ख्वःसः झझं सत्तीथे च्वनी । वृद्ध वने त्यनी ।
तर हानं दी ।)

गन ह्याउँमचा ख्वःगु ? थ्व सः थन गनं वल ?
सुं थ्व अभाग्यया हे थः वःगु ला मखु ला थन ?

(वृद्ध ख्वःसः वः पाखे वनी । खनं मदयेक वनी । पलख
लिपा मचाया ख्वःसः दी नेपथ्यं ताये दइ ।)

छाय् वया जंगले दथ्वी, याकःमिसा मचा ज्वना ?
निम्ह निम्ह मचा स्वः का ! ह्याउँमचा व नं छम्ह ।
ए!ए!ए! मय्जुया ख्वाले हि मदु वँच्चुसे च्वना
मचा बूम्ह मनू नं थय् जंगले वय्गु ला खला ?

मत्य वने उखे न्होने अन दु अन दु स्व म्हं
विवेक धैर्यया सासः स्तब्ध ज्वी स्तब्ध ज्वी स्व न्हं?

(पटाचारा ह्याउंमचा घय्पुना, छम्ह मचा ल्हाः ज्वना
खने दयेक वइ । वृद्ध वना न्ह्यपनी ।

पटाचारा : छांय जित न्ह्यपना दीगु, माः वने जि जिम्ह प्रभु
धा धया नं मधाः छि स्व, न्ह्यन्ह्य जक पनागु छांय ?
जिम्ह प्राण ममासे हे जिगु मन चवनी गथे ?
वंम्ह जित मि कुंकेत सिं काय् धका सरासर
छाना थरथरं च्चिछि ले जि छना चवना ग्रथे।
वृद्ध : ले छना ? म्हिगःया वर्षाय् ! ग्रह, उकिं छंगु रूप थ्व !

पटाचारा : (थ.गु हे पहले । वृद्धयात लक्ष्य मयासे ।)
हा, गन जिम्ह स्वामी ज्वी, छु याना चवन बा जुया
प्राणनाथ जिम्ह स्वामी, छि गन ? गन धा प्रिय !
प्रियतम ! जिम्ह स्वामी !! छि गन ? छि गन प्रिय ?
नाथ, नाथ, हृदेश्वर, नाथ छि गन ? हा प्रिय !

वृद्ध : ग्राम्थे ततःसकं सतां न्यनीम्ह मदुसां यदि
ताःसा ताङ्गु जूसात्ता सःता बी सर्ग हे थ्वक !
मय्जु, थःगु छे' ल्यां हुं, बैनि' ल्यां वंम्ह हे जुसा
स्व मफते म्ह थः ग्राम्थे स्थंके छं जगते मत्य !
हुं मय्जु हुं, मचा बूम्हं ग्राम्थे छ ज्वीगु ला मत्वः
हुं-हुं, हुं, थःगु छे' ल्यां हुं ल्वीके वयात जि फुसा !

पटाचारा : जिम्ह सु खः व छि मस्यू, मेपि सु दु विना व जि ?

वृद्ध : मथगु ला मखु मय्जु, थू जि थू छम्ह सर्वस्व-
थन हे जंगले सिं काः वःम्ह मन् तना वन ।

पटाचारा : तना वन ?

वृद्ध : छि खव्य मत्य !...

तंसा छु ले तनं छु ज्वी ?
छम्ह भाःत ख हे खःथे छम्ह वं नाप लाः मयै ?

पटाचारा : जंगले व तनी नं ला मखु जि स्वय् जिम्ह प्रभू,
न्ह्याबले जंगलं ज्वीम्ह म्हागः हे तनि धैगु दु ?

वृद्ध : उकिं ला धैगु मय्जु स्व ल्यां वना चवं छ सुंक छे
छंगु प्रेम छु न्ह्याथाय् हे लाःसा त्वःमनिला वया ?

पटाचारा : नुगले जित आशंका तर मेगु जुया चवन
विपत्ति विपत्ती हे दः छुं याइथे खनाचवन ।
छे वना जि छु याय् याकः सुं सुं हे दुगु नं मखु
जिगु निति सिं माः वंम्ह ममासे भाःत जि वने ?
देगः बखुं चवनीथे हे नाप नापं चवना वया
थौं जि थःत मि कुकेत सिंमाः वंम्ह व भाःतया-
वने छुं मतसे वास्ता सुंक जि थः सरासर ?

वृद्ध : मदुसा अन छे छं सुं थःछे हूँ अन सुं दुसा
माँ-बौ नं छं मिखाय् वःगु हुया बी खवबि दुःखया ।

पटाचारा : माँ ! जिम्ह यःम्ह माँ, छं हे साला साला कया जित
दुःख बिल अहा माँ छं, माँ माया छंगु धन्य खः ।
न्ये वृद्ध ! जि वने थःछे धका हे वैम्ह खः अन
थ्व मचा बुल ले बिच्चे वा वया चवन तःसकं...
चिकुया जि मिकुकेत सिंकाय्त वंम्ह खः व नं
जिगु चिकु त्वमंका व उकिं चच्छि तनी गनं ?

वृद्ध : माँया खाः स्वय्त हे वैसा वना चवं रे व नं लिपा
छंत मामां व हे वैनि, हूँ मय्जु, जंगलं छ हूँ ।

पटाचारा : प्राणनाथ, जि हे मामां वल हा जिगु हे ल्युल्यु
थौं गन छ वना प्राण, वया चवना जि छे ल्युल्यु ।
छं नं छु प्रिय जिथे हे दुःख जकं सिया चवना ?
अथवा तन वर्षाया अंधकारे लं छं द्वना ?

(पटाचारा थुखे वये त्यनेवं न्ह्यापनी ।)

बे बे जित जिम्ह प्राण, माः वनाथाय् पना पना
काय्मत्य जिगु ई छं थय्, माः वने बि, बि हूँ चिलाः

वृद्ध : मूर्ख मचा ! बुढाया खँ धका वास्ता मतय् मत्य

अन मूर्छा सिबे छंत दे मखु मखु दे सत्य !
उखे ग्यानापु धंगू न्ये वा मालेसा जि नं वने-
दे मखु थाय् छु छं मालां त्वीके फे ला नु वा उखे !

(पटाचारा ल्हा: चीका थुखे हे वइ ।)

न्हें न्हें न्हें छंत छुं जूसा मस्यु जि, आ:तले लिच्यु !
अभंकर दुक्खं नुंसा मस्यु न्हें आ: तले लिच्यु !!

(पटाचारायात लिगनी ।)

नु नु उखे धयार्थे ख: ! मूर्ख ज्वी मत्य अय मचा !
छु या: वनेगु खव्यमा:थाय् नु नु नु धंगू खे न्यना ।

पटाचारा : (न्ह्यपना वनेमछिगुलि)

वने वने स्वयं काल च्वना च्वंसां वने अन,
जिगु मनं धया च्वं स्वय् जिम्ह प्राण दु ज्वी अन ।

वृद्ध : सत्य सत्य स्व छं प्राण मडु अन पत्या: ति छं-
द:सा दु छंगु हे प्राण कया बी फुम्ह सुं गुम्हं !

पटाचारा : प्राणनाथ ववं मामां प्राण वंसा जि धन्य ख: ।
जिगु मनं जिम्ह प्राण दु अन हे अवश्य नं ।

(पटाचारा वने त्यनी । वृद्धं आकाश लक्ष्य याना धाइ ।)

वृद्ध : अय् अन्धकार, छं थर्थे ख्युंक तोपु थ्व जंगले
वै च्वन प्राण मालेत छगू प्राण थ्व जंगले ।

(पटाचारा त्वल्हे चाइ । मेपाखे वनी ।)

निष्प्राण प्राण खंकेवं फुकी थ: प्राण न्हें फुकी,
अय् प्रकाश छ नं हुं स्व ख्युंक जंगल तोपुकि-
वा रे वा अय् छ, ख्वं:फय् वा प्वीकि प्वीकि थ्व जंगलं
छम्ह निष्प्राण प्राणी छं मखुसा प्राण मेगु पवी !
अरे 'वा' छ वा, 'वा' अय् 'वा' खुसि न्ह्याकि दथुं थनं
च्वीकि खुसि छम्ह प्राणि गुम्ह निष्प्राण ज्वी च्वन !
अय् पृथ्वी थ:गु गर्भे छं स्व:थे स्व:थे वयात छं
न्ये प्रकृति, वया सृष्टी प्रलय ह्य् मत्य:नि छं ।

अय् भ्रम जगया शाप ! वया यंकि मिसा छम्ह-
दै मखु, मखु दै धाधां न्वाका दुने दुने मने
गर्वया शत्रु 'ग्याः' छंसां ख्याना हति उखे थुखे !

(पटाचारा वइ । हानं उखे हे वने तपनी ।)

आसे ! आसे !! भचा आसे !! आसे धैगु खँ न्ये जिगु
आसे ! आसे मचा आसे ! वने मत्य स्व न्है वल-
खंला खंला छु छं भाःत,

(पटाचारां लिफः स्वइ । वृद्ध मेपाखे पचिनं मुसु वंवं ।)

.. हूँ खं ला वन न्है वन !

(वृद्ध मेपाखे व्वां वंवं हाला वनी ।)

आसे! आसे!! भच्चा आसे! अय् अय् वंम्ह सु भाजू व !

(वृद्ध खने मदयेक वनी । नेपथ्यं तायेदयावं च्वनी ।)

आसे ! आसे ! अरे आसे ! छं कलाः थन वै च्वन !

(पटाचारा नं वृद्ध पाखे हे वनी । वंवं खने मदइ । पलख
रंगमंच खालि । वृद्ध अले मेगु दिशां वया नन्दीययात सिमा
कचां सिमा हलं तोप्वी । पटाचारा हानं तापाकं निसें वंगु लं
हे लिहाँ वया च्वनी । वृद्ध छुं मखुथे पटाचारा पाखे वनी ।)

आसे आसे छ धाः लिस्से झझं ग्याना बिस्युं वन ।

पटाचारा : जिम्ह स्वामी थुखे हे दै जिगु मनं धया च्वन ।

हाः बरु जिम्ह स्वामी थौं छु जुल मस्यु हा थन !

वृद्ध : उखे वंम्ह थुखे वैला, थयन व जंगलं पिने
नु नु जिं छंत माला बी लिलाके नु, नु मय्जु नु !

(पटाचारां वृद्धयात तमं छको स्वइ । अले नन्दीय
तोपुया तःगु पाखे वनी । वंवं पटाचारा नन्दीय तोपुया तःगु
थासे नापं हे दनी । उखे वृद्धं खवाः तोपुया लिफः स्वया
च्वनी ।)

पटाचारा : प्राणनाथ, जिम्ह प्राण ! थौं छि गन वना च्वना ?

चान्हे छि जंगले गाले गनं कुतुं जकं वन ?

अथवा वनया जन्तुं घा:पाः याता जकं वन,
यः प्राण, यः जिम्ह प्राण ! वना चवना छि थौं गन ?
स्वय् मफु ख्वबि छं गबलें छफुति जक हे मिखाय्
हा नाथ, छंगु ख्वाः स्वयत् ख्वै चवनागु जि थौं थथे
चच्छि छंत पिया जि स्व तर मवः छ हा जिथाय्
वया मामां उकिं जि छ प्रिय छ गन धा जि वय् !
दुश्चिन्तां चच्छि ख्याका जि वं चवना प्रिय छंत माः
आशंका भय दुश्चिन्तां तल प्रिय लिना लिना !
जि मती मफु ह्य् गय् गय् छि थ्यन जंगलं पिने
नुगलं जित गय् गय् थय् साला हे थन तै तल ।
छि गन, छि गन प्राण ! जंगलं छि दुने पिने-
गन छि ? छि गन प्राण ! ख्वाः बयं ख्वाः बयं

छको थथे !

(अय्क भावावेशे लिज्यां वनीबले नन्दीय तोपुया तगु
सिमा कच्चाय् तवयना गोतुली । वृद्धं व्वां वना ह्याउंमचा
काइ । पटाचारा फेतूगुलि सिमा-कचा न्ह्याना नन्दीय भतिचा
खने दइ । पटाचारां काचा-किचि सिं-सां चीकी । नन्दीयया
ख्वाः खनेवं बेतोरं छको चिच्चे दना वया हे म्हे घोने भाराक्क
गोतू वनी । मचां 'मां मां' घाधां माँम्ह घेपू वनी । ह्याउंमचा
च्याय् च्याय् ख्वइ । पदी कुतु वइ ।)

(पटाचाराया थ छें । थ्व हे अंकया खुगु दृश्ये पदी
क्वहीं वःबलेया हे दृश्य । कुमारया छयो माँम्हं विस्तारं ल्हवना
वी । मुमेधां ल्हाः संका हइ । कुमार थुबे चवना ख्वया चवनी ।
मेम्ह मिसा छम्ह दुहाँ वइ । वया ख्वाले व म्हे वासलं पाना गनं
कापः वालां हिना चिना तःगु दु । सरासर वना खाताय् फेतुइ ।
मुकुमुकु ख्यइ ।)

सुमेधा : माँ ! माँ ला ?

मिसा : खः पुता, खः जि

माँ : छू जू छू जू थ्व घाय् मफु

छू जि मती तयां थौं दः छू जुया वयंगु हा मस्यु !

सुमेधा : (गबलें क्षीण सलं गबलें आवेशं ।)

कुमार जि सिना वंसां सी मखु जिगु प्रेम न्हें
जीवने मडु संयोग उकि जि सी जि सी प्रिय !

(ल्हातं छुं मालेथें याइ ।)

उपचारक : सुंक च्वँ सुंक च्वँ मय्जु, ज्वी मखु, मखु ज्वी छु नं !

सुमेधा : मयल, जि थ्व थः जन्म किचःथें आश मात्रगु
लुदं फुदं छखे ख्वय्का म्हांल धैर्य लहीगु नं
थः 'आः' यात अर्थे च्वीका 'लिपा' यात चिनेगु वाः
तिस्ती म्हां जि मिखा थःगु जःया गन दु जः जक
अले हालेगु 'ह्युं-ह्युं-ह्युं' 'मत हिं, मत हिं' थन !
पूर्णता सुखया'पेक्षा सुख धाय्गु अपूर्णताय्
यत्न जकगु संसारे च्वने म्हांल, जि सी प्रिय !
अतृप्त हृदये प्यासं सी-म्वाय् ज्वीका च्वने सिबे
सत्य यः, सत्य यः, यः दः ! पूर्णताय् सीगु हे जगे ।

उपचारक : सुंक च्वँ सुंक च्वँ मय्जु,.....

मिसा : .. सुंक च्वँ मै छ छुं मजू !

सुमेधा : याय् मत्य, मत्य याय् यत्न, म्वाय् सिबे थः जि सीगु यः
म्वाके मत्य स्व न्हें छंत, मखुसा शाप बी सत्य !
अहा मृत्यु, अहा मृत्यु ! छ गुलि यःगु हा जित
या या थ्व जन्म विच्छेद, लीनया छं अनन्तताय् ।
वा, वा मृत्यु ! छ वा यंकि, यंकि-यंकि थथें जित-
मृत्यु, जि यःगु मृत्युत्व ह्यु ह्यु ह्यु याकनं जित !
शून्यताय् वंच्चुथें च्वंगु आकाशथें अनन्तगु
तीव्रताय् स्थिरता वयं वयं ल्यूल्यु वै च्वंम्ह अय् मृत्यु !
मस्यु जि, मस्यु जि मृत्यु, छं लिपा जित बीगु छु ?

आसे आसे, जि वय् मृत्यु, लिपाया आश मय् जित?
 कुमार ! गन ? वा रे वा, वने त्यल विदा जित
 प्रियतम, जिम्ह प्राण ! पासा अय् जिम्ह स्ये स्वया !
 विदा, विदा ! सदांयात अनन्त भविष्ये तकं !...
 छ गन ? थन वा रे खः⁵

(माँहं ज्वना कुमारयात यंकी । कुमार तःथाय् तुं
 भ्वस्सुइ ।)

जित प्राण, बिदा व्यु छं !

माँ : सुखयागु सवाः काय्त् वां खाया म्हतु ल्हाः ल्ह्वना
 ज्वन ज्वन व हे ल्हाः थौं विघ्न वया व हे क्षणे !
 कुमारया श्वया ब्याः' खं ल्हानागु हे मजीनि त्या
 विपत्ति थन बिच्चे हे छु याना व्यूगु हा मस्यु ।
 हा दुदिन थथे नं छं ख्वाः कयं वय् ला तुरन्त हे
 सागर सम गम्भीर नील नभथे चक्कना !
 वसन्त ऋतुया नस्वाः मधुमयगु कल्पना

सुमेधा : मलाःनि क्षण हे जि स्वय् छु जुया व्यूगु हा मस्यु !
 न्यंकि न्यंकि छको हानं, न्यंकि न्यंकि छको जित
 जिगु' ब्याः ज्वीगु फेला खः ? गबले जूगु खः श्व खँ ?
 जि म्वाय् जि म्वाय् छन्हं छन्हु जक जूसां जिम्वाय् जिम्वाय्
 दुःख कष्ट फुका बीम्ह उपचारक रोगया,
 म्वाकि म्वाकि जिम्वाय् जिम्वाय्, घौछि जूसां जिम्वाय् जिम्वाय्
 मृत्यु, अय् अलछिनि मृत्यु, आसे आसे छ वय् मत्य
 भोषण मृत्यु अय् अय् छं व्यु जित सुख दि छन्हु ।
 अय् सौन्दर्य छ नं वा रे छन्हु जिके छन्हं छन्हु
 अय् सुख स्वप्न वा रे वा, याकनं वा धया छको
 मृत्यु अय् मृत्यु आसेनि, आसेनि आसेनि प्यु प्यु—

कुमार : वनेगु ला ? वने धैला ? छ याकःचा जि नं फु वय्

माँ : पुता छ सुं क च्वं सुं क... छु ज्वीगु हा जि काय् थन...

उपचारक : हा! हा! हा!! रोग संसारे, गलि गुलि डु धाय् थन...

मिसा : धैर्य या...

सुमेधा :

धैर्यं हे ला माँ, स्वहाः याम्ह जि सर्वस्व !
शक्ति दुगु अर्थे थःके तथा उत्सर्ग जीवन-
याकल जित वं हे ला, अलछिन् धैर्यं, अय् धैर्यं

मिसा :

मै-मै ! छ सुंक च्वाँ, सुंक ..

छु ज्वीगु हा जि म्हाय् थन

सुमेधा :

वियोग छंत धिक्कार, संयोग छं ह्वने मखं
संयोग अय् सुसंयोग जिगु जीवनया सखा !
लात बा, लात बा, लात, लिपा लात छ हा लिपा-
प्युप्युं प्युप्युं मफय्का पी वने त्यनां छ वं बिया?
प्रिय बिदा ! बिदा छि ब्यु, छको प्रिय न्हिला न्हिला
खवय् मत्य खवय् मत्य स्व-स्व ! शोक प्रिय मत्य वयने
खवया वयाः वने जि म्हां खवया तुं जगतं पिने
खवया वया वने न्ह्युन्ह्युं वने प्रिय जि आः वने ।

(कुमारयात साली । अले कुमारयात घय्पुपुं हे म्ह
तिल्लं प्यंकी । उपचारकं नाडी स्वइ । छचों संका धाइ ।)

उपचारक :

ह्वल स्वां जगते छपवः पुं नैबिल स्व हा अर्थे
काल, छंगु थव अन्याय, सह याय् फँगु खः सुनां?

(उपचारक पिह्नां वनी । श्रेष्ठि कुमारया लहाः चीका
वी । कुमार खाता क्वेसं मूर्छा जुया गोलू वनी । सुमेधाया माँ
ह्वाय् ह्वाय् खइ । कुमारया माँ थुखे उई थै हाली ।)

माँ :

विवाह जुल हा मय्जु, निष्ठर मृत्यु नाप छं
अय् काल, छं जि भौ यंकाः पापिष्ट बत छंत छु?
अय् वेदना छ छाय् सुंक खव खव खव दुःख हे सिक
दाहण, क्रूर, बीभत्स, अय् अंधकारया दिन !
शहीद कष्ट, अय् पीडा, प्रेम राज्ये स्वतन्त्रताय्

(मूर्छा चाय्का कुमारयात श्रेष्ठि यंकी ।)

छ याय्गु जि छु धाय् आः जि जिभ्त काय्पागु खवाःस्वया
उत्सव कल्पनायागु मृत्यु संस्कार आः जु छ

प्रणय-प्रेम बेलाया मंगलया भ्वहर्लि छ
हुँ हुँ हुँ मृत्युया ल्यूल्यू काःया भीषण सः जुया!
अय् अय् ह्यार्त्सिन्हः ब्याःया, सीकया जु छ भ्वीसिन्हः
जीवन-शत्रु अय् मृत्यु, अय् अय् ब्याकुल वेदना,
अनन्तकालया भक्षी, अप्रियतम शत्रु छ-
अय् मृत्यु, छं छु थौं याना ? छु याना मृत्यु छं क्यना
काल काल छु अय् काल, याना थौं छ वना चवना ।

(धाधां पिन्वाइ । अले पर्दा विस्तारं कुतुंबइ ।)

प्यंगु अंक

-१-

(खुसि सिथे च्वंगु लें । छेखे खुसि मेखे जंगल । खुसि बा: व:गु स: व जंगलया सिमा फ:सं संगु स: । जंगल पाखे सिमा कवे निदें दुम्ह मचा लहा; ज्वना न्यासिका ह्याउंमचा बुया शोक संतप्ता पटाचारां बुलुं खने दयेक वइ । अले क्लान्त-भावं सिमा कवे फेतुइ । सिमाय् लिघनी । ख्वबि धरधरं वयेकी । लुं समय थ्व हे दशाय् । अबले हे छम्ह मिसा व छम्ह मिजंया खुसि पाखें प्रवेश । इमिगु प्या:गु तुति खुसि छिना व:गु व मिजंम्हसिगु खंपा तक प्या:गुलि खुसि त:जागु सी दु । पटा-चारा ख्वया च्वंगु खना मिसाम्ह दी । मचा नं ख्वया च्वनी । मिजंम्हं पटाचारा स्वया च्वंम्ह मिसायात ज्वना साली । मिसाम्हं छे मख:से लहा: च:फुट । पलख अथें । हानं मिजंम्हं लहा: ज्वना साली । मिसाम्हं दिक्क पह: वयेका लिफ: स्वम्बं घाइ ।)

मिसा : छाया हथाय् चायगु आसे रे !

मिजं : ...तिबात मथ्यनी अले ?

मिसा : तता छु जुल, छाया छाया ख: ? सुं मनु मनुथाय् वया: ... ख्वया च्वनागु छाया ख: छि? ... छु जुल छाया ख्वया दिया?

- ८२ -

(पटाचारा झं खवइ । मिसाम्ह लिवक वनी । फेतुइ ।
पटाचारा वया म्हे छचो दिका झं खवइ । मिजंम्ह दिक्क जुया
उखे सुंक च्वं च्वनी ।)

अहा, स्वय् श्व मचा धात्थे, च्वं नकतिनि बूम्ह थें,
छिगु शरीर नं वयातु, म्हिगः मचा छि बूम्हथें!
धा रे तता, छि छाया् ख्वंगु छित छु दुख वै च्वन ?
छि छाया् ह्याउमचायात नुगःपाचे दिका खवया ?
जू मद्दुगु थुजाथाय् ले निम्ह मचा व्वना वया-
छु दुःखं छाया् छि ख्वं वीगु ? तता, छाया् छि खवया च्वना
गन ज्ञाय्गु खः ?... ख्वय् मत्य ?...

...छाय् खवयागु छि खः तता ?

थः छे वनेत धका वैगु, थःछे वना किल्यां वया ?
खुं डाकां छिगु छुं लाका खवया च्वनाम्ह बा छि थय् !
छिः !... किजा अथवा दाजु छाया् व्वना छि मज्ञाःगु खः
थपाय्सकं तहाःथाय् ले याकः छाया् वय्गु थः जक !
थपाय्सकं नायूनिम्ह छि छाया् वैगु मचा ज्वना ?
अथवा ले मचा बूम्ह, अहा दुःख गुजागु छि !

मिजं : नु नु लिबात आः ला स्व, मखुसा छंत बाय् गनं...

मिसा : आसे रे बास थय्केत ई नं ला दनि यक्व हे
स्वदिसं श्व मिसायात गुजागु विपत्ति ज्वन
प्रसूताम्ह मिसा थय् ले मद्दय्का च्वन सुं थन !

मिजं : आः छं छु याय् फु या रे सा मखुसा याकनं नु रे,
सुया गुजागु पीडा व दुःख कष्ट दु छं जगे-

मिसा : हा, हा, तता छि छाया् ख्वंगु ? ले जकं जुल छुं छित !
सुनां छुं छिगु लाका हे यन ला वा छि सुं सित ?

मिजं : ज्वीबले तःसकं श्लोक छंगु सहानुभूति ला,
छ्वं च्वंगु तःसकं मी छं ल्वीगुथें खः छफुत्ति लः !

पटाचारा : छिकपित लिबाः ज्वी स्व, ज्ञासं जिगु श्व भोग खः

मिसा : छु जूगु ले ततायात ? धया बी हे मज्यू कित ?

पटाचारा : जिगु धंगु जिके आः छु दनि तोःवीत जि सखे,
 थःगु सर्वस्व हे तंका आः छुल्यं दनि हा जगे ?
 जीवन सुखया ले जि नकतिनि छपलाः पलाः
 छिना नं बल्ल बल्लं स्व विपत्ति दल चुल्लुयाः ।
 निगू मति छगू याना हा हा छं पेखुला छक्
 यंकल हा व बाक् हे आः दल स्व इलंदक् !
 मुखं जित सराः बीवं दुःख जिथाय् वया खवल,
 भाग्यं दुर्भाग्य है बीवं संसार जिगु थौं फुत !
 जुल संसार शम्शान आशाया जिगु जः फुनाः,
 कर्म हे जित खवय्केवं जिगु दशा थ्व हे मखा ?
 हा, हा, प्राण जिम्ह प्राण, छंगु न्होने म्हिगः तिनि
 जग फुकं खना तुच्छ याना वया छखे वाना,
 ललित कामना फुक्कं कारागार जुल प्रिय !
 विरहाग्नि थ्व जि गय् स्याय् ? जिगु ख्वबि मुत ख्वख्वं ।
 चीकीधंगु छगू भूले वाना शून्य धराय् जित
 वना गन प्रिय प्राण, छ गन बय् जि नं अन !

(पटाचारा दनेत स्वइ । मिसां फेतुकी । ह्याउँमचा
 थःम्हं कया तइ । पटाचारा हाहां दं हे दनी ।)

छि जित नाथ गय् याना, गय् याना थः मचात छि
 जग हे छिगु निंति जि तोता वंगु सि हे स्यु छि !
 फुत फुत फुकं हे हा फुत फुत जिम्ह प्रिय !
 धा रे प्राण जि छाया म्वाय्गु छि विना थ्व जगे प्रिये !

मिसा : छि नाथ मंत धै ला खः ? गय् गन गबले तता ?

पटाचारा : गय् गय् धाय् गन धाय् मय्जु, गय् धाय् गन धाय् मस्यु
 जिगु कर्म छु याय् मय्जु, जिगु निंति जि हे फुत ।
 जि हे व्वना हया वंत, जि हे थः नाप नं तथा,
 जि हे साला हया वंत जि थः हे कारणे छ्वया
 जिगु निंति थम्हं जि हे, जि फुका जिगु सर्वस्व
 जि हे वंत जगे ल्वीका लःल्हाना थःगु सर्वस्व !

फुत फुत फुकं हे थों, हा जिगु फुक हे फुत,
 फुत फुत जि थों हा थय्, फुत जि मस्त नं फुत ।
 थपाय्धंगु जगे नाथ, याना जित अनाथ छाय्?
 मस्त जि तुहुरा याना हा नाथ छि वनागु छाय् ?
 छवल छवल फुकं हे हा ! जिगु सब्बे फुकं छवल
 छवल हा छवल हा दन् दन्, छवल छवल फुकं छवल ।

(आवेशे ववं मूर्छार्थे जुया सिमाय् विधंवनी । पलख
 लिपा मिखा कना खवइ । अले मिसा दनी । मचा बिया वनेत
 स्वइ । दनी । वनी । लिफः स्वस्वं वनी । पटाचारा खवख्वं
 दनी । खुसि पाखे वनी । छको झुले जुइ । च्वे आकाशे छको
 स्वइ । लिहाँ वइ । सुंक च्वनी । अले कापः छकू लाया उकी
 मचा फेतुकी । कथि छपु कया तुतां दयेकी । ह्याउंमचा बुइ ।)

पटाचारा : बाबु थन च्वना च्वं न्हें बाबु उखे तया जि वय्
 मामं छंत अले व्वी याय् यंके अले छ नं उखे ?

(मचां छचों संकी । मचायात चुप्पा छको नइ । अले
 निपलाः पलाः छु छी छम्ह बुढाम्ह मनू खुसि छिना उखे पारी
 वइ ।)

पटाचारा : तःजा ला साब आबा खः ? खुसिया लः बथ्वी गुलि ?

बुढा : मजू मय्जु अपाय् च्वंला, बहू माय् मत्य न्हें थुखें,
 गन खः ज्ञाय्गु ? छाय् मय्जु, मचा निम्ह उवना गथे...

पटाचारा : वनेत वंगु खः थःछेँ खुसि तःजागुथें च्वना
 छम्ह मचा उखे तँ वय्, थ्वैत काः वय् लिपा वया !

(पटाचारा वनी । बुढां मचा स्वइ । मचा म्हिता च्वनी ।
 हानं स्वम्ह मनूत उखें खुसि छिना वइ । छम्ह मिसा, निम्ह
 मिजें । मचायाथाय् थयनेवं दी । मिसाम्हं मचायात स्वया
 च्वनी । बुढाम्ह न्ह्यज्यां वना छको तिप्यंक दना जं स्याःगु
 लंकी । ल्याय्म्हं ल्यासिचाम्ह मिसायात छचोंले छत्थु थासाकक
 दाइ । लिफः स्वया मिसाम्हं छुं धाये न्ह्यो मिजंम्हं धाइ ।)

मिर्जे : छंत त्वः वन ला मय्जु थुजाम्ह हे मचा छम्ह...
(मिसा तंम्बयेकी)

छाय् याकःचा मचा छंत वाना वन अर्मां मचा ?
(मचा खवये त्यनी । अले मिसां ह्येकी)

मिसा : मखु मखु मचा काः वै, काः वै तिनि मचा...
(मिर्जेम्हसित तमं) स्व रे !

म्वाःगू म्वाःगु कथं हाला कवर्यात दुःख बीत छि
न्हाबले अय् न्हाज्याः साब ! साब दु ज्वी व ल्हा हिसि?

बुढा : (तापाकं) का जि वने बुलुं वा न्है? दिना चवने हिती चवसं!

(बुढाम्ह मनु खने मदयेक वनी । मिसां मिर्जेयात प्याकुति न्याइ । अले बुढा पाखे इशारा याइ । निम्हं सरासर वनी । पलख निस्तब्ध । मचा बे च्वंगु कया म्हिता हे च्वनी । अले छकोलं हे पटाचारा चिच्चे चिच्चे दना हाला हःगु ह्याउंमचा आकाशं खवःगु ताये दइ । फेतुना च्वंम्ह मचां सः वः पाखे स्वइ । अले लाय् लाय् वू पाखे लय् लय् तातां घुघुमु न्हां वनी । पटाचारा हाला हे च्वनी ।)

का का यंकल अय् अय् अय्
यंकल का मचा जिम्ह
हा-हा:- यंकल, हाः हाः हाः

का-काः हाः हाः ..मचा जिम्ह !

(लापा थाना हाला च्वनी । मचा न्हां ववं खुसी कुतुं वनी । उखे वं पि मध्ये ल्यायम्ह व्वां वइ । आकाशे स्वइ 'हाः हाः हाः' याना लापा थाना च्वनी । अले मिसाम्ह वइ । 'का-का-का' धका हाली । पटाचाराया लाय् बूगू सः मवइ । ल्याय् मम्ह मनु व्वां वनी । लख तिन्हुइ । खने मदयेक वनी । बुढापि नाप नापं लिहाँ वइ । न्हापावंम्ह बुढा उखे खुसी स्वया च्वनी । अले मचा मखना चाकं मकलं स्वइ । छुं खंयें जुइवं खुसि पाखे व्वां वनी । मिसां बुढा व्वां वंथाय् स्वइ । धाइ 'का का का का मचा नं का' । सकसिनं गुमि पाखे स्वइ

चवनी । म्ह छम्हं प्याका लिपा उखें बुढा वइ । ल्याय्म्ह
पटाचारा पाछाया प्याःगु वसतं वइ । पटाचाराया मूर्छा व्यंकेत
स्वइ ।)

ल्याय्म्ह : श्वैके च्वंम्ह मचा लाका गय् यंकल व झंगलं
बुढा : छम्ह मचा यन च्वीके, बाबु जि मफुत ज्वने !
ल्याय्म्ह : गो गन ? गन च्वीकू ? (च्वां वनी ।)
मेम्ह बुढा : हा-हा जूगू छु हा गथे !
मिसा : मखु छु छु जुया ब्युगु गुजागु कर्म हा श्वया !
वूढ : हा, हा ! ह्याउंमचा दाया यंकल झंगलं नभं,
हा लाय्लाय् बुल नं वेंत कुर्कलं लात नं लखे !
मिसा : निम्ह मचां छगू हे तुं खुसि च्वीकल नाप हे
निम्ह मचां छम्हं सीगु, हा कर्म श्वैगु सत्य नं ।
ल्याय्म्ह : (वव) यंकल यंकल च्वीकः, तापाक श्यंक च्वीकल
दुदिनं पलखं श्वैम्ह मचा निम्हं नुना बिल ?

(ल्याय्म्हं शम्हं ज्वना व.गु लः त्वंकी । पटाचारा होशे
हयेत सनाचवनी ।)

वूढ : न्यना वनागु श्वैके जि गन वनेगु मं धका,
थः छें वनेगु धाधां श्व वंगु का हा सरासर !
धाःगु श्वं जित ख्वाः ख्युंका खुसि तःजागु थें च्वना
छम्ह मचा उखे तें वय् श्वेत का वय् लिपा त्यना !
उखे मचा तथा श्वेत का वःम्ह ज्वी थुखे स्वया
अबले झंगलं वेंत दाल लापाय् धका च्वना ।

(पटाचाराया मूर्छा व्यनी । गुगःपाय् दाया ख्वइ । मिसां
ल्हाः ज्वनी । फेतुकी । मिखा छको कनी । ख्वइ । हानं मूर्छा
जुइ ।)

मन्या जीवने धात्थें दुःख वंगु गनं गनं
न्हय्खें न्हय्गू कथं दुःखं वया ती यःगु हा थन !
छुं छगू दुःख कष्ट श्व मफया सहयाय् मनं
ह्याउंमचा ज्वना वःम्ह मिसा खः न्हे श्व सत्य नं
ह्याउंमचा उखे फूगू, फूगू मेम्ह मचा थुखे

छन्हं हे निम्हस्या शोक सह याय् फंगु थ्वं गथे?
दुःखं तीवं मनूयात् तित्तुतीयः खनी ज्ञज्ञं
आसे ! आसे !! फयां फय् हे मफुगु दुःख बी सिबे
ब्यु ब्यु ब्यु थ्वेत मूर्छा हे वासः आःयात् ज्वी थ्व हे
छु याय्त् चेतना थ्वेत अचेतन बिया ति रे
चेतनां फय् मफय्कं छाय् चेतना थ्वेत बीगु हे !

(पटाचारा चेतनावस्थाय् वइ । वाथाड्ढिय दनी ।
ल्याय् म्हं ज्वनी । बलात् साला थुखे फेतुकेत स्वइ ।)

वद्ध : तोते थ्वेत जि हे मज्जू, मखुसा प्राण बी खुसी,
मनूयात् गनं गय् गय् दुःख वय् यः मुना खनी!

(पटाचारा ह्वाय् ह्वाय् खवया उईथे सनी ।)

पटाचारा : तोत्ति तोत्ति बि तोता ब्यु, वने जि, जि वने, वने
फुक्क फुका जि छाय् म्वाय् गु वने बि, जि वने, वने !
थः नाथ मस्तसें वाका जि छाय् म्वाय्, म्वाय् जि छाय् थन?
वय्, वय्, वय्, वय् पुता, बाबु-आसे आसेनि वय् जि नं

(पटाचारा उईथे खुसि पाखे वनेत् स्वइ । सकसिनं
साला तःसां हे उईं तालं ख्वख्वं उखे व्वाइ । सकलें हुरहं उखे
वनी । पदा कुतुं वइ ।)

(छगू कोठा । कुमार झ्यालं पिने स्वया चवनी । दासीया प्रवेश । व नं ल्यूने ग्रथे दना कुमारयात दुखित व विस्मित भावं स्वया चवनी ।)

कुमार : छ्वल छ्वल उ दन् दन् दन्, स्व स्व छ्वे च्वन छ्वे च्वन-
दासी : आः ला छि तँदिसं स्मृति ! गुलि हालेगु हा थथे !
कुमार : खंला ? खं ला छ्वयाच्वंगु ? खं ला खं ला उ छ्वे च्वन-
त्वाकः ज्याज्यां मित्याः कुँत्याः स्व स्व सर्गते व्वे च्वन
खंला छं ? उः मखंला छं ? उः उः उः सर्गते मखं ?
मखं ला व न्हिला च्वंगु, मखंला हुं छु ! उः मखं ?
जि व्वना ह्य् रवया च्वे छं, सःतल, जित सःतल
उः उ-उ ! स्व ऽ स्व न्ह्युगु स्व, आसे आसे जि नं वल ।

(कुमार आवेशे वनी)

दासी : गबले गबले हाल यःयःथे वेँपहः वयना
गबले ख्वल हूह हे हा जि भाग्य धका धया
जीवने ज्वीगु, ज्वी वंगु धाय् मफु खनि थ्य् धका
म्हगःया छु कन्हे ज्वी छु धंगु हा मस्यु कल्पनां!

(कुमार पाछाय्थे याना वइ)

कुमार : स्वया च्वंगु स्व रे सुंक, हुं सःति उपचारक,
खं ला थन पुना म्हे मि मूर्छा जगु स्व नायिका !

(माँम्ह दुहाँ वइ)

माँ : बाबु, छंत छु धाय् जि खः छ थः हे नं पुता दु जां
छधाः समयया लःधाः न्ह्याना च्वंगु बुलुं बुलुं
सुकैवं हे पुताकालं सूर्यं लःधाः सुकूगुर्थे
थथे ज्वी ला पुता खः छ ? जीवने खः पुता जगे-
सूर्यं त्वीवं हले च्वंगु कुतुं वनीगु शीत थें !

जीवन-सम्पत्ती बाबु मरणशील खः मन् ।
बाबु, या धैर्यं सीका छं सासलं याय् फु फुक्क छं
फै मखु बाबु प्वीकेगु स्वांपुया मृत्यु केवल !
चुल्लुया ले दया हे नं मृत्यु ज्वी फु मन् पुता,
जां ल्हाना नं मन् सीयः मेगु खं छु विपत्तिया?

कुमार : (छं मदुगु खाताय् वयना)

माँ, स्व रे व सना च्वंगु, पुत हँ वैत मि पुत !

(दासी पाखे तमं स्वया)

दासी सःति हँ सुं बैद्य,

(खाता पाखे स्वया) आसे न्हें वैन वैद्यत !

(खाता पाखे वनी ।)

माँ :

बाबु, छाय् थय् छ हालागु ? धैर्यं या धैर्यं या पुता !
सीगु थय् अय् धका धाय्गु, फै मखु धैगु सीकि छं ।
थःम्हं हे पिकया सासः दुकाय् मफय्व मय्क सी
थःम्हं हे दुकया सासः पिकाय् मफय्व मय्क सी
सासः दुकाः पिकाः याय्गु निर्भरे दुगु जीवन
इष्ट्यापथ व ववाः ख्वाउं स्यन कि प्वीगु जीवन!
मृत्यु हे ला पुता झीगु जीवने सत्य अन्तिम
धैर्यं या धैर्यं या बाबु ! सीका सी माःगु सीगु छं ।
लखे सीला, थ्व बे सीला सीला बा सर्गते बिचे
छु दे सीगु, छु लाय् सीगु छु दिने छु इले मस्यु
थौं हे सी ला कहे सी ला आः हे सी अथवा अले
निश्चय मदु छं बाबु ? मनूया सीगु धर्म खः !
वूम्ह सी, बूगु हे सीत, थ्वीका धैर्यं पुता हति
दुःख सुख निता रंग छिना तःगु जगे पुता
निपु लपु दु न्है बाबु, छपु लँ ज्वनेमाः पुता !
दुःखया जक ल्हायसा खँ ल्हाना थन मव्याः पुता ।

दासी :

स्वामिनी, थःगु आवेशे गय् हाला दीगु खः छि नं-

माँ :

दुःखया मद्दु थाःगाः छुं लिमलाः लिमलाः खवयां

थुंजागु दुःखया गाले दुना न्हिलेगु सयकि छं!
 सुख निति जगे यत्न सृष्टि निसे जुया बल-
 ज्वीतिनि श्व जगे यत्न प्रलयं लिमपया तले !
 खः खय्त प्रकृति लहाते प्वःचिना तःगु दुःखत
 फे मखु मखु फे लाके प्रलयं लि मफ्याः तले ।
 दु न्है प्रकृतिया प्वाथे सुख दुःख नित्ता सबे
 मखु दे न त फे काय् छं केवल सुख हे जक ।
 जिगु प्रेम लखं छंगु वेदना-मि सिना वना
 याय् फ्याया धैर्य बाबु छं, श्व हे जिगु दु प्रार्थना ।
 धैर्य हे ला थथे यात, धैर्य हानं छु याय्त मां ?
 मयः मयः मयः मां आः, यःगु छु जित मंत मां ?
 थः मय्ल थःत हे मां आः मां घृणा जुल थः खना
 छु छु मती तथा मां थौं जुया ब्यगु छु थौं जित
 मां जिगु थः प्रति ल्यंगु घृणा छगु सिबे जिके
 मंत नुगः खे प्वकेत शब्द भाव नित्तां जिके ।
 मां जिगु दुःखया वासः मंत मृत्यु छगु सिबे
 हा काल, जित नं यंकि, काल यंकि जि यंकि रे ?
 संसारे छपु बाखंका ल्यंका जि यंकि काल छं
 जगया दबुली छन्हु छम्ह 'जि' प्याखंस्वः बल
 प्रेममयीगु आनन्द स्वस्वं हनेत थः वन ।
 आशावादी जुया च्वच्चं भोग याय् छुं मखंम्ह जि ।
 जिगु जीवनया प्याखं उकि जुल दुखान्तया ।
 बल बल अहा बल्ल छंके छुं चेतना दना
 दुःख प्वके फया वंसा वनी दुःख सुना सुना!
 जिगु सुख प्रतिज्ञा हे हा जुया ब्यगु दः वथं
 च्वच्चला दल थौं थः थय् विश्वास जिगु चुं दल ।
 जिगु आदर्शया स्वां हे कं जुया बिल हा जित
 व हे कथं कथी थाना जिगु प्राण कयाच्चन ।
 जिगु उच्च विचाः हे थौं पर्वःच्वका जुयाच्चन
 अन्धकार निराशा व मृत्यु वया जवे खवे
 चाः हिल हिल्लाः छयो जि का का छु ज्वीन जि मस्यु
 हिल न्है हिल न्है...

कुमार :

मां

कुमार :

माँ :

बाबू !

कुमार :

चाहिल जिग् छयो झझ-
आसे आसे जि नं वय्नि, आसे आसे जि नं फु वय्
आसे धया जि नं वय् छु ? देवी, देवी, जि नं नु वय् ।

माँ :

बाबू !

दासी :

छि लिंगने मत्य !

कुमार :

सीम्ह जि सीम्ह सीकि आः
म्वाःम्ह मखु जि सी धुंका; म्वाना हाला च्वनाम्ह का!

माँ :

बाबू !

दासी :

छि लिंगने मत्य, झं हाला बी पनेव अय्
हाहां हाहां अथे थःतुं मूर्छा ज्वीके ब्यु वैत छि ।

कुमार :

(हाला हे च्वनी)

माँ जि सित छपे यंका उना छ्व वैतथे जित
का जि सित धया माँ खः सीम्ह तैतय्गु ला थथे!
ल्हाः जि संसां खे ल्हाय् फःसां सासः दुसां जुया च्वनां
सीम्ह न्हे सीम्ह माँ, सीम्ह उना छ्व, छ्व उना जित
सःति ग्वं सःति ग्वं याक्नं कूता दय्के ब्यु माँ जित
का का का प्वीकि काः नं माँ, थाकि सी बाजं नं छकी
का रे, का रे, यमां का रे, वैतथे जित नं छपे
सिपे थ्यं, त्वंकि लः त्वंकि, मि ति जिगु छने छले!
च्वीकि च्वीकि व नौ माँ छं, गन च्वीकूगु खः वया ।

(कुमार खाताय् भोसू वनी)

माँ :

बाबू, वेथे छु हालागु ? थःगु आवेश शान्त या ।
आवेश अति ज्वीवं हे, मनु वे ज्वीगु खः पुता ।
दुखे वासः पुता धैर्य, चिन्ताय्पेक्षा वथे पुता,
मनया दुःख सीकाः ति तधंका तय् मज्य पुता ।
अरे छु जुल हा, मूर्छा ! दासी लः हति लः हति
नाशविनाशया मार्गे जिगु जीवनया गति !
सःता हिं हुं धया खः छ ! हुं सःता हति ब्वां बना...

दासी : सु सःता ह्यग्नु स्वामोनि !

माँ :

बैद्य का वैद्य, बैद्य हूँ !

(कुमार चेतनाय् वइ । दासी वनी ।)

बाबु! ...बाबु! !

कुमार :

छ छाय् खवैगु ? माँ छ छाय् खवैगु खः थथे ?

(माँहं कुमारयात घेपुइ । अबले हे 'हा हा हा' धका भवखाय् व्वःगुलि छचालं मनूत हालां हइ ।)

माँ :

बाबु ! दँ दँ भूकम्प, भूकम्प जुल वा पुता !

(ल्हाः ज्वना थनेत स्वइ च्वनी । श्रेष्ठिया हाहां हे प्रवेश ।)

अय् माँह, माँह, अय् बाबु, ...

पिने वा, पिने वा पुता !

(पटाचाराया व्वा श्रेष्ठि दुने थ्यनी । दना वइ च्वंपि पटाचाराया माँ व किजा नं धवदुइ । पलाः छी मफइ । धेधे-चुला स्वम्हं गोतुली । वं वयात वं वयात घेपुनाच्वनी । छें किरिरीरि सः वइ । धू कुतुं वइ । अप्पात नं कुतुं वइ । पटा-चाराया माँ हाली । पिने 'हाहाहा' हाला हे च्वनी । दनेत स्वइ, दनी । स्वम्हं छव्वारा जुइक कोदली । छें ध्वारारारा दुना वया स्वम्हं ल्हाइ । स्वम्हंतिगुं भयंकर चित्कार छको गुजे जुइ । पदां कुतुं वइ ।)

(ले । तापाक वाउंक बुं खने दु । छे तापाक छपे मन्
 उना तःगु कुं त्याः त्याः वया च्वंगु खने दइ च्वनी । अर्द्धनग्ना
 व अर्द्ध उन्मत्तावस्थाय् पटाचारा लें छना च्वनी । तापाकं निसें
 वें छम्ह छयों ल्हाः संका वया च्वनी । सतीवं व हाःगु ताये
 दइ- “छु खः छु मखु, खः नं छुं मदु, मखु नं छुं मदु ।” पटा-
 चाराया न्होने थ्यनेवं त्वल्हे चाया वयात स्वया च्वनी । अले
 अट्टाहास याना न्हिली । पटाचारा नापं फेतुइ । पटाचारा
 दनी । वं वयात वं वयात स्वया च्वनी । पटाचारां पलाः
 छी । अले वें थःगु सुरे हाहां वनी । पटाचारा हानं फेतुइ ।
 मिखां खवि स्वः स्वः वयेकी । छनी लें छम्ह निम्ह वइ, स्वइ,
 वनी । वेया मां वइ । पटाचारायाथाय् थ्यनेवं दी । हानं
 सरासर लिक्क वइ । क्वथीक स्वइ । ख्वाले विस्मय भावं
 जाइ । फेतुइ । ख्वाले च्वंगु सौं चीका ख्वाः स्वइ ।)

पटाचारा : (स्वप्नेथें चिच्चे दनां, हाली ।)

का-का यंकल का-का-का, का-का-का यंकल स्व रे
 का रे का रे, स्व का रे का, का का का का स्व यंकल ।

(वाथाइथि दनी । तप्प ज्वनी । पटाचारां तुंक स्वइ ।
 हानं ।)

(पटाचारा अनसं भ्वाक्क फेतुइ । ह्वाय् ह्वाय् ख्वइ ।
 सें पुइ । नुगःपाय् दाइ । अने ल्हाः ज्वना पनी हानं वयात ।
 धाइ ।)

वेया मां : छाय् ख्वंगु ? ख्वंगु छाय् खः थय् ? क क संगु स्व रे !
 सने मत्य, सने-मत्य ! छंत छु जुल धा जित ! धत्त !

(पटाचारा भोमुइ)

छु खः छु खः मन्ूयात जीवने ज्वी गय् छु खः
 मन्ू जुया कया जन्म मन्ू जुया मदेगु सी ।

दुःखी मय्जु छ छाय् खवय्गु छंत जुल छु घा जित
 खवय् मत्य ! मत्य खवय् मय्जु ! छंत छु दुःख कं जित ।
 छिः, सह या धका धाःसां खवय् मत्य म्वाल खवय् मत्य
 हा 'न्याय' धैगु संयोगं नां हे नं सत्य छुं मस्यु
 धिक्कार छंत संयोग ! दुःख बीत्यः अपो जकं ?
 दुःखे दुःख मुना बीगु कु बी हे नं मफे कथं
 पापी संयोग याय् त्यःला ? सराः बीत्यल छंत न्हें ।
 गन ? छाय् छ दना धा, छाय् ? गन वने त्यना छ हे ?

(पटाचारायात ज्वना फेतुकी)

मनुखं दुःख कु ढ्यु ढ्युं मफय्वं ज्वी व वे—उई
 मनु जुया मनुयात वं म्हसीके मफे वनी ।

(पटाचारायात धैर्यं बिया च्वनी । व खवया च्वनी ।

अबले हे वे वंगु पाखें मनुत निम्हे खें ल्हाल्हां वया च्वनी ।)

१ मनु : जि स्वयला वं धया वंगु धात्थे सत्यगु खः मखे
 विचाः बवथीक याःसा छं मखुगु छु, छु खःगु रे
 गुलि मज्जां धया वंगु ल्हाः ल्ही संका न्हिला न्हिला
 'छु खः छु मखु, खः नं छुं मदु, मखु नं छुं मदु ।

वेया मां : गन वन व वे दाजु, छिकपिसं खना गन ?

२ मनु : छछों ल्हाः संका वना च्वंगु न्हिला न्हिला व हुंकन-
 धात्थे मज्जां धया च्वंगु, खःगु हे खं धया वन ।

वेया मां : (काचाकिचि दना)

मय्जु आसे, जि वय् थत्थे, खवय् मत्य न्हें जि वय् थन
 थःगु ताले वना च्वंम्ह, जि पुता गन स्वे वना
 (वेया मां वनी)

१ मनु : छु खः छु मखु, खः नं छुं मदु, मखुगु छुं मदु !

(पटाचारायात स्वइ । व वाथाक्क दनी ।)

पटाचारा : (ब्वां ववं)

गपाय् धिकःम्ह सर्प स्वः ५

(तिरिति ढुया)

का का का न्यात वं छितः !

का का का न्यात वं छंत, द्वाध्याया तिल वां जितः

(जू वनी । निम्हं मनूत पलख वाताहाँ ज्यः जुई ।)

२ मन् : छु धाःगु वं छु धाय्द्यंगु, जि ला छु हे मथू मथू ।
मनूया मयया बेथा, मनुखं हे मथू मस्यू
थःगु दुःख क्यना बीत, शायद मन हे मडु
अथवा मन दःसां नं मनं मन खने मफु ।
मनयात मनं खंका थः मनयात ची मफु
धया मच्चं विचारं छुं, मनं मन मच्यु मच्यु
मन अर्थे म्हुतुं सुंक धराधर धया चवन
धाइ ल्हाइ मज्यु ज्यु छुं त्याःचा मंत बया गनं ।

(पटाचारा उसिहि सनी । छचालं छको स्वइ । अले हानं
थः तालं हाली ।)

पटाचारा : गपाय्धिकःम्ह सर्पं स्वः, का का वं छित वां तिल
जिम्ह मचा यन च्वीकः, दाया यन मचा जिम्ह
का का च्वीकल का रे का आक्से जिम्ह मचा जिम्ह
(पटाचारा चाचाः हिलीं श्वाक्क भोमुई ।)

१ मन् : मथू छु धाःगु थ्वं झीत, छु धया चवन छुं मथू
मनुखं भाय् मनूया हे, मथुया बीगु ग्य मस्यु ।
(वनेत स्वइ ।)

२ मन् : आसे श्वयात तोता थ्य वने गथे थनं थर्थे ?
स्वम्ह मनू छगू चित्ताय् तथा झीसं उना बया ।
तथा खना निहला स्वम्हं, छंपि याउंके थःगु छे
थःत हेतुं अर्थे ल्हात, थम्हं दनागु थःगु छे ।
थःपि हे थगु छे ल्हाना सुंक अर्थे सिना वन
सित स्वम्हं थ्व संसारं न्यने मनंगु जू वन ।
(पटाचारायात स्वया)

हानं थ्व स्व थ्वया ताल, थ्वयात छु गथे जुल ?
अय्क स्वय् थ्व मिसा जि स्वय्, मचा बुया उईं जुल ।

पटाचारा : मखु मखु उईं-प्राय् जि, जि उईं मखु दाजुपिं !
स्वामीयात व बि न्यात, जि मचात निम्हं सित ।

(पलख सुंक चवनी । घले घावेशय् वया धाइ ।)

हाः हाः हाः तोति अय् झंगः

(व्वां वना) का का का बाउ च्चीकल

(दी । झुमि यंम्हथे जुया लिहाँ वइ । मनूतय्त स्वया ।)

जिमि बा गो जिमांपिं गो, जित ब्यु जिमि छें वयना
आवस्ती श्रेष्ठिया छें गो, जित ब्यु जिगु छें वयना ।

(निम्हं मनूत अक्मके जुया वं वयात वं वयात स्वइ ।)

छाय् छिपिं अक्मके जूगु ? वयना बी मफु श्रेष्ठि-छें ?
जिमि बा आवस्ती श्रेष्ठि

जिमि मां छिमि श्रेष्ठिनी !

जि इमि म्हाय् बिस्युं वंम्ह, जिमि किजा कुमार नि !
धा रे धा श्रेष्ठिया छें गो, वयं रे वयं जिगु छें जित ।

(निम्हं मनुखं नं ख्वाः ख्युंक तथा छयों कोछुकी ।

मिखाय् ख्वाबि ललः धायेकी ।)

छाय् छिमिसं थथे ख्युंक ख्वाः तथा ख्वाय् त्यना थन ?
आवस्ती श्रेष्ठिया छें गो श्रेष्ठिया छें वयना ब्यु दः ।

१ मन् : मखु मय्जु छि छाय् थौं थय्, छु छु गय् जुल जूगु धा
छिगु ख्वाः स्वय्बले ला छि, यक्व दुःखत स्य् खना ।

पटाचारा : जिगु दुःख जिगु कष्ट, जिगु पीडा व वेदना
गन गय् जुल धाय गय् जि, फुत फुत फुकं फुत-
जिमि बा श्रेष्ठिया छें गव, आवस्ती श्रेष्ठि छें गन ?
जि मां-बौयागु छें यंकि, कोटि बिनित्त दु, बिनित्त दु ।

(सुत्तुक दुहाँ वयाखतं ।)

बय् : छिमि खें ल्हाःगु ताः जि नं, जि नं स्युनि मस्युगु छु ?
हं सीपिं व उना तःपिं मखुला श्रेष्ठि श्रेष्ठिनी ?

(१ मनुखं त्र्ययात साला उखे यंकेत स्वइ । तर वय्
मवंसे न्ह्यन्ह चिला हाला हे च्वनी ।)

छिमि खँ ल्हाःगु ताः जि नं, स्य् जि नं ब्याक्क स्य् जि नं
हुं सीपि व उना तःपि, श्रेष्टिपि खःनि सत्य नं
छु खः छु मखु खः खः हुं, मखुगु मधया जिनं
छु खः छु मखु खः नं छुं मद्दु मखुगु छुं मद्दु
मखु नं मखु खः धाःसां, खःगु खः खः धया च्वना
हुं सीपि व उना तःपि, श्रेष्टिपि स्वम्ह मय्जुया ।

पटाचारा : यः मा ९ (पटाचारा निरहं प्रसह्य जुया भ्वाक्क जू वनी ।)

१ मन् : हे वय् !

वय् : जि वय् धे ला ?

खःगु खं खः कथं धयां ?

खःगु जूगु धया बीगु, गय् वय् खं खः कथं धयां !
व सीपि श्रेष्टिपि खःनि, छँ ल्हाःपि थःगु छँ दुना
हा हा हा थःगु छँ ल्हाना, थःपि हे सित छँ दुना ।

(पटाचाराया लिक्क वना)

क छु जूगु श्व मँचा छ, सीपि नं सु सु छं धया ?

२ मन् : छु ज्वी धासां छु ज्वी यःगु, छुयां छु ज्वी सुनां छु स्य्
शोक्य शोक फफं हे श्वं, फःगु हानं छु शोक श्वं ?

(पटाचारा होश वय्का छचालं स्वइ । हानं व्वाः तोपुया
ह्वांय् ह्वांय् छवइ । मनूतयसं पटाचारायात छचनय् जनफातय्
उसि उसि याना ह्यका च्वनी ।)

१ मन् : मखु मय्जु इपि सीपि, छं मां-बी व किजा मखु
इपि सीपि कतः सीपि, छं जः इपि ख हे मखु ।
ख्वय्मत्य, धैर्य या मय्जु छाय् ख्वय्गु मय्जु ख्वय्मत्य
नु मय्जु जिमि छँ च्वं नु

वय् : (न्ह्यपना) जित जक पने मखु ?

पटाचारा : जि मां जि बा किजा स्वम्हं...

(धाय् मफया यालां प्याला वनी ।)

१ मनः (धैर्यं बिया) नाप लाइ तु मय्जु तु खय्मत्य, जलिसे तु तु ।

(पटाचारा अर्थे अर्थे हे तोल्हे चाया फेतू वनी । बुलुं
गोतू वनी । छु याय् छु याय् जुया सकले इतिमिति कनी । धकि
कुतुं वइ ।)

(म्हय वसः दु ला दु जक जुइका च्वंम्ह उईं पटाचारा
खने दइ ।)

पटाचारा : जि मचा...जि मचा...बाबु !

छिपि गन वना चवना ?

दाल दाल बयात-

(झंगः खयाय्थें त्हाः व्वय्का)

हा !

(खुसि सिथं सिथं व्वां वनेथें याना)

का का बयात च्चीकल ।

(छकोलं ति न्हुया)

का का न्यात सर्पं न्यात, हिन हिन सर्पं हिन
काल सर्पं हिना न्यात, का रे का रे सर्पं हिन ।
जि पुता जि मचा बाबु ! बाबु गन छिपि वना ?
जि मां जि बा जि मां यः बा ! कुमार यः कुमार यः !

(अर्थें फेतू वनी । पलख लिपा हानं स्वाभाविक स्वरूपय
वइ । न्हिला न्हिला पाःचा लासा लायथें याइ । मचायात
बांलाक फेतूकार्थें याइ । चागः चिगः मुना हया न्होने तथा बी ।
अले धाइ-)

पुता थन मिहता च्वं छ, तथा वय् छं किजा उखे

(मचा छम्ह बुइथें याना खुसि छीथें विस्तारं वनी ।
खुसि सिथय्थय्का दीथें याइ । गा लासा लायथें याइ । जनी
पयना कुंग तय्थें याइ । मचा थयना तिति याइ । दुह त्वंकेथें
याइ । मचायात छको चुप्पा नयेथें याना लिफः स्वस्वं धाइ ।)

पुता थन थना च्वं छ, कया वय् दाजु छं उखे

(हानं खुसि छीयें पला: छिना बना पलख लिपा दी ।
पले खे त्हाययें याना घाड ।)

क्षमा बी मखु ला मां छं, छं छय् पिनिगु हवा: स्वया
मां जि यक्व सिया दु:ख, मस्त थुपि हया चवना ।

(हरर हिली । पलख लिपा क्षसंक वंकी । हानं इप्प
मप: कनी । मस्त भुं बइ ।)

१ मचा : गो छं मस्त ?

२ मचा : सुया मस्त ?

(मस्तय्सं पटाचारायात अप्पां वय्की । धुलं छ्वाकी
वयाथाय् कथि कथि वां छ्वा बी ।)

पटाचारा : (कथि स्वया)

का का का न्यात सर्पं स्व

(छाति दाया खवुत्रं ।)

सित सित जि प्राण य: !

(ह्वाय् ह्वाय् ह्वइ ।)

१ मचा : (थ:नं ह्वाय् ह्वाय् खवया क्यना)

सित सित जि मां बी नं

पटाचारा : य: प्राण ! प्राण ! का: वा द:

प्राण नाथ जि नं वये !

(व्वां वनी । पलख लिपा लिहा वइ । छकोलं तमं मि
जुइ ।)

बेमान खुसि छं यंका जि मस्त छंत छुं बत ?

छ झंग:, छंत जि स्यू का, पा छपु छपु प्वी जि नं ।

छ काल सर्पं (कथि दाया)

का का का !

(मि पूथे इत:मत: कना)

आय्या आय्या जित: पुत !

(मस्त न्हिला तामाशा स्वयाच्चनी । अर्प्यां कय्की ।
धुलं छ्वाकी ।)

मस्त : उईं वल उईं हा हा वल वल उईं वल ।

पटाचारा : जि मचा जि पुता वा वा

१ मचा : जि ला छंमह पुता जि ला ?

(मस्त सकलें हरररं न्हिली)

पटाचारा : जि पुता ! जि मिजं ! मां बा !

(मस्तयत् स्वया)

खंला इपि गनं गिनं ?

जि पुता ! जि मिजं ! मां बा !

खं ला धया गनं गिनं ?

(मस्त पाखे वनी । पटाचारा हाहां हाहां न्यन्यं व्वां
वनी-)

जिमि बा जिमि मां मस्त, जि मिजं जि किजा गन ?

खं ला खं ला गनं खंला, खं ला खं ला धया गनं !

जि मिजं जि किजा मस्त, जिमि बा जिमि मां गन ?

खं ला खंला व हुं खंला

आसे आसे जि वय् जि वय् !

(पटाचारा खने मदुथें च्वनी । पर्दा कुतुं वइ ।)

